AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bayram AKDAĞ

TLOS TİYATROSU SAHNE BİNASI MİMARİSİ ve BEZEMELERİ

Arkeoloji Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2014

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bayram AKDAĞ

TLOS TİYATROSU SAHNE BİNASI MİMARİSİ ve BEZEMELERİ

Danışman
Prof. Dr. Taner KORKUT

Arkeoloji Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2014

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bayram AKDAĞ'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Arkeoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Yrd. Doç. Dr. Çilem UYGUN	(İmza)
Üye (Danışmanı)	: Prof. Dr.Taner KORKUT	(İmza)
Üye	: Prof. Dr. Burhan VARKIVANÇ	(İmza)

Tez Başlığı: Tlos Tiyatrosu Sahne Binası Mimarisi Ve Bezemeleri

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi :24/06/2014

Mezuniyet Tarihi :10/07/2014

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT
Müdür

İ Ç İ N D E K İ L E R

KISALTMALAR LİSTESİ iii

ÖZET iv

SUMMARY vi

ÖNSÖZ viii

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

TLOS TİYATROSU

1.1. Tiyatronun Kent İçerisindeki Konumu 11

1.2. Tlos Tiyatrosu Kazı Süreci (2007-2013) 11

1.3. Tiyatro Yapı Malzemeleri 14

1.4. Genel Mimari Özellikleri 15

1.4.1. Sahne Binası 15

1.4.2. Cavea 16

1.4.3. Orchestra 19

1.4.4. Yan Galeriler 19

1.4.5. Tapınak 20

İKİNCİ BÖLÜM

TLOS TİYATROSU SAHNE BİNASI MİMARİSİ

2.1. Zemin Kat 22

2.2. Birinci Kat 23

2.3. Proskene 24

2.4. Hyposkene 26

2.5. Pulpitum 26

2.6. Skene Frons 27

2.7. Sahne Binası Güney Dış Cephe 31

2.8. Sahne Binası Kuzey Dış Cephe 32

2.9. Sahne Binası Batı Dış Cephe (Postskene) 33
2.10. Çatı 36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TLOS TİYATROSU SAHNE BİNASI BEZEMELERİ

3.1. Sütun Altlıkları 37
3.2. Sütun Gövdeleri 37
3.3. Sütun Başlıkları 38
3.4. Arşitrav Blokları 39
3.5. Friz Blokları 40
3.6. Geison Blokları 41
3.7. Alınlık Blokları 42
3.8. Soffit Blokları 43
3.9. Ara Kat Profilli Bloklar 43
3.10. Girlandlı Friz Kuşağı 44
3.11. Heykeller 49
3.12. Yazıtlar 54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LYKİA TİYATROLARI İÇERİSİNDE TLOS TİYATROSU

SONUÇ 59
KAYNAKÇA 61
KATALOG 66
LEVHALAR 97
ÇİZİMLER 133
ÖZGEÇMİŞ 146

KISALTMALAR LİSTESİ

AST: Araştırma Sonuçları Toplantısı

Bkz. : Bakınız

cm.: santimetre

Çev. : Çeviren

Çiz: Çizim

Fig. : Figür

Gen. : Genişlik

Kat. : Katalog

KST: Kazı Sonuçları Toplantısı

Lev. : Levha

m. : Metre

MÖ: Milattan Önce

MS: Milattan Sonra

Res. : Resim

TAD: Türk Arkeoloji Dergisi

Uz: Uzunluk

vd. : Ve devamı

vdd. : Ve devamının devamı

Yük. : Yükseklik

yy: Yüz Yıl

ÖZET

"Tlos Tiyatrosu Sahne Binası Mimarisi ve Bezemleri" başlıklı çalışma 5 ana başlık altında değerlendirilmiştir. Bu başlıklar içerisinde, Tlos antik kenti tarihçesi ve tiyatro kavramın ortaya çıkışı, Tlos Tiyatrosunu oluşturan ana bölümler, sahne binasının mimarisi, sahne binası bezemeleri ve Likya tiyatroları içerisinde Tlos Tiyatrosunun yeri ve önemi anlatılmaya çalışılmıştır.

Likya Bölgesi'nde şimdiye kadar tiyatro ve sahne binaları üzerine yapılan araştırmalar, incelenen kentlerdeki kazı ya da araştırmaların azlığı, yapıların durumu, tahribat ve alandaki araştırma zorluğu gibi sebeplerden ötürü tam sonuçlara ulaşamamış ve çoğunlukla varsayımsal bilgiler sunmuşlardır. Tlos Tiyatrosunda yürütülen kazı çalışmaları sonucunda büyük oranda tamamlanan Sahne binasının aynı zamanda rölöve, restitüsyon, rekonstrüksiyon ve belgeleme çalışmaları tamamlanmış ve böylelikle detaylı mimari incelemeleri de yapılarak yapının kapsamlı bir şekilde tanımlanmasına olanak sağlanmıştır.

Kent merkezini doğudan sınırlayan yamacın eteğinde doğu–batı doğrultulu inşa edilen Tlos Tiyatrosu özgün mimari formuyla şehrin anıtsal yapıları arasında önemli bir konuma sahiptir. Üç katlı sahne binası ve iki kademeli caveası ile Likya Bölgesi'nin büyük tiyatro grubu içerisinde yer alan yapı, ikinci caveasının hemen üst ortasında yer alan tapınak mimarisi ile Anadolu tiyatroları içerisinde ayrı bir öneme sahiptir. Yapının bu önemi bitkisel ve figürlü kabartma süslemeleriyle görkemli hale getirilen sahne binasıyla da vurgulanmıştır.

Tiyatroya girişler kuzey ve güney yönde bulunan paradoslar ile sağlanmıştır. Bunlardan başka yine kuzey ve güney yönde caveanın arkasından ortadaki diazomaya açılan iki adet tonozlu giriş de bulunmaktadır. Ayrıca caveanın etrafını bir koridor gibi çevreleyen arka duvarın bitim noktalarında doğu yönden en üst diazomaya çıkış sağlayan iki adet merdiven rampası da bilinmektedir. Yarım daire formunu biraz aşan orchestranın yarıçapı 11 m'dir. Ortada geniş bir diazomayla ikiye bölünen cavea düzenlemesinin ima cavea bölümünde 11 kerkis ve 21 oturma sırası, summa cavea bölümünde ise 20 kerkis ve 16 oturma sırası yer alır. Kerkislerin merdiven çıkışlarına bakan köşeleri aslan ayağı protomlarıyla hareketlendirilmiştir. Birinci diazoma üzerinde prohedria koltukları yerleştirilmiştir. Ayrıca burada ikinci caveaya çıkış sağlayan merdivenler de bulunmaktadır.

Kuzey-güney doğrultulu olan Tlos Tiyatrosu Sahne Binası tiyatronun batı yönünde konumlandırılmıştır. 38 m. uzunluğunda 11 m. genişliğindedir. Hyposkene giriş katını da göz önünde bulundurursak 3 katlı bir yapıdır. 3. kat blokların in-situ olarak bulunduğu kuzey dış cephenin yüksekliği 14 m.dir. Genel olarak görkemli bir yapıya sahip olan sahne binası,

proskene, hyposkene, skene frons, episkene postskene, paraskene ve pulpitum gibi ana bölümlerden oluşmaktadır.

Binanın zemin katında 4 adet oda ve postskeneden hyposkeneye açılan 3 adet koridor mevcuttur. Proskeneden orchestraya açılan 5 adet kapı bulunmaktadır. Proskene, skene frons, episkene ve postskene (sahne binası dış cephe) cepheleri aedikula'larla hareketlendirilmiştir. Aedikulalar ise granit sütunlarla desteklenmiştir. Yapının entablatür bölümleri kompozit düzende yapılmıştır. Skene frons cephesinde 5 adet kapı ve bu cephenin tam tersinde postskenede 7 adet pencere açıklığı yer alır. Aynı şekilde episkenede 3, postskenenin 3. katında 5 adet pencere bulunmaktadır. Skene fronsun cephesi aedikulaların haricinde girlandlı firiz kuşağı ve heykel nişleri ile daha da zenginleştirilmiştir. Sahne binası içindeki katların zeminleri büyük olasılıkla ahşap bölmelerle ayrıştırılmıştır. Bunun sebebi sadece zemin kattaki odaların yan duvarları mevcut olup üst kat ile ara bölmeyi oluşturacak her hangi bir mimari düzenleme bulunmamasıdır.

Ele geçen yazıtlar ve mimari bezemelerden tiyatronun Roma Dönemi'nde çok kereler tamirat geçirdiği anlaşılmaktadır. Ancak tiyatronun genel mimari yapısı ve Augustus Dönemi'ne tarihlenen en erken tamirat yazıtı Tlos Tiyatrosu'nun ilk evresinin Roma Dönemi öncesinde inşa edildiğine işaret etmektedir. Tlos Tiyatrosu için önerilen bu erken tarihleme, tiyatronun kuzey ana girişi önünde günışığına çıkartılan ve M.Ö. 3. yüzyıla tarihlenen anıt kaidesi ile de desteklenmektedir. Ayrıca M.S. 141 depreminden sonra tamirat için yapılan yardımların olduğunu anlatan yazıtlar yer almaktadır. Sekene fronsta bulunan nişler içerisinde ele geçen İmparator Hadrianus, Antoninus Pius ve Marcus Aurelius heykellerinin olması Roma Döneminde Tlos Antik kentinin ayrı bir konuma sahip olduğunu kanıtlar niteliktedir. Yine Sekene fronsta bulunan yazıtlarda ve postskenede bulunan heykel altlıklarında M.S. 160 civarına tarihlenen Deioterianos ailesinin Tlos Antik Kenti üzerindeki etkinliğini göstermektedir.

SUMMARY
TLOS THEATRE STAGE BUİLDİNG ARCHİTECTURE AND ORNAMENTS

The study heading with “Tlos theatre stage building architecture and ornaments” is evaluated under five main topics. Among these topics, the history of Tlos ancient city and the emergence of the concept “Theatre”, The main sections that compose the Tlos theatre,The architecture of stage building, The ornaments of stage building,the position and significance of Tlos theatre among Lycia theatres are tried to explain.

The researches done about the theatre and stage building in Lycia district up to now, coul not come to a exact conclusion due to the reasons of: the short of digging and researches in the inspected cities, the condition of building, destruction and the research difficulty and presented mostly presumptive informations. In consequence of diggings handled in Tlos theatre, the stage construction that mostly completed, also the the studies of relievo, restitution, reconstruction and documentation are completed and thus detailed architectural reserches done which enable the construction to be completed in extense.

The Tlos Theatre, which contructed in east-west direction in the mountain foot that borders the city-centre from the east, has a significant location with its unique architecture among the monumental structures in the city. The structure, that takes place in the great group of Lycia district with its three-storey stage construction and two stage cavea, has a particular importance with its temple architect that takes place just up center of its second cavea. This particular importance is also emphasised with the stage construction that is rendered magnificant with botanic and figured pargettings.

The entrances to the theatre provided with the pradoses wh,ch locate in the North and South part of the Theatre. Apart from these again in the North and South direction, there are two vault entrances which dilated to the middle diazoma just behind the Cavea. Besides Two stairs ramps are known which enable the exit to the top diazoma from the east in the endpoints of the rear wall that enclosure the surrounding of cavea like a corridor. The radius of orchestra,that a bit exceeds the semicircle form,is 11 m. 11 and 21 bench take place in the ima cavea part of cavea arrangement, which is divided into teo by a large diazoma in the middle, and in suma cavea part 20 karkides and 16 bench take place.The edges of kerkides’ which look towards the stairs rise are quickened by the lion feet protoms. Onto the first diazoma,prohedria armchairs are placed. Besides there are stairs than enable exit to the second cavea.

The Tlos theatre stage construction which is in the North-south direction,is placed in the

west side of the theatre. It is 38 meters lengt and 11 meters width. If we consider the Hyposkene ground flor It is a three-storey structure. The length of North exterior that the third floor blocks exist in term of in-situ. The stage construction which is a magnificiant structure in general, consists of main sections as proskene, hyposkene, skene frons, episkene postskene, paraskene and pulpitum.

On the ground floor of the building there are 4 rooms, and 3 coridoors that is dilated from postskene to hyposkene. There are 5 doors dilated from Proskene to orchestra. The frontals: Proskene, skene frons, episkene ve postskene (stage building exterior) are quickened by aedikulas. Aedikus are strengthened with granite columns. The entablature parts of the structures constructed in composite system.In Scene frons front there are 5 doors and far from it in Postscene there are 7 window apertures. Likewise in Episcen there are 3, on the third floor of postskene there are 5 windows. The front of skene frons except aedicule is enriched further with garland frieze stringcourse and sculpture niches.In the stage building the floors of storeys are probably sperated from each other with wooden walls. The reason is that only the ground floor rooms have side walls and there isn't any architectural arrangement which constitude partition with upstairs.

It is understood that from the inscriptions and ornaments that the theatre was undergone repairs several times in Roman peiod. However the general architecture and the earliest renovation inscription that dated to Augustus period points at the first stage of Tlos theatre was built before the Roman period.This early dating that is suggested for Tlos theatre,is supported with the memorial base which was taken from daylight in front of theatre's North main entrance and dated in the third century B.C. Moreover after the 141 A.D earthquake, incriptionş take place which tells us some help is done fort he renovation. The occurance of the Sculptures Emperor Hadrianus, Atoninus Pius and Marcus Aurelius found among the niches in Skene,demonstrates us that Tlos ancient city had a special location in the Roman period. Once again The inscription found in Skene frons and sculpture pedestals found in postskene demonstrates the Deioterianos family's strength over Tlos ancient city was dated around 160 A.D.

ÖNSÖZ

2007 yılında lisans öğrencisi olarak atılmış olduğum arkeoloji hayatına Tlos Antik Kent tiyatro kazısıyla başlamış oldum. Hayatımda önemli dönüm noktası olan bu ilk adımı attığım alanın bir parçası olan sahne binasını çalışma fikri olarak bana sunan, çalışmanın hayata geçirilme aşamasında desteğini her zaman hissettiğim danışmanım ve üzerimdeki emeği yadsınamaz, değerli hocam Prof. Dr. Taner KORKUT'a şükranlarımı sunarım.Tez için yardımlarını esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Banu ÖZDİLEK TIBIKOĞLU'na, Tlos Tiyatrosu kazılarında emeği geçen Arş. Gör. Bilsen Ş. Özdemir'e, Yrd. Doç. Dr. Çilem Uyğuna, heykellerin restorasyonunu gerşekleştiren Ayşe Çavuşoğlu Korkuta ve ismlerini yazamadığım, en başından beri tiyatro kazılarında çalışmış olan herkese teşekkür ederim.

Ayrıca öğrenim hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen AİLEME (Özellikle Ablam Nazlı'ya), tez aşamasında çizimlerimde emeği olan ve yüksek lisans hayatımda tanıyıp her daim manevi desteğini eksik etmeyen Saadet KERİMOĞLU'na teşekkür ederim.

Bayram AKDAĞ

Antalya, 2014

GİRİŞ

İnsanoğlunun var oluşundan itibaren günümüze kadar geride bıraktığı eserler arasında en çok merakını cezp edenlerin başında Antik Dönem buluntuları ve kalıntıları gelmektedir. Bu nedenledir ki Antik Dönemden günümüze kadar uzanan mimari yapılar, yapım veya kullanım amaçları hakkında insanlık ve özellikle araştırmacılar üzerinde derin bir ilgi odağı olmuştur.

Antik Dönemde tiyatral olgunun insanlar üzerindeki etkisinin farkında olan yönetimsel yapılar, bu etkiyi dinsel ve sosyo-politik açılardan elinde tutmak amaçlı tiyatro kavramını mimari bir yapıyla desteklemek istemişlerdir. Dönemin mimarlık şaheseri olan bu binalar, kentlerdeki propaganda amacı güden yapıların da başında gelmektedir.

Bu derece etkili ve geniş kullanıma sahip mimari yapı oluşumunu sağlayan tiyatro olgusuna inecek olursak, yine insanoğlunun var oluşundan itibaren görmekteyiz. Yerleşik yaşam ve tarıma geçilmesiyle artık toplumsal mekan olgusuna geçişi de başlatmıştır. Deprem, sel, şimşek, vb. gibi doğal afetler karşısında kendisini aciz hisseden ve korkan insanlar, bu güçlere karşı korunmak veya mahsullerini çoğaltmak için kendi toplumlarına has ritüeller oluşturmuşlardır. Yağmurun bereket verdiğini, güneşin, ayın ve toprağın onlar için faydalı olduğunu benimsemeleriyle birlikte şükranlarını sunmak amaçlı onlar adına totemler oluşturulmuştur. Bu totemler etrafında şarkı söylemiş, dans etmiş ve onların seslerini taklit etmişlerdir. Yapmış oldukları bu ritüellerle tiyatral bir anlatım ortaya koymuşlardır. Tiyatral anlatım; Üzüntü, sevinç, kızgınlık veya ruhsal tepkimeleri, taklit etme yeteneğine sahip olan kişilerin yaptığı rol ve taklit yeteneğidir. Rol veya taklit yeteneğine bir de görsel amaçlı kıyafet ve dekor mekanizmasının da eklenmesiyle tiyatro kavramı kendini tamamlamıştır. Bunlara istinaden tiyatro kavramı insanlık tarihinde kalıcı olmaya dair ilk adımlarını atmıştır. Yani tiyatronun ortaya çıkışındaki en önemli olgu din ve inanç bağlamıdır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi yerleşik yaşamla birlikte dini yapılar inşa edilemeye başlanmış, dini törenleri yönetmesi için rahipler meydana çıkmış ve bu ritüellerde şarkı-ilahi söyleyen korolar oluşturulmuştur. Böylelikle tiyatronun ve tiyatral anlatımın din, mabet ve insan kadar eski bir geçmişe sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Mimari kalıntı olarak bakıldığında ise ilk örneğin Girit adasında M.Ö. 2. Bine tarihlenen Knossos sarayındaki dörtgen formlu yapı olduğu bilinmektedir[1]. Fakat bu örnek tiyatro olarak adlandırılan mimari yapının ana formuna uymamaktadır. Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönemde ana formuna en uygun örnekleri Yunanistan'da görülmektedir[2].

[1] Altıntaş 2008, 27.
[2] Öz 2000, 18.

Çağlar boyunca medeniyetlere ev sahipliği yapmış Anadolu'da Hellenistik Dönem ve Roma Döneminden kalma 120 adet Tiyatro kalıntısı mevcuttur[3]. Bu tiyatroların çoğu Roma Döneminde inşa edilmiştir. Hellenistik Dönem'de İnşaa edilen tiyatroların hemen hemen hepsi Roma Dönemi'nde tamirat ya da tadilat görerek Hellenistik Dönem özellikleri arasına Roma eklentileri de katılmıştır. Anadolu'da ki tiyatrolar yoğun olarak güneybatı ve batı Anadolu'da inşaa edilmişlerdir. Likya bölgesinde 32 adet[4] tiyatronun bulunması ise antik bölgeler içinde en yoğun tiyatro kalıntılarına sahip olduğunu göstermektedir. Bu bölgelerde yapılan arkeolojik çalışmalar neticesinde kendi döneminin mimari, sanat, kültür, din ve sosyal yaşamı hakkında günümüze ışık tutmuşlardır.

Bu çalışmamada Likya bölgesinde yer alan Tlos Antik Kenti tiyatrosunun sosyo-kültürel ve dini özelliklerinin haricinde daha çok mimari yapısı üzerine durulacaktır. 2007 yılında başlanılan arkeolojik kazılara 2013 yılına kadar devam edilmiştir. Bu zaman aralığında kazı çalışmaları daha çok sahne binası ve çevresinde yapılmıştır. Yoğun göçük altında kalan sahne binasının genel mimarisiyle ilgili kesin veriler elde edilmiştir. Yapılan bu çalışmaların ardından, mimari ve bezeme olarak farklı dönemsel öğelere ulaşılmıştır. Tlos tiyatrosu ve sahne binası mimarisi hakkında daha önceki akademik yayınlardan yararlanılmış ve detaylı bir çalışma ortaya konulmuştur.

Böylelikle 2011 yılında yüksek lisans tezi olarak çalışılmaya başlanılan bu tez, dönemsel farklılıkları göz önüne alınarak, "Tlos Tiyatrosu Sahne Binası Mimarisi ve Bezemeleri" başlığı altında değerlendirilmiştir.

[3] Özdilek 2011, 1.
[4] Özdilek 2011, 1.

Tlos Antik Kenti Coğrafi Konumu ve Tarihçesi[5]

Likya Bölgesi'nin en önemli yerleşimlerinden biri olan Tlos Antik Kenti, Muğla'nın Seydikemer ilçesine yaklaşık 13 km güneydoğusundaki Yaka Köyü sınırları içerisinde kalmaktadır **(Lev. 1, Res. 1-2)**. Bölgenin en yüksek dağları olan Akdağlar'ın (Kragos) sarp batı yamaçlarında başlayan antik yerleşim, Eşen Nehri'nin getirdiği alüvyonlarla oluşmuş vadi düzlüğüne kadar ulaşır. Ayrıca güneydeki Saklıkent Kanyonu ile kuzey yönde bulunan Kemer Beldesi antik kentin egemenlik sınırlarını çizer. Savunmaya elverişli dağlık arazi yapısı ve Eşen Ovasına hakim konumuyla öne çıkan kentin antik komşuları arasında kuzeyde Araxa, kuzeydoğuda Oinoanda, kuzeybatıda Kadyanda, güneyde Xanthos, güneybatıda Pınara ve batıda Telmessos şehirleri yer almaktadır. Böylece Tlos yerleşiminin başka hiçbir Likya kentinde olmadığı kadar geniş bir coğrafyaya yayıldığı anlaşılır ki, bundan dolayı Hitit kaynaklarında Tlos için "şehir" yerine "ülke" ifadesi kullanılmıştır. Gerçi Tlos Antik Kenti için kullanılan ülke ifadesi şaşırtıcı gözükmektedir. Ancak ele geçen yazıtlardan antik kentin çok sayıda semt ve mahallelerden oluştuğu, çevresinde ise merkeze bağlı pek çok köy yerleşiminin bulunduğu bilinmektedir.

Eski Yunan mitoslarına göre her antik kentin bir kuruluş efsanesi ve bir de kurucu kahramanı vardır. Tlos'un kuruluş efsanesi de Hellen mitoslarına dayandırılmış ve Tlos kent adının Tremilus ile Praksidike'nin dört oğlundan biri olan "Tloos"dan geldiğine inanılmıştır. Hatta Pinaros, Xanthos ve Kragos'un onun kardeşleri olduğu kabul edilmiştir. Bahsi geçen mitolojik aktarımların en erkeni, M.Ö. 5 yüzyıla tarihlenen tarihçi Herodotos'un çağdaşı ve ayrıca Homeros ekolünden geldiği bilinen Halikarnasos'lu Panyasis'e aittir. Benzer bir inanışın uzun yıllar boyunca kabul gördüğünü gösteren diğer bir antik kaynak ise, M.S. 6. yüzyılda yaşadığı kabul edilen Byzantion'lu Stephanos'dur. Stephanos Byzantinos yazdığı "Ethnika" isimli coğrafi kitapta Panyasis'in aktarımlarını aynen kopyalamıştır.

Homeros zamanından itibaren bilinen tüm antik kaynaklarda Likya halkının Hellen kökenli olduğu vurgulanmıştır. Bundan dolayı, özellikle batı ve güney Anadolu kıyılarında filizlenen gelişmiş kültürlerin yaratıcılarının, M.Ö. 12. yüzyıl öncesinde Dor istilasından kaçan ve Anadolu'ya sığınan Akha Hellenleri olduğu kabul edilmektedir. Ve hatta Troya savaşı ardından ülkesine dönmeyen bazı Akha ordularının da bu bölgelere yerleştiğine inanılmaktadır. Ancak bu inanışın gerçeği ne kadar yansıttığı tartışma konusudur. Çünkü

[5] Kent hakkındaki genel yayınlar için bkz.: Fellows 1840, 132-136; 387-400.; Spratt – Forbes 1847.; Texier 1849; Bendorf – Niemann 1884; Wurstler 1976, 27-37.; Yılmaz – Çevik 1995, 185-203; Bean 1998, 67-70.; Yılmaz – Çevik 1998, 423-442; Çevik - Varkıvanç 1999, 329-344; İşkan – Çevik 2000, 169-180; İşkan 2002, 99-112; Çevik ve diğer 2003, 199-202.; Adak – Şahin 2004, 85-105.; işkan – Işık 2009, 355- 370; Gülşen 2007, 223-270. ; Barbantani 2010, 67-138.; Korkut 2011, 1-15; Korkut 2012, 453-474; Korku, 2011, 189-204; Korkut 2013, 189-204.

Homeros, İlyada destanında tüm Anadolu halklarının birleşerek Troya önlerinde Akha birliğine karşı savaştığını etraflıca anlatmıştır. Anadolu halklarının dış güçlere karşı oluşturduğu bu birliktelik Troya savaşları öncesinden de bilinmektedir. Örneğin Hitit Kralı II. Muwattali ile Mısır firavunu II. Ramses önderliklerinde gerçekleşen Hitit-Mısır savaşı esnasında, tüm Anadolu halkları bir araya gelerek Hitit'lerin yanında savaşmıştır. Bu birliktelik, daha sonra II. Hattuşili zamanında imzalanan Kadeş Barış Antlaşması'nda da kendini gösterir. Dolayısıyla Homeros ve onu izleyen tüm antik kaynak aktarımlarında Anadolu halklarının hellenleştirilme ideolojisi politik bir olgudan öteye gidemez nitelikte gözükmektedir. Çünkü bu ideoloji ilk kez Homeros aktarımlarında vardır ve M.Ö. 8. yüzyıldan önce bu teori ile ilgili hiçbir yazılı belge bulunmamaktadır. Anadolu ve Mısır'dan bilinen yazılı belgeler ise, mevcut inanışın tam tersi bir bilimsel gerçeğe işaret etmektedir.

Tlos isminin de Hellenler'le hiçbir ilişkisi bulunmamaktadır. Tlos kent adı Likçe bir ifade olan "Tlawa" kelimesinden türetilmiştir. Tlawa ismi ise, M.Ö. 15. yüzyıldan itibaren Hitit metinlerinde pek çok kez karşılaştığımız Lukka toprakları içerisindeki "Dalawa" yerleşimi ile özdeştir. Dalawa isminin geçtiği Hitit kaynakları arasında Konya-Yalburt'da bulunan ve üzerinde büyük Hitit kralı IV. Tuthaliya'nın (M.Ö. 1250-1220) Lukka seferinin anlatıldığı açık hava tapınağı ortostatları büyük önem taşımaktadır. Sözkonusu ortostatlardan 14. ve 15. bloklar üzerinde: "Dalawa Ülkesi'ne indim. Dalawa Ülkesi'nin kadınları ve çocukları önümde eğildiler", ifadesi okunmaktadır. Yalburt hieroglif yazıtlarından tüm Likya Bölgesinin Büyük Hitit Krallığı Dönemi'ndeki varlığı ve Hititlerle olan yakın ilişkisi açıkça görülebilmektedir.

Yazılı belgelerde vurgulanan Tlos'daki Hitit Dönemi yerleşimi bugün antik kentte ele geçen arkeolojik buluntularla da desteklenmektedir. Özellikle Geç Bronz Çağ'a tarihlenen buluntular arasında taş balta ve el aletleri ile farklı formlar gösteren bronz baltalar, hançer ve ok ucları örnek gösterilebilir. Ancak bu bölgede yaşayan ilk insanların geçmişi hem Tlos kazılarında ele geçen arkeolojik kalıntılar hem de Tlos teritoryumunda yeralan Arsa ve Girmeler mağara/ höyük buluntuları ışığında Hititler zamanından çok daha öncesine geri gitmektedir. Özellikle 2009-2010 yılları araştırmaları esnasında Tlos'da gün ışığına çıkartılan taş baltalar ve çakmaktaşı el aletleri ile Girmeler Mağarası önündeki höyük kalıntısında tespit edilen buluntular arasında büyük benzerlik bulunmaktadır. Girmeler Mağarası önündeki buluntular içerisinde Hacılar ve Kuruçay seramikleriyle yakın benzerlik gösteren çömlek parçaları da yeralmaktadır. Benzer seramikler Arsa Köyü sınırları içerisinde yer alan Tavabaşı Mevkii mağaralarında da tespit edilmiştir. Bahsi geçen tüm arkeolojik buluntular yapılan stilistik ve tipolojik incelemeler doğrultusunda Geç Neolitik Dönem'e kadar tarihlenebilmektedir. Ayrıca Tavabaşı Mevkii mağaralarının dış yüzeylerinde bulunan farklı ikonografideki kaya resimleri de benzer örnekler ışığında yine aynı döneme verilmektedir.

Dolayısıyla Batı Likya Bölgesi'nin Eşen Nehri havzasında Neolitik Dönem'den itibaren kullanılan diğer mağara veya höyük yerleşimlerinin bulunması muhtemeldir. Diğer yandan Elmalı Ovası ve Doğu uzantısında bulunan Hacılar, Kuruçay, Bademağacı ve Höyücek gibi Neolitik Dönem yerleşim buluntuları ile yapılan karşılaştırmalarda her iki bölge arasında yoğun ticari ilişkilerin bulunduğu da anlaşılmıştır. Böylece Orta Anadolu Neolitiği'nin Batı Anadolu kıyılarına kadar olan uzantısı ilk kez arkeolojik verilerle belgelenmiştir.

Tlos ve yakın çevresinde Neolitik Dönem ile başlayıp Demirçağ'a kadar kesintisiz devam eden yerleşim izleri tespit edilmesine rağmen, Demirçağ başlangıcından M.Ö. 540 yıllarındaki Pers istilasına kadar geçen süreye ait pek fazla arkeolojik buluntu ele geçmemiştir. Sadece M.Ö. 2. bin yılı sonlarına tarihlenen ve gri seramik olarak da adlandırılan küçük çömlek parçaları ile az sayıda Geometrik Dönem seramikler ancak günümüze ulaşabilmiştir. Sözkonusu döneme ait buluntular uzun yıllardır kazıları devam eden diğer Likya kentlerinden bilinmektedir. Tlos Kazıları oldukça yenidir ve dolayısıyla zaman içerisinde bahsi geçen döneme ait yeni arkeolojik veriler beklenmektedir.

Diğer Likya şehirleri gibi Tlos Antik Kenti, M.Ö. 5. ve 4. yüzyıllarda parlak bir Klasik Çağ yaşamıştır. İ.Ö. 333 yılında İskender'in Anadolu'ya gelişiyle yine tüm Likya ile birlikte kent Makedon Krallığı kontrolüne geçer. Kentin kontrolü M.Ö. 3. yüzyıl başlarında Ptolemaioslar'ın, M.Ö. 197'de ise kısa bir süre için Seleukoslar'ın eline geçmiştir. M.Ö. 168 yılında tüm Likya şehirleri bir araya gelerek ethnos-polis birlikteliğine dayanan Likya Birliğini kurarlar. Tlos birliğin üç oy hakkına sahip en büyük altı kentinden biri olarak kabul edilmiştir. M.S. 43 yılında Roma İmparatoru Claudius Likya Bölgesini bir Roma eyaletine dönüştürür. Bu dönemde de Tlos birlik içindeki önemini korumuştur. Likya'nın başkenti Patara'da dikilen Yol Klavuz Anıtı'nda Likya yol ağının yedi yönden Tlos'a bağlandığı bilinmektedir. Hıristiyanlık Dönemi'nde Tlos, Likya'nın önemli piskoposluk merkezlerindendir; bu dinsel önemin, arkeolojik verilerle M.S. 12. yüzyıla kadar devam ettiği belgelenmiştir. Tlos'un Likya sınırları içerisindeki önemi Osmanlı Dönemi'nde de devam etmiştir. Bölgeye 19. yüzyılda en son gelen Kanlı Ali Ağa, Tlos Akropolünün zirvesine antik dönem kalıntılarını da kullanarak şatosunu inşa etmiştir.

Kapsam ve Yöntem

Tez, Tlos Tiyatrosu sahne binasının mimarisi ve bezemeleri üzerine iki ana başlık altında değerlendirilmiştir. İlk kez 2007 yılında kazısına başlanılan ve bu güne kadar yapılan çalışmalar sonucunda kendine özgü bir mimarisinin olduğu ortaya çıkmıştır. Amacımız bu tez kapsamında arkeolojik olarak yapının mimarisini ve bunu destekleyici unsurların başında gelen bezemelerini evresel farklılıklarla saptayarak detaylandırmaktır.

Daha önceleri Tlos Tiyatrosu hakkında yapılan çalışmalar incelendiğinde, yoğun bitki örtüsüyle kaplı olduğu ve her hangi bir kazı çalışması yapılmadığı için sağlıklı kesin sonuçlar elde edilemediği saptanmıştır. Bu nedenle yanlış önermeler ortaya atılmıştır. Anadolu tiyatroları ve Tlos Tiyatrosu hakkında en detaylı çalışmalar, 4 ciltten oluşan D. D. B.Ferrero, "Teatri Classici in Asia Minore" kitabında ve 2011 yılında Banu Özdilek tarafından hazırlanan "Rhodiapolis Tiyatrosu Ve Lykia Tiyatroları" başlıklı doktora tezinde değinilmiştir. Bunların dışındaki makale ve yayınlarda sadece genel yapısından kısaca söz edilmiştir. İşte bu çalışmalar ve tiyatrolar hakkındaki diğer literatürler incelenerek bir veri havuzu oluşturulmuştur. Bu veri havuzundan tiyatroların ortaya çıkışı, kültürel ve sosyal etkileri, mimarisi ve bezemeleri hakkında bilgi edinilerek tez çalışmasının başlangıç ayağı oluşturulmuştur. Literatür çalışmalarından sonra tiyatro kazısının başlangıcından itibaren gerek tiyatro genel yapısı gerekse sahne binası hakkında teknik ve çizim çalışmaları yapılmıştır. Teknik çalışmalar cavea bölümünün plan ve röleve çizimlerinin yanı sıra sahne binasının mevcut taş planı, röleve, restitüsyon ve rekonstrüksiyon çalışmalarını kapsamaktadır. Ayrıca kazı esnasında ele geçen yazıtlı mimari blokların epikrafik açından değerlendirilmesi sonucu tiyatro hakkında ki daha kesin ve önemli bilgiler eşliğinde tez içerisinde değerlendirmeler yapılmıştır.

Önemli verilerin toplanmasından sonra tez yazım aşamasına başlanmıştır. İlk aşama olarak tiyatro kavramı ve kültürünün ortaya çıkışı ele alınmıştır. Daha sonra mimari yapı olarak sahne binalarının bu yapılara nasıl ve hangi kültürel etkinliklerle dahil edildiği araştırılmıştır. Tez konumuzun ana temasını oluşturan Tlos Tiyatrosunun konumu ve mimari bölümlerini genle ve ara başlıklar altında değerlendirmesi yapılmıştır. Bu genel mimari değerlendirmenin ardından sahne binasının ayrıntılı bölümleri tek tek incelenmiş yapılan teknik çizim ve veriler ışığında değerlendirilmiştir. Sahne binası mimari yapısının bölümlere göre incelenmesinin hemen ardından, bu bölümlerin görselliğini hareketlendiren mimari bezemeleri belirli başlıklar altında toplanmıştır. Bu başlıklar içerisinde kendi dönemsel faklılıkları ortaya çıkartılarak sahne binasının evrelerini açığa çıkartmamızda yardımcı olmuştur. Ayrıca bu bezemleri oluşturan mimari parçalar bir katalog çerisinde alfabetik sıraya göre bir araya getirilmiştir. Son olarak tüm bu değerlendirme ve incelemeler çerçevesinde Tlos Tiyatrosu'nun Likya Bölgesi içerisindeki konumu hakkında, bölgedeki diğer tiyatrolarla karşılaştırılarak genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Tiyatro Mimarisinin Ortaya Çıkışı ve Tiyatro Kültürü

Tüm dünya literatüründe kullanılan tiyatro kelimesi, Yunancada izleyici yeri anlamına gelen theatron sözcüğünden gelmektedir. Etimolojik bu sözcüğün günümüze dek geldiğini belirtirsek bu sanatın çıkış noktasını Hellenler'e atfetmek yanlış olmaz.

Antik dönemden günümüze yapının genel ismi tiyatro diye isimlendirilirken, Latince'de izleyici yeri anlamına gelen cavea kelimesi theatron kelimesinin yerini almıştır. Ve tiyatro binasını oluşturan 3 ana bölümden biri olmuştur. Tiyatro mimarisinin diğer iki önemli bölümü ise, cavea basmaklarının zeminle buluştuğu noktadaki dairesel veya at nalı formunda olan orchestra bölümüyle, oyunların sergilendiği veya dekor-arka fon olarak kullanılan sahne binasıdır.

Mimari yapı olarak bakıldığında, M.Ö. 2. binde Girit'teki Knosos Sarayı'nın kuzeybatısında kare bir alan bulunmaktadır **(Lev. 2, Res. 3)**. Bu alanı önemli kılan özellik ise doğu ve güneyinde bulunan basamak şeklinde yükselen seyir alanının yer almasıdır. Buranın genel konumu ve mimarisinden dolayı bilinen ilk gösteri mekanı olduğu düşünülmektedir[6]. Fakat tiyatro mimarisinin genel formuna daha yakın olmasıyla Arkaik Döneme tarihlenen Thorikos'taki elips bir caveya sahip seyir alanı, en erken örnek olarak kabul edilmektedir **(Lev. 2, Res. 4)**[7]. Aynı zamanda Dionysos Tapınağı'nın, seyir alanının hemen önündeki düzlük alana inşaa edilmiş olması dinsellikle olan bağlantısını da göstermektedir. Fakat bu tarz yapı kalıntıları Arkaik Dönem'den önceye gitmemektedir[8]. Vitrivius da bu yapı kontekstlerini eğlenceye yönelik oyunların yanı sıra, tanrılar adına düzenlenen festivallerin de izlendiği birer alan olarak tanımlamaktadır[9]. Vitrivius'un bu tezini Arkaik Dönem'e ait, üzerinde dinsel sahnelerin olduğu vazo resimleri ve yazıtlar desteklemektedir. En önemli örnekleri M.Ö. 534'te Tespisin Atina Agorasında halka gezici sahneyle oyunlar sergilemesi **(Lev. 2, Res. 5)**[10] ve M.Ö. 499-496 yıllarına tarihlenen Sophilos vazosu üzerinde izleyicilerin "ikria" olarak adlandıran banklara oturur vaziyette betimlenmeleridir **(Lev. 3, Res. 6)**[11].

Antik Yunan dünyasında M.Ö 6. ve 5. yy'da tragedya ile komedya türü gelişmesiyle gösteriler daha fazla seyirci çekmeye başlamış ve seyirci üzerince dramatik etki yaratan koro olgusu ortaya çıkmıştır[12]. Gösterileri daha fazla seyirciye aktarabilmek ve koronun etkinliğini artırabilmek için bir dağ eteği ve oyunun sergileneceği bir düzlük bulunmuştur. İzleyicilerin rahat edebilmesi için yamaca ahşap oturaklar ve izleme imkanını arttırarak daha çok seyirciye

[6] Bieber 1961, 56-57.
[7] Bieber 1961, 56-57.
[8] Ferrero 1990, 11.
[9] Vitrivius Mimarlık Üzerine On Kitap, V. Kitap, III. Bölüm, 102.
[10] Bieber 1961, 23.
[11] Bieber 1961, 54.
[12] Altıntaş 2008, 27.

ulaşmak içinse yuvarlak formda, gösterinin sergilendiği osrkestra bölümü oluşturulmuştur. Gösterilerde dinsellik ön planda olduğu için Dioniyos'a adakların yapılacağı bir sunak eklenmiştir.[13]Daha sonra ahşap oturma yerlerinin çökmesiyle M.Ö. 5. yy da tiyatro yapıları taş malzeme ile yapılmaya başlanmıştır[14]. M.Ö. 5 yy içerisinde yapılmış yapılara her ne kadar sonraki denemler de eklentiler dahil edilmiş olsa da bu döneme ait evresel özellikler bilinmektedir. Ve en iyi örneklerini Atina'daki Dionysos tiyatrosu **(Lev. 3, Res. 7)**, Eretria I, Isthmia I, Korinthos I, Metapontion III ve Thorikos II, de görmekteyiz[15].

Hellenistik dönemde sosyal hayatta önemli değişimler ortaya çıkmıştır. Sebebi ise, ekonomik gelişmeler gösteren kent devletlerinin yeni kimlik arayışları olmuştur. Bu değişim tiyatro yapıları üzerinde kamusal ve anıtsal birer yapı olmaları yönünde rol oynamıştır. Bu dönem içerisinde yeni tiyatro binaları inşa edilmiş veya eski yapılara dönemin özelliklerini yansıtan bölümler eklenmiştir[16]. Bu dönemde yeni inşaa edilen tiyatrolarda artık yarım daire olan cavealar "U" formunu almıştır. Ahşap veya 2 katlı olan sahne binaları gelişmiş, sütunlarla ve çeşitli argümanlarla cephe hareketlendirilmiştir. Sahne binaları dikdörtgen biçimde caveadan ayrı şekilde inşa edilmişlerdir[17]. Artık Hellenistik Dönem içerisinde Yunanistan'ın dışında farklı bölgelerde de tiyatro mimarisiyle karşılaşılmaya başlanılmıştır. Buna en güzel örnekler Anadoludaki Aiolis, Mysia ve İonia bölgelerinden; Phokaia, Priene **(Lev. 3, Res. 8)**, Pergamon, Magnesia, Miletos, Ephesos, Erythrai'dir. Karia Bölgesi'nden Alinda, Halikarnassos, Herakleia Latmos'tur. Troas Bölgesi'nden de Assos'tur.[18]

Geç Hellenistik-Erken Roma Dönemi örneklerine bakıldığında, orchestra kısmı yarım daireden biraz fazla olup, daire kavsi tamamlansa, skene binasının duvarına temas ettiği görülür. Cavea, yarım daire seklinde olup, en alttaki sıra orchestra zemini ile aynı düzeydedir. Hellenistik dönemle gelişim gösteren sahne binaları daha detaylı bezemelerle hareketlendirilmiştir. Bu dönemin Anadolu'daki en güzel örnekleri; Sagalassos **(Lev. 3, Res. 9)**, Myra, Miletos, Magnesia, Ephesus ve Termessos'tur[19]. Ayrıca bu çalışmamızda değerlendiğimiz Tlos Tiyatrosu da genel mimarisiyle bu dönem örnekleri içerisinde yerini almıştır.

Roma'ya Etrüsk etkisiyle giren tiyatro kavramı Yunan tiyatrolarında olduğu gibi yamaca yaslı bir cavea yapısı yoktur. Çünkü kurulup sökülebilen ahşap tiyatro yapıları ortaya çıkartmışlardır[20]. M.Ö. 55'e kadar kalıcı bir tiyatro binası inşaa edilmemiştir[21]. Kalıcı ilk taş

[13] Nutku 1985, 65.
[14] Rumpf 1949, 83.
[15] Frederiksen 1997, 139.
[16] Dörpfeld; Reisch 1966, 375.
[17] Nutku 1985, 66.
[18] Isler 2006, 302.
[19] Kargı 1991, 29.
[20] Sinemoglu 1984, 387-388.

tiyatro binasını ise Pompei'de M.Ö. 55-52 yılları arasında inşaa edilmiştir **(Lev. 4, Res. 10)**[22]. Roma İmparatorluk Dönemi tiyatrolarına gelindiğinde artık Hellenistik dönem özelliklerine kendi mimari tekniğini katarak geliştirmiş ve tiyatro olgusuna farklı bir boyut kazandırmıştır. Gösteriler orchestradan skenelere taşınınca orchestraya verilen önem azalmış ve yarım daire biçiminde planlanmaya başlamıştır. Skene cavea ile birleşerek parados olgusu ortadan kalmıştır. Böylece, skeneyle cavea arasında bir bütünlük sağlanmıştır. Roma tiyatrolarında cavea, 'gradus' denilen kademeli oturma yerlerinden oluşmuş, genellikle iki veya üç katlı bir yapı konteksti halini almıştır[23]. Ayrıca tonoz ve kemer sistemini kullanılmasıyla her hangi bir yamaca yaslanmaksızın kentlerin önemli noktalarına Tiyatro binaları inşa edebiliyorlardı **(Lev. 4, Res. 11)**[24]. Böylece tiyatrolar sosyo-politik ve propaganda amaçlı yapılar halini almıştı. Dini ritüellerden uzaklaşan tiyatro, tragedya ve komedyadan uzaklaşmış, hayvan ve gladyatör dövüşlerinin mekanı olan arenalara dönüştürülmüştür[25].

Tiyatro Mimarisinde Sahne Binası Kavramı

Sahne binası anlamına gelen Skene kelimesi; kulübe, çadır, ve tente anlamına gelmekte ve antik dönemden günümüze kadar bu isimle anılmaktadır[26].

İlk ortaya çıktığı dönemlerde ahşaptan olan basit yapılar **(Lev. 4, Res. 12-13),** tiyatro mimarisinin gelişmesiyle farklı taş malzemeden yapılmıştır. Hatta bu yapılara görselliği arttırmak için dekoratif amaçlı renkli mermerler, bronz vb. madeni malzemeler eklenmiştir[27].

Hellenistik Dönem itibariyle kalıcı sahne binası yapıları ortaya çıkmıştır. Kısa ve dikdörtgen forma inşa edilmişlerdir. Orta ve Geç Hellenistik dönemlerde daha da gelişen dikdörtgen mimari, genişleyip uzamış, kat sayıları artmış ve buna bağlı olarak çeşitli işlevlere sahip oda sayılarında da artmalar olmuştur **(Lev. 5, Res. 14)**[28]. Gösterilerin sahne binasına çekilmesiyle orchestra alanı görevinden uzaklaşmış ve cavea bölümü sahne binasına odaklanmıştır. Bu da caveanın yarı dairesel formdan çıkıp, cephesel odaklılığı sağlamak için "U" formunu almasını sağlamıştır. İzleyiciyi kendine yönlendiren sahne binalarında oyunlar zeminden yükseltilmiş, skene frons önünde oluşturulan cephesi farklı tarzlarda hareketlendirilmiş proskene üzerinde oluşturulan pulpitum'da oynanmaya başlamıştır[29]. Sahne binası cavea ile tam birleşmemiş ve sahne binası ile cavea arasında orkestraya yönelen

---

[21] Thorpe 2002, 56.
[22] Nutku 1985, 79.
[23] Kargı 1991, 30-31.
[24] Owens 2000, 154.
[25] Bozkurt 1950, 40.
[26] Wycherley 1986: 129
[27] Bozkurt 1950, 15.
[28] Özdilek 2011, 222.
[29] Çalışlar 1995, 32.

"parados" adı verilen geçişler oluşturulmuştur. Paradoslar Hellenistik dönem içerisinde süslü kapılarla kapatılarak seyirci veya koro tarafından kullanılmıştır[30].

Roma kendi mimari tekniğini tiyatro yapılarına eklemesiyle Hellenistik Dönem'de gördüğümüz sahne binalarında formsal değişikliğin yanı sıra yeni farklılıklar da eklenmiştir. Bunu destekleyici en önemli özelliklerse sahne binalarının zeminle birlikte 3 kata kadar çıkması, paradosların üzerinin tonozla kapatılarak sahne binasını cavea ile birleştirmesidir. Sceanea fronslar ise mermer ve granit sütunlarla, kabartmalı friz kuşaklarıyla, kültsel ve onursal heykellerle abartılı bir görsellik katılmıştır **(Lev. 5, Res. 15-16)**. Roma İmparatorluk Dönemi'nde bu kadar ihtişamlı sahne binalarının yapımı sadece eğlencenin bir parçası olmasıyla bağlantılı değildir.

Amphitiyatro ve oval formlu tiyatroların yapılmasıyla bu kontekstler içerisinden sahne binası çıkartılmıştır. Sebebi ise, bu yapılarda artık sanatsallığı içeren gösteriler yerine, halkı daha çok cezbeden savaş sahnelerinin canlandırılması, gladyatör ve hayvan dövüşlerinin yapılmasıdır. Bu formdaki tiyatrolar hellenistik kökenden çıkıp tamamen Roma mimarisinin bir öğesi olmuşlardır.

Dinsel ritüellerle ortaya çıkan tiyatro yapısının bir parçası olan sahne binasında, dini gösteriler, tragedyalar ve komedyalar gelişen mimari yapıyla daha etkileyici bir ortam haline getirilerek sergilenmiştir. Fakat ilk amacının dışına çıkan ve şiddet içerikli bir yapı haline gelen Tiyatro mimarisinde sahne binalarının çok fazla bir görevi kalmamıştır.

[30] Güney 1983, 180.

BİRİNCİ BÖLÜM
TLOS TİYATROSU

1.1. Tiyatronun Kent İçerisindeki Konumu

Tlos antik kenti kent merkezi eğimli ve engebeli bir alan üzerine kurulmuştur. Arazi yapısına rağmen kamu yapıları birbirinden kopuk bir plan izlememektedir. Aksine yapılar kendi dönemsel genel planına sadık kalınarak düzleştirilmiş alanlar üzerine oturtulmuşlardır. Kent merkezinin kurulduğu alana bakıldığında, batıda akropolün yer aldığı tepeyle doğuda Tamaşalık Mevkii olarak adlandırılan yamaç arasındaki düzlükte yer almaktadır. Tiyatro binası da doğudaki bu yamaca yaslı konumda inşaa edilmiştir **(Lev. 6, Res. 17)**. Tiyatronun hemen önündeki düzlükte agora alanı bulunmaktadır. Agora alnının güneyinde Kent Bazilikası ve Kronos Tapınağı yer alır. Bazilika ve tapınağın bulunduğu alanın güney ve batı yönünde oluşturulmuş düz alanlar üzerinde ise kentin büyük hamamı ve palestralı küçük hamam(gymnasium) mevcuttur. Söz konusu yapılar hemen hemen bir birleriyle aynı kotta inşaa edilmişlerdir. Akropolün doğu yamacının bitiminde bulunan düzlükte tek taraflı stadyum alanı, çeşme ve havuz yapısı ile dükkanlar bulunmaktadır. Bu alanın diğer yapılarla bağlantısını, dükkanların ortasından tiyatro istikametine doğru üst agoraya bağlayan kemerlerle desteklenmiş bir geçit sağlamaktadır. Böylelikle kent merkezindeki kamu, ticari ve sosyal yapıların birbiriyle bağlantıları sağlanmıştır.

Tiyatro binasının genel konumuna bakıldığında, kent merkezini doğuda sınırlayıcı konumdadır. Kamu yapılarının yakınında agoranın doğusunda yer alır. İnşa edilen konumu gereği caveadan bakıldığında Likya Bölgesi'nin görkemli kaya mezarlarının bulunduğu akropol tepesi, sahne binasından bakıldığında ise ihtişamlı ve heybetli görüntüsüyle Kragoslar (Akdağlar) görülmektedir.

1.2. Tlos Tiyatrosu Kazı Süreci (2007-2013)

Tlos Antik Kenti'ndeki ilk kapsamlı ve bilimsel araştırmalar 1992 yılında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Akdeniz Üniversitesi desteğiyle yüzey araştırması olarak başlatılmıştır. 2001 yılına kadar devam eden yüzey araştırmaları kent merkezi ve teritoryumunu kapsamıştır[31]. 2005 yılında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının kazı iznini vermesiyle ilk resmi kazılara başlanılmıştır.

[31] Yılmaz – Çevik 1995, 185-203; Yılmaz – Çevik 1998, 423-442; Çevik - Varkıvanç 1999, 329-344; İşkan – Çevik 2000, 169-180; İşkan 2002, 99-112; Çevik ve diğer 2003, 199-202.

Tlos Tiyatrosu'nun kazılarına ise ilk kez 2007 yılında başlanılmıştır[32]. Yüzyıllar boyunca hiç bir çalışma yapılmamış olmasından dolayı ağaçlar ve çalılıklarla kaplanmıştır **(Lev. 6, Res. 18)**. Çalışmalara da ilk bitki temizliğiyle başlanmıştır. Çalışmalar Caveanın en üst seviyesinden başlanarak orchestraya kadar tüm alan temizlenmiştir. Cavea üzerinde bulunan yıkılmış ve kaymış olan bloklar arasındaki dolgu toprakta boşaltılmıştır. Temizlik esnasında cavea üzerinden ele geçen profilli küçük blok parçaları bulundukları klimakes (radyal) ve oturma sıralarına göre numaralandırılmış, kasalarla diazamanın güneyinde bulunan tonoz içerisine istiflenmiştir. Daha sonra çalışmalara sahne binasında devam edilmiştir. Sahne binasının üzerinde ve orchestraya doğru yıkılmış olan bloklar arasındaki bitki temizliği yapılmıştır. Çalışmalar esnasında sahne binasının farklı bölümlerine ait çok sayıda nitelikli mimari blok tespit edilmiştir. Ayrıca Magdeburg Üniversites'inden gelen mimari ekip tespit edilen blokların belgeleme ve mimari çizim çalışmalarına başlamışlardır.

2008 yılında ara verilen tiyatro çalışmalarına 2009 yılında devam edilmiştir[33]. Kazılara tiyatronun batı cephesinde başlanılmıştır. Çalışmalar ağırlıklı olarak sahne binası batı dış cephe (postskene) bloklarının bulunduğu alanda yapılmıştır. Hemen ön alanda bulunan tarladan bloklar üzerine atılan molozlar, dolgu toprak ve bitki temizliği yapılmıştır. Bu alandaki bloklar çizilip, belgelenmesi için hazır hale getirilmiştir. Kuzey pardosun dışa açıldığı bölümde, sahne binasının kuzeyinde bulunan yoğun moloz temizliğine geçilmiş ve bu alanda Erken Hellenistik döneme tarihlenen anıt kaidesi ortaya çıkartılmıştır. Yapılan bu çalışmalar esnasında etrafı temizlen postskene bloklarının bulunduğu alanda çizim ve belgeleme çalışmalarına başlamıştır. Çizim ve belgeleme çalışmaları, tiyatro ve yakın çevresini içine alan 4 m x 4 m ölçülerinde bir karelaj oluşturulmuş sonrasında ise sahne binasına ait bloklar numaralandırılıp bu karelajlar içerisine çizilerek yerleştirilmiştir.

2010 yılı çalışmalarına önceki seneden numaralandırılmış olan sahne binası batı dış cephe bloklarının vinç yardımıyla kaldırma işlemleriyle başlanılmıştır.[34] 6/8-6/17, 7/8-7/17, 8/8-8/17, 9/8-9/17, 10/8-10/10, 11/8-11/9 karelajlarındaki bloklar vinç yardımıyla agora alanı içerisinde bulanan tarlaya taşınmış ve taş tarlası oluşturulmuştur. Taş tarlasına getirilen her blok fotoğraflanıp ölçüleri alınarak kendine ait bir dosya oluşturulup arşivlenmiştir. Ayrıca tarlaya taşınan bloklar belirli bir düzen içerisinde sıralanıp taş tarlası planı oluşturulmuştur. Bu çalışmalar sonucunda sahne binası dış cephesine dair pek çok yeni veriler elde edilmiştir. Bu veriler sayesinde postskenenin mimari görünümüne dair rölöve ve restitüsyon çalışmalarına, Akdeniz Üniversitesi BAP projesi devreye girerek ve çalışmalar finanse edilerek başlanmıştır.

[32] Korkut - Ercan, 2009, 361-362.
[33] Korkut ve diğer 2011, 1-2.

2011 kazı sezonunda tiyatro kazı çalışmaları sahne binasının iç kısmı, sahne binasının ön cephesi, sahne binasının önü, orchestra ve kuzey paradosu kapsayan alanlarda yapılmıştır.[35] Çizim ve belgeleme işlemleri tamamlanan 10/10 - 10/16, 11/10 - 11/18 ve 12/12 - 12/17 numaralı karelajlardaki yapıya ait mimari blokların vinç yardımıyla kaldırılıp taş tarlasına taşınması işlemi yapılmıştır. Bu çalışmalar sırasında üç farklı taş katmanı tespit edilmiş ve her bir katmandan ele geçen bloklar belgeleme ve çizim işlemi yapılarak taş tarlasına taşınmıştır. Yapılan bu çalışmaların ardından sahne binasının ana formu genel olarak ortaya çıkmıştır. 11/10 - 11/17 ve 12/12 - 12/17 karelajları içerisinde kalan Hyposkene ve proskene alanlarındaki blok katmanı tamamen kaldırılmış olup bu alan içerisinden Hadrianus, Antoninus Pius ve Marcus Aurelius'a ait imparator heykelleriyle Marcus Aurelius'un eşi Faustina Minor ve baş kısmı tamamen tahrip olduğu için tam olarak bilinmeyen fakat İsis Rahibesi olabileceği düşünülen beş adet heykel ele geçmiştir. Heykellerin ele geçtiği alt seviyeden sonra her hangi bir mimari blok kalmamış, akıntı toprak ve çakıldan oluşan bir katmana ulaşılmıştır. Kazı çalışmaları sonrası elde edilen veriler toparlanarak sahne binasının plan-rölöve-restitüsyon ve rekonstrüksiyon çalışmalarına başlanılmasına zemin oluşturulmuştur. Ayrıca yapılan bu çalışmalar esnasında sahne binasında yerleri kaymış olan veya statiği sağlam olup yerleri saptanan bloklar orijinal yerlerine yerleştirilmiştir.

Tiyatro 2012 yılı kazı çalışmalarında, sahne binası içerisinde bir önceki yıldan kalan blokların belgelenme işlemi yapılmıştır. Böylelikle 10/10 – 10/15 karelajları içerisinde yer alan blokların altındaki akıntı dolgu toprağın temizlenmesi hedeflenerek kazı çalışmalarına başlanılmıştır. Güneyden birinci, ikinci ve üçüncü odalar ile birinci ve ikici koridor içerisinde yürütülen kazılar esnasında yapı içerisinde kalan tüm bloklar açığa çıkartılarak vinç yardımıyla taş tarlasına taşınmıştır. Özellikle 10/13 karelajı başta olmak üzere diğer karelajlarda da dolgu toprağın temizlenmesiyle zemine yakın seviyelerde yoğun miktarda görülen tuğla parçaları yapının üst katlarına olasılıkla da birinci katına ait bir zemin döşeminin varlığına işaret etmektedir. Bunun yanı sıra kazı çalışmaları sırasında 10/10-10/11 ve 10/12 karelajlarından ele geçen farklı niteliklerdeki heykel parçaları ve 10/15 karelajından ele geçen dokuz satırlık Yunanca yazıtı korunmuş heykel kaidesi gün yüzüne çıkartılmıştır.

Ve son olarak 2013 yılına gelindiğinde artık sahne binasının güvenli olmayan statik durumundan dolayı çalışmalar ima cavea ve orchestra üzerindeki blokların kaldırılmasına yönelik yapılmıştır. Önceki yıllarda olduğu gibi bu alanlarda bulunan blokların belgeleme işlemleri yapılmış ve taşınmaya hazır hale getirilmiştir. Kepçe ve vinç yardımıyla, belgelenen bloklar kaldırılarak taş tarlasına taşınmıştır. Kaldırılan bloklar genellikle, caveanın en üst orta

[34] Korkut ve diğer 2012, 453-456.
[35] Korkut ve diğer 2013, 189-204.

bölümünde bulunan dor sitili mimariye sahip tapınak bloklarına, caveanın üstünden kopup gelen oturma sıralarına ve geç dönemde başka yerden getirilip parapet duvarında örülen bloklara ait olduğu tespit edilmiştir. Kaldırılan bloklardan yerleri belirlenen parapet blokları yerlerine yerleştirilmiş ve pasif restorasyona yönelik bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar esnasında ima caveanın tam orta aksında yer alan kerkides bölümünün orchestradan beşinci, altıncı ve yedinci basamakları kapsayan ve Hellenistik Dönemde görülen loca bölümü ortaya çıkartılmıştır. Ayrıca tapınağa ait bloklar, tapınak hakkında bize yeni veriler sunmuştur.

Özet olarak, yapılan çalışmalar, 2007 ve 2009 senelerinde genel bitki temizliği ve moloz, dolguyla kapalı blokların etrafının açılması ve belgelenmesine yöneliktir. 2010 - 2012 kazı sezonları içerisinde Tlos Tiyatrosu sahne binasının mimarisine yönelik, blok kaldırma ve ana yapının genel mimarisi hakkında tam veri almayı amaçlayan çalışmalardı. En son 2013 yılı yapılan çalışmalar ise ima cavea ve orchestra üzerindeki yıkıntıların kaldırılmasına yönelikti **(Lev. 7, Res. 19)**.

1.3. Tiyatro Yapı Malzemeleri

Antik Dönem yapılarına baktığımızda sağlam zemine oturtularak nitelikli malzeme kullanıldığında, her hangi bir doğal ya da dış etkene maruz kalmadığı sürece günümüze kadar ulaşmış olması yadsınamaz bir gerçektir. Bundan dolayı günümüze kadar ulaşan en sağlam antik yapılar kamu binalarıdır. Çünkü bu yapılar daha iyi malzeme, nitelikli işçilik ile yapılmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Ağır işçilik gösteren bu yapılar, inşaanın genelinde kullanılan taş malzemeleri yakın taş ocaklarından karşılamaları muhtemeldir.

Bu bağlamda Tlos Tiyatrosunun genel mimarisinde kullanılan malzeme kireç taşı ve breş taşından oluşmaktadır. Breş malzeme; Caveanın etrafını saran analemna duvarları, parados duvarları, caveanın güney ve kuzeyindeki yan galeriler, diazomanın zemin döşemi ve sahne binasının genel mimarisinde kullanılmıştır. Kireç taşı malzeme ise, Caveanın oturma sıraları, tapınak blokları, sahne binasının cephesini hareketlendiren skene frons, proskene ve diğer yan ve dış cepheleri dolanan entaplatür (arşitrav, friz, geison) blokları, girlantlı firiz kuşağı, sahne binasının katlar arası geçişlerindeki profilli bloklar, sütun başlıkları, sütun altlıkları ve yazıtlı heykel altlıklarında kullanılmıştır. Bu iki malzemenin dışında, sahne binasının etrafını saran sütunlar granitten imal edilmiştir. Cavea üzerinde ele geçen ve tapınağa ait olabileceği düşünülen sütunlar ise mermerden üretilmiştir. Sahne binası bloklarını birbirine bağlayan mimari eleman olarak demir kenetler ve kenetleri sağlamlaştırmak için ise kurşun kullanılmıştır. Skene fronsta bloklar üzerinde kaplama delikleri mevcuttur. Bunun yanı sıra proskenede ise cepheyi kaplamak amaçlı kanal yivler bulunmaktadır. Yivler içerisinde

kireçtaşından yapılmış kaplama levha parçaları in-situ şekilde yerlerinde gözlenmektedir. Kireç taşından yapılan kaplamaların dışında renkli mermer plakalarda bulunmuştur. Bunların yanı sıra proskene içinde yapılan ayaklarda ve hyposkene kazısı esnasında birinci katın zemin döşemi olarak düşünülen pişmiş tuğlalar kullanılmıştır.

Cavea yoğun killi toprak yamaca yaslı olmasından dolayı, cavea blokları oturtulurken arka kısımları moloz taşlarla dolgu yapılmıştır. Su alan kilin şişip kurumasından ve depremlerden dolayı cavea genelinde dalgalanmaları görmekteyiz. Bu da tiyatro yer seçimi için bir mühendislik hatası ola bilir.

1.4. Genel Mimari Özellikleri

Doğu batı konumunda inşaa edilen tiyatro binası, Klasik ve Hellenistik dönemlerde gördüğümüz yamaca yaslı teatron yapısı gösterir **(Lev. 7, Res. 20)**, **(Çiz. 1).** Genel yapı itibariyle kendi örnekleri içerisinde oldukça özgün bir mimariye sahiptir. Yarım yuvarlaktan biraz fazla olan cavea ve daireye yakın bir orchestrası vardır. Sahne binası uzun dikdörtgen bir yapı formu göstermektedir. Sahne binası ve cavea arasında, orchestradan güney ve kuzey yönünde dışarıya çıkışı sağlayan paradoslar bulunmaktadır. Kuzey ve güney yönde diazomaya giriş çıkışı sağlayan tonozlu geçişler yer alır. Caveanın güney analemna duvarı tarafında summe caveayı destekleyen galeriler mevcuttur. Tiyatroya ayrı bir önem katan unsur ise caveanın tam orta aksında ve en üstünde bulunan Dor düzenli tapınaktır. Tiyatronun bahsettiğimiz bu bölümlerine ayrıntılı olarak değinilecektir.

1.4.1. Sahne Binası

Kuzey-güney doğrultulu olan Tlos Tiyatrosu Sahne Binası tiyatronun batı yönünde konumlandırılmıştır. 38 m. uzunluğunda 11 m. genişliğindedir. Hyposkene giriş katını da göz önünde bulundurursak 3 katlı bir yapıdır. 3.kat blokların in-situ olarak bulunduğu kuzey dış cephenin yüksekliği 14 metredir. Genel olarak görkemli bir yapıya sahip olan sahne binası, proskene, hyposkene, skene frons, episkene postskene, paraskene ve pulpitum gibi bölümlerden oluşmaktadır.

Binanın zemin katında 4 adet oda ve postskeneden hyposkeneye açılan 3 adet koridorlar mevcuttur. Proskeneden orchestraya açılan 5 adet kapı bulunmaktadır. Proskene, skene frons, episkene ve postskene (sahne binası dış cephe) cepheleri aedikula'larla hareketlendirilmiştir. Aedikulalar ise granit sütunlarla desteklendirilmiştir. Yapının entablatür bölümleri kompozit düzende yapılmıştır. Skene frons cephesinde 5 adet kapı ve bu cephenin tam tersinde postskenede 7 adet pencere açıklığı yer alır. Aynı şekilde episkenede 3, postskenenin 3. katında 5 adet pencere mevcuttur. Skene fronsun cephesi aedikulaların haricinde girlantlı firiz kuşağı ve heykel nişleri ile daha da zenginleştirilmiştir. Sahne binası içinde katların zeminleri

büyük olasılıkla ahşap bölmelerle ayılmaktaydı. Sebebi ise sadece zemin kattaki odaların yan duvarları mevcut olup üst kat ile ara bölmeyi oluşturacak her hangi bir mimari düzenleme tespit edilememiştir.

Sahne binasının bölümleri ve genel mimarisi hakkında, "Tlos Tiyatrosu Sahne Binası Mimarisi" başlığı altında detaylı olarak değinilecektir.

1.4.2. Cavea

Seyircilerin oturduğu bu bölüme Hellencede koilon veya theatron, Latincede ise cavea denilmektedir[36].

Sırtını doğu yamaca yaslamış cavea yapısı ima cavea ve summa cavea olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır **(Lev. 8, Res. 21)**. Cavea alt çap: 18.10 m. üst çap ise 73.65 m.dir.

İma cavea ve summa caveanın orta bölümü tamamen yamaca yaslı olup, summa caveanın kuzey ve güney tarafları tonozlu galeriler ve kemerli ayaklar üzerinde yükselmiştir. Bu bölümler Roma Dönemi eklemeleridir. İma cavea; 12 klimakes ve 11 kerkidesten oluşmaktadır ve 20 adet oturma sırası mevcuttur. Fakat ima caveanın diazomayala birleştiği noktada arkalıklı koltuk (Prohedria) sırası mevcut olmasıyla bu sayı 21'e çıkmaktadır. Summa caveada ise 21 klimakes ve 20 kerkidesle birlikte 16 adet oturma sırası bulunmaktadır.

Alt caveada başlayan klimakeslerin simetrik olarak aynı açıyla üst caveada da devam etmesinden dolayı, üst caveadaki kerkides dilimleri oldukça geniş bir yer kaplaması düşünülmüştür. Bunu önlemek ve trafiği rahatlatmak için aşağıdan itibaren devam eden klimakeslerin tam ortasına bir klimakes daha eklenmiştir. Bu nedenle üst katta daha kullanışlı ve alt kata göre sayısal olarak daha fazla kerkis ve klimaklar ortaya çıkmıştır.

Cavea, 38 cm. yüksekliğinde, 55 cm. genişliğinde, 12 cm dışarıya taşarak üç sıra profille sonlanan oturma sıralarına sahiptir **(Çiz. 2)**. Bu oturma sıralarından bazılarında, profilli kısmın altındaki iç kavisli bölümde Λ, N, H, I gibi yunanca harfler kazınmıştır. Bu harfle büyük olasılıkla belirli seyircilerin oturacağı yerleri belirten kısaltma veya işaretler oluşturulmuştur. Ayrıca bazı koltukların içbükey olan bu bölümlerinde kaldırma çıkıntıları bulunmaktadır, bu da işçilikle bağlantılıdır.

Oturma sıralarında göze çarpan en önemli detay ise aslan ayaklarıdır. Kerkislerin klimaklara gelen köşelerin tamamındaki oturma basamaklarında farklı tiplerde işlenmiş aslan ayakları mevcuttur **(Lev. 8, Res. 22)**. Bazılarında çok detaylı bazılarında ise sade işlemeler söz konusudur. Bu kadar çok farklı tipte aslan ayaklarının olması, muhtemelen tiyatronun geçirmiş olduğu tamirat evrelerine ve aynı anda çalışan farklı ustaların işçiliklerine bağlıdır. Proedriae koltuklarının klimakes kenarlarına gelen köşelerinde de aslan ayaklarını

[36] Saltuk 1993, 179.

görülmektedir. Likya bölgesindeki diğer tiyatro örneklerinde de görülen aslan ayağı işçiliği görülmektedir. Fakat en güzel ve farklı işçiliğin aynı yapı kompleksi içerisinde görüldüğü bu tarz zengin bir örnek yoktur[37].

İma caveanın bitiminde diozamanın kenarına yay boyunca yerleştirilmiş arkalıklı Prohedria koltukları bulunmaktadır**(Lev. 9, Res. 23), (Çiz. 3)**. Prohedria; Sahne gösterileri için özel olarak ayrılan oturma yerleri anlamına gelmektedir[38]. Bu koltuklara ayrıcalıklı kişiler oturmaktadır ve bu kişiler gösterileri izlemek için tiyatroya ücretsiz girmektedir[39]. Göze çarpan bir diğer husus ise bu koltukların neden diazomaya yerleştirilmiş ve arkalıklı imal edilmiş olduğudur. Bu durum tiyatronun akustiği ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Caveaya gelen ses dalgaları diazoma bölgesine geldiğinde caveanın yükseliş açısında büyük bir boşluk oluşmakta ve burada summa ceveaya geçişi sağlayan yüksek duvara çarparak ses dengesinde bozulma ve kayıp meydana gelmesinden dolayı yapılmış olmalıdır.

Cavea üzerindeki göze çarpan en önemli mimari öğelerden biri 2013 yılı kazılarında ortaya çıkan loca bölümüdür **(Lev. 9, Res. 24)**. İma ceveanın 6. kerkisinde yani caveanın tam orta aksında yer almaktadır. Alttan 5. ve 7. oturma sıralarını kaplamaktadır. Caveanın üstünden yıkılan tapınak ve oturma sırası blokların çarpması sonucu oldukça tahrip olmuştur. "U" formunda tasarlanan bu bölüm, oturma sıralarına göre dar koltuk yapısına sahiptir. Yaslandığı bölüm tek profille sonlanmakta ve yanlardaki kolçaklar (yaslanma arkalık) sade, yuvarlak bir dönüşle bitmektedir. Burada oturan kişiler ayaklarını diğer oturma sıralarındaki gibi doğrudan oturma sırasına değil 10 cm yükseltilmiş alan üzerine yerleştirmiştir. Yapılan kazı sonrasında bu alana ait eksik blokların olduğu ortaya çıkmıştır. Bu eksik olan bölüm ise yanlardan dikey olarak uzanan kolçakların uç kısımları ve 10 cm kadar yükseltilmiş podyum bloklarıdır.

Bu tarz exedral koltuk düzenlemesi Anadoluda Hierapolis'teki Roma Tiyatrosu[40] , Rhodiapolis Tiyatrosu'nun da ilk oturma sırası[41] ve Patara'da Bouleuterionda görülmüştür[42]. Genelde yöneticiler için ayrılmış (locus) bu bölümler "tribunalia" ya da "pulvinar" olarak da adlandırılmaktadır.

Tiyatro trafiğini sağlayan ana unsurların başında sahne binası ile cavea arasında kalan, doğrudan orchestraya açılan güney ve kuzey paradoslardır. 2 m. genişliğindeki diazoma ise Caveayı ima cavea (alt kat cavea) ve summa cavea (üst kat cavea) olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Summa cavea ve diazoma arasında 2 m.'lik bir yükselti bulunmaktadır.

---

[37] Özdilek 2011, 212-214.
[38] Ferraro 1990, 82.
[39] Ferraro 1990, 82.
[40] Ferraro 1990, 140.
[41] Özdilek 2011, 212-214.
[42] Korkut - Grosche 2007, 44 Lev.71.

Diazomadan summa caveaya geçiş yapmak amacıyla bu yükselti içerisine basamaklı alanlar oluşturulmuştur **(Lev. 10, Res. 25)**. Ayrıca diazomaya dışarıdan giriş ve çıkışları sağlamak amaçlı kuzey ve güney yönlerde iki adet tonozlu geçişler oluşturulmuştur. Dışarıdan bu tonozlu geçişlere ulaşım, caveanın kuzey ve güney yanlarındaki ikinci kata dışarıdan destek olması için yapılan üçer kemerden oluşan koridorlardan sağlanmıştır **(Lev. 10, Res. 26-27)**. Bu koridorlar doğu batı doğrultulu olup trafiği iki yöne dağıtmaktadır. Batı yön tiyatro dışına, doğu yön ise alt kattaki galerilere ve tiyatronun yaslanmış olduğu yamaca yani caveanın arkasına yönlendirmektedir. Ayrıca caveanın etrafını bir koridor gibi çevreleyen arka duvarın bitim noktalarında doğu yönden en üst diazomaya çıkış sağlayan iki adet merdiven rampası da bilinmektedir **(Lev. 11, Res. 28)**.

Güney-kuzey yanlardan gelen koridorların doğu bitim hizasından itibaren çift sıra arka analemna duvarı oluşturulmuştur. Bu analemna duvarını summa caveanın üstüne ve tam orta noktasına konumlandırılmış dor tipi tapınak ile ikiye ayrılmaktadır. Güneyde kalan analemna duvar bölümü çift sıra olan alanın orta bölümü 4 m. genişliğinde 25 m. uzunluğundadır **(Lev. 11, Res. 29)**. Bu ara koridor summa caveaya dışarıdan bağlanan güney merdivenle çıkılan kapıya kadar uzanmaktadır. Buraya dışarıdan iki adet kemerle geçilmektedir. Düzgün bloklarla örülmüş duvar velariumu desteklemek için oldukça yükseltilmiştir. Güney tarafın aksine kuzey analemna duvarı yine velariumu desteklemek ve bir portiko oluşturmak amaçlı güneyle aynı seviyeye getirilmiştir. Bu bölüm dolgu yapılarak summa caveanın hizasına kadar yükseltilmiş böylece düz bir zemin oluşturulmuştur **(Lev. 12, Res. 30)**. Ekseriyetten analemnanın bu bölümündeki dış duvarı summa cavea hizasına kadar kaba işçilik gösteren polygonal bloklarla örülmüştür. Diğer bölümü ise güney tarafta olduğu gibi aynı tip bloklarla ve aynı formda eşit seviyeye kadar yükseltilmiştir **(Lev. 12, Res. 31-32)**.

Arka Analemna'dan koridorlu alana geçişi sağlayan kemerlerden güney tarafta yer alan kemerin kilit taşının sağındaki blokta phallos kabartması bulunmaktadır **(Lev. 13, Res. 33)**. Roma döneminde phallos betimlemeleri ev, mezar, kamu binaları ve tapınak duvarlarında korucu olarak kullanılmışlardır. Bunlar genelde yalın ereksiyon halinde betimlenmişlerdir[43].

Caveanın güney ve kuzey parados duvarlarına baktığımızda aşırı derecede yıkılmalar görülmektedir. Parados duvarların en sağlan kalan kısımları orkestraya doğru alçalan ve daha az yük kaldıran uç bölümleridir. Her iki parados duvarında sonraki dönemlerde yapılmış tamirat evreleri görülmektedir. Bu tamirat evrelerinde başka yerden taşınmış devşirme bloklar kullanılmıştır. Bunu kanıtlayan en iyi örnekler güney pardosdaki prohedria koltuğu ve güney pradosdaki çift dilli -likçe ve yunanca- olan anıt parçasıdır **(Lev. 13, Res. 34-35)**. Likçe yazıtın bulunduğu kısım kırık olup duvarın iç kısmında kaldığı ve tiyatroyla herhangi bir

alakası olmadığı anlaşılmıştır[44]. Fakat paradosa bakan cephesinde tiyatronun tamirat evresinde kimler tarafından ne kadar bağışta bulunulduğuna dair yunanca yazıt yer almaktadır **(Lev. 14, Res. 36)** [45].

1.4.3. Orchestra

Orchestra 22 m. çapında daire formundadır **(Lev. 14, Res. 37)**. Gerek sahne binası gerekse caveada yapılan kazı çalışmalarında orchestra alanı kullanıldığı için burada kazı çalışması yapılmamıştır. Bu nedenle zemin döşeminin nasıl olduğu hakkında kesin bilgi elde edilememiştir. Fakat geç dönemde eklemelerin varlığı cavea ile orchestranın birleştiği noktadaki parapet duvarından gözlemlenmektedir **(Lev. 15, Res. 38)**. Parapet duvarında, başka yerden getirilen yazıtlı ve profil işlemeli bloklar amacı dışında kullanılarak, orchestra seviyesinden yükseltilmiştir. 2013 yılında parapet ve çevresinde yapılan kazılar esnasında elde edilen verilerle caveanın profilli bir podyum duvarıyla orchestraya doğru indiği gözlemlenmiştir.

Roma Dönemi'nde M.S. 2.y.y.'un sonu - M.S. 3.y.y.'da gladyatör ve hayvan dövüşleri için orchestra lar arenaya çevrilmiştir[46]. Ayrıca sirk gösterileri ve M.S. 3. y.y.'da su oyunları düzenlenmiştir[47]. Parapet üzerinde yapılan geç düzenlemeler de bu amaçla yapılmış olmalıdır.

2011 yılında sahne binası proskene önünden orkestraya doğru 3 m. ileri ve 0.45-0.50 m. kadar derine kazılmıştır fakat orkestraya ait her hangi bir döşem izine rastlanamamıştır.

1.4.4. Yan Galeriler

Roma İmparatorluğu, Klasik Dönem'den itibaren var olan fakat Geç Hellenistik- Erken Roma Dönemi'nde daha yaygın kullanılan kemer ve tonoz sistemiyle, inşaat teknolojisini geliştirmiş ve büyük kamusal yapılar yapılmaya başlanmıştır. İmparatorluğun tüm topraklarında büyük bir hızla Roma tipi yapılaşma ve kentleşme yaşanmıştır[48].

Tiyatronun güney dış duvarında kemerlerle desteklenen ara koridordan girildiğinde iki adet galeriye rastlanılmaktadır. Bu koridora agora tarafından girildiğinde hemen solda sade, düz lentolu bir kapıyla girilen 2.20 x 6.20 m ölçülerinde tonozlu bir mekan bulunmaktadır **(Lev. 15, Res. 39)**. Hemen ilerisinde kemerli bir girişe sahip 5.30 x 6.30 m ölçülerinde başka bir tonozlu mekan daha bulunmaktadır **(Lev. 15, Res. 40)**. Summa caveanın güney uç kısmından bu alandaki diazomaya girişi sağlayan tonozlu kısmına kadar olan alanı kaplamaktadırlar. Bu mekanlar tonozlu yapısıyla summa caveanın taşıyıcılığını da

---

[43] Dökü 2002, 41
[44] TAM I, Nr. 26, 25 vd.
[45] TAM II, Nr. 550, 208 vd.
[46] Ferraro 1990, 159.
[47] Ferraro 1990, 162.

üstlenmişlerdir. Birici odanın lento seviyesine kadar dolguyla kaplı olan bu mekan hangi amaçla kullanıldığına dair elimizde tam bir veri yoktur. İkinci odanın hemen sağında diazomaya açılan güney tonozlu geçiş yer almaktadır. Bu tonozlu geçişin dış cephesi de ikinci odayla aynı kemerli ve profilli bir cepheye sahiptir. Doğuya doğru ilerlendiğinde en büyük ve en yüksek galeriye ulaşılır **(Lev. 16, Res. 41)**. Güneyden gelen koridor bu galeri önünde dönüş yaparak sonlanmaktadır. Tonozlu biçimde inşaa edilmiş galerinin başlangıcı 4.46 m olup, 5.50 m'ye kadar genişleyip sonlanmaktadır. Galeriye ikinci bir giriş ise ana girişten 10.50 m sonra kemerli bir kapıyla sağlanır. Summa caveanın güney üst bölümünün çoğunluğu bu galeri üzerine binmektedir. Bu galerinin içerisi de yoğun dolgu ile kaplı olduğu için kullanımı hakkında kesin bir veriye ulaşılamamıştır.

Güney tarafın aksine kuzey bölümde her hangi bir galeriye rastlanılmamaktadır. Sebebi ise, bu bölümde tahribatın en yoğun biçimde gerçekleşmesindendir **(Lev. 16, Res. 42)**.

Güney parados girişinde ölçüleri yoğun yıkıntıdan dolayı tam alınamayan kemerli yaklaşık 1.5 – 2 m. derinliğinde bir bölüm bulunmaktadır **(Lev. 17, Res. 43)**. Hangi amaçla yapıldığı tam olarak bilinmese de, giriş bölümünde olması gişe veya çeşme yapısı olabileceğini düşündürmektedir.

1.4.5. Tapınak

Anadolu'da Tiyatro-Tapınak konseptinin, Stratonikeia, Pessinus, Pergamon, Ephesos, Side ve Patara antik kentlerinde var olduğu bilinmekteydi[49]. Bunlara ek olarak yapılan çalışmalar sonrasında Tlos antik kenti de eklenmiş oldu.

Roma mimarlığında, Cumhuriyet Dönemi ile başlayan tapınak-tiyatro geleneğinin Cavea orta eksenindeki tapınak tasarımı, ilk kez Roma'daki Pompeius Tiyatrosu ile ortaya çıkmıştır[50]. Anadolu'da bunun en önemli örnekleri Patara, Kibyra ve Tlos Antik kentlerinde bulunmaktadır.

2007 yılında başlanılan Tiyatro kazıları sırasında, yoğun bitki örtüsünün temizlenmesinden sonra, summa caveanın hemen üst ortasında bir tapınak mimarisi olduğu saptanmış ve Tlos Tiyatrosu Anadolu tiyatroları içerisinde ayrı bir öneme daha sahip olmuştur **(Lev. 17, Res. 44)**.

Tapınağın oturtulduğu summa cavea bölümünde bu zaman kadar bir kazı çalışması olmadığı için genel plan ve ölçüleri bilinememektedir. 2013 yılında ima cavea ve orkestra içerisindeki blok kaldırma çalışmaları esnasında ima caveanın orta bölümünde yer alan yoğun blok yıkıntısının belirli bir çoğunluğunu tapınağın blokları olduğu saptanmıştır. Tapınağın üst

---

[48] Ferraro 1990, 35.
[49] Teraman 2007, 200-212.
[50] Teraman 2007, 215.

mimarisinin nasıl oluşturulduğuna dair bilgi vermiştir. Dor düzeni bir mimariye sahip olduğu kesinleşen tapınağın, yivli sütunlarla desteklendiği fakat ante uçlarının plaster bloklarla yükseltildiği anlaşılmıştır **(Lev. 18, Res. 45-46)**. Tapınağın asıl mimari düzenini gösteren bölümü ise entablatür kısmıdır. En altta, triğlifin altına gelecek şekilde 6 adet küçük diş çıkıntıları bulunan sade bir arşitrav sırası yer alır **(Lev. 18, Res. 47)**. Arşitravın hemen üstüne triglif-metoptan oluşan orta kuşak bulunmaktadır. Metop panellerinde her hangi bir kabarma veya bezemeye rastlanılmamıştır **(Lev. 18, Res. 48)**. En üstü kapatan geison bölümünde ise aslan başının betimlendiği çörten çıkıntısı ve saçak kısmının altında yuvarlak bezemeler bulunmaktadır. Ele geçen alınlığın tam orta kısmında üzerine bir akroter veya kült heykelinin oturtulabileceği çıkıntı ve girinti yapan aplik delikleri vardır **(Lev. 19, Res. 49)**.

Anadolu'da 41, Likya Bölgesi'nde 7 adet dor tapınağı mevcuttur[51]. Bu tapınaklardan hiç birinin tiyatro yapısıyla bir bağlantısı yoktur. Fakat üst yapı konteksi ve yapı formu ele alındığında, Tlos'un kuzey doğusunda yer alan Oinoanda antik kentindeki Dor tapınağıyla benzerlik göstermektedir. Coulton'un yapmış olduğu entablature bölümünün çiziminde de bu benzerliği görmekteyiz **(Çiz. 4)**[52]. Yapıda ele geçen yazıtlar ve mimari bezemeleri ışığında bu yapıyı Geç Hellenistik, Erken İmparatorluk Dönemi'ne tarihlemektedirler. Bu dönem içerisinde kentte bir Agustus kültünün olduğunu da yazıtlarda anlaşılmaktadır[53].

Tapınağın planı ve ölçüleri tam olarak bilinemese de Tiyatro-Tapınak konsepti açısından ve üst yapı mimarisi bakımından Anadolu, Likya Bölgesi ve Arkeoloji bilim dünyası arasında önemli bir yere sahip olduğu bir gerçektir.

[51] Akkurnaz 2007.
[52] Coulton 1982, 50.

İKİNCİ BÖLÜM
TLOS TİYATROSU SAHNE BİNASI MİMARİSİ

Daha önce kısaca değinmiş olduğumuz sahne binası mimarisi 10 alt başlık altında değerlendirilecektir.

2.1. Zemin Kat

Sahne binası zemin katı 4 oda, 3 koridor ve proscenenin olduğu ana zemini kapsamaktadır **(Çiz. 5)**. Yapının ana taşıyıcısı zemin kat – temel – duvarları olduğu için duvar kalınlığı geniş tutulmuş ve büyük monolit bloklar kullanılmıştır. Zemin kat duvar kalınlığı yan cephelerde ve dış cephede 1.5 m. olup, proscene (doğu) tarafı 2.30 m. dir. Odalara girişler Proscene tarafından yapılmaktadır. 4 oda ve 3 koridor toplam 7 adet kemerli giriş bölümü bulunmaktadır **(Lev. 19, Res. 50)**. Kapı önünde 1.5 m derinliğinde kemerlerle desteklenen ön alan oluşturulmuş, fakat kapılar sade bloklarla örülü düz bir kapı ile sağlanmıştır **(Lev. 20, Res. 51)**. Dışa açılan ana koridorlar duvar kalınlığı -2.30 m- boyunca kemerli bir geçiş oluşturulmuş fakat postscene tarafına çıkış ise lento bölümü kilitli bloklardan oluşturulmuş düz bir geçişle sağlanmaktadır **(Lev. 20, Res. 52)**.

Bu mekanların gösteriler esnasında oda gereksinimi karşılamak amacıyla planlandıkları diğer antik dönem tiyatro örneklerinden de bilinmektedir. Postskeneden girişi olmayan bu odalara ulaşım sadece hyposkene içerisindeki tonozlu kapılarla sağlanmıştır. Kullanımıyla bağlantılı olarak odalarda oldukça yalın bir duvar işçiliği bulunmaktadır.

Daha önceki araştırmalarda sadece Ferraro sahne binasının plan çizim çalışması yapmış fakat yoğun yıkıntı ve bitkiyle kaplı olduğundan kesin bir çizim ortaya çıkartamamıştır **(Lev. 20, Res. 53)**[54].

Oda ve koridorlar güneyden kuzeye doğru numaralandırılmıştır. Birinci odanın ölçüleri; 4,92 m. x 4,56 m. dir. Kemerli kapı önü genişliği 1.70 m, kapı genişliği 0.95 m.dir. Odayı havalandırmak amaçlı, güney duvarında dışarıya açılan dikdörtgen küçük bir pencere bulunmaktadır. İkinci oda; 5,90 m. x 4,60 m. ölçülerindedir. Kapı önü kemerli bölüm genişliği 2 m, kapı genişliği 1 m dir. Batı duvarda blok içerisi oyularak dar dikdörtgen havalandırma penceresi yer almaktadır. Üç nolu oda 5,80 m. x 4,60 m. ölçülerinde olup tıpkı 2 nolu odadaki gibi batı cepheye bakan dar dikdörtgen bir pencere bulunmaktadır. Kapı önü kemerli alan genişliği 1.90 m ve kapı genişliği 1 m dir. Dört nolu oda ise yaklaşık 4,90 m. x 4,50 m. ölçülerindedir. Sahne binasının günümüze kadar ayakta kalan en yüksek bölümü olan

---

[53] Mitchell 1984, 100.

kuzeydeki bu oda içerisi tamamen yıkılmış bloklarla doludur. Kazılar esnasında duvarların statik sağlamlığının olmaması ve kazı esnasında büyük risk oluşturacağı için bu alanda kazı ve blok kaldırma çalışmaları yapılmamıştır. Fakat postscene tarafından bakıldığında 2. ve 3. odalarda olduğu gibi batı duvarında odayı havalandırma amaçlı dar dikdörtgen pencere yer almaktadır. Odaya girişin sağlandığı kemerli kapı önü alanı 1.75 m olup, kapı genişliği 0.95 m dir.

Postsceneden hyposkeneye açılan 3 adet koridor bulunmaktadır. 2.70 m, 2.80 m ve 2.70 m genişliğinde 8. 40 m uzunluğunda ölçülere sahiptirler. Kilitli bloklarla oluşturulmuş sade bir girişi olan koridorlar içe açılan bölümde 2.30 m genişliğinde kemerli geçişlere sahiptir. Koridorlarla odalar arasında yaklaşık 0.80 m kalınlığında duvarlar yer almaktadır. Üçüncü koridor da dördüncü odayla aynı sebepten dolayı kazılmamış ve içerisinde bulunan yıkıntı bloklar dışarıya aktarılamamıştır.

Kazılar esnasında, skene frons seviyesinden başlayan yıkık blok doğusu 2 m kadar devam ettikten sonra zemine kadar akıntı çakıllı toprak doğuyla kaplandığı gözlenmiştir. Faka bu dolgu seviyesi 1 no'lu odadan 4 no'lu odaya kadar azalarak devam etmiştir. Bu kadar kalın dolgunun, yıkıntı bloklar altından çıkmış olması bu alanların işlevini daha önce yitirdiğinin ve sonraki dönemde meydana gelen depremle bu dolgu toprağın üzerini yıkılan blokların kapattığını bizlere göstermektedir.

Odaların olduğu ana bölümün haricinde güney ve kuzey uçlardan orchestraya doğru 3.5 m uzatılan duvarların arası kapatılarak proscene cephesi ve arada kalan kapalı alanla hyposcene bölümü oluşturulmuştur.

2.2. Birinci Kat

Zemin katın hemen üzerinde skene frons, pulpitum, kuzey ve güney yan ante duvarları ve postscenenin 7 adet pencereli bölümünü kapsamaktadır **(Çiz. 6)**. Zemin kata göre buranın oda sayısını belirlemek için skene frosnta bulunan kapı sayısı dikkate alınmaktadır. Sebebi ise zemin katta odaları ve koridorları birbirinden ayıran duvarlar mevcutken bu katta her hangi bir duvar kalıntısı veya duvarın var olup sonra yıkıldığına dair bir iz dahi bulunmamasıdır. Bu nedenle mevcut kapı sayısına bakarak beş adet oda olma olasılığı bulunmaktadır.

Birinci katı zemin kattan ayıran birinci katın taban döşemesi ise 2012 yılında yapılan kazılar esnasında odalar ve koridorlar içerisinde yoğun miktarda tuğlanın ele geçmesiyle tuğla döşem olabileceği düşünülmüştür **(Lev. 21, Res. 54)**. Tuğla döşemi yapabilmek için zeminden üst döşemi taşıyıcı elemanların olması gerekmektedir, fakat zemine dair tam veriler olmamasında ve tuğla döşemi taşıyıcı her hangi bir kalıntıya rastlanamamasından dolayı iki

[54] Ferraro 1970, Lev. 39-B.

katı ayırıcı unsurun ahşap bir zemin olması daha muhtemeldir. Ahşap zemini oluşturmak için zemin kattaki odaların koridor duvarları ve yan duvarlarla birleştiği köşelerde çıkıntı bloklar oluşturulmuştur **(Lev. 21, Res. 55)**. Köşelerde çıkıntı yapan bloklar, Skene fronstan iç odalara geçişi sağlayan kapı zeminlerinden yaklaşık 0.40 m aşağıda bulunmaktadırlar. Böylelikle bu alanı ahşapla yükseltip zemin oluşturmak daha mümkündür.

Birinci katın duvar kalınlığı 0.80 m olup 1.50 m kalınlığında olan zemin kat duvarının iç yüzeyinden itibaren yükseltilmiştir. Dışarıda kalan 0.70 m'lik boşluk ise dış cephenin hareketlendirilmesinde büyük etken sağlayacak sütunlarla destekli aedikuların oluşturulduğu alanı sağlamıştır.

Duvar örgüsü olarak düz kare blokların kullanıldığı duvarlarda bazen atkı bloklarında kullanıldığı göze çarpmaktadır. Yanlarda her hangi bir kapı veya pencere açıklığı olmayan birinci katta skene frons tarafında farklı boyutlarda 5 adet kapı ve postskene tarafında farklı açıklıklarda fakat aynı yükseklikte 7 adet kemerli pencere bulunmaktadır. Fakat aynı seviyede olan bu pencere ve kapılar aynı aks üzerinde bir birilerini karşılamamaktadırlar (bkz. Çiz. 7).

2.3. Proskene

2011 yılı Kazı çalışmaları sonrasında proscene hakkında kesin bilgiler elde edilmiştir. Sahne binası ve tiyatronun farklı evreleri de prosceneye yapılan geç dönem eklemelerinin in-situ olarak ele geçmesiyle kanıtlar nitelikteki verilerdir **(Lev. 21, Res. 56)**. Ayrıca kazılar esnasında ele geçen 11/15/50 no'lu M.S. 150-160 civarına tarihlenen yazıtlı blokta; Titus Marcius Titianus Deioterianus'un büyükbabası Iason oğlu Tlepolemos tarafından yıkılan proscenenin yeniden ayağa kaldırıldığından bahseder. Bu yazıtla birlikte M.S. 141 yılındaki deprem sonrası proscenenin yeniden tamirat gördüğünü ve bu tarihten önce sahne binasında proscenenin var olduğunu kanıtlamaktadır. M.S. 141-150 arasında onarım geçirdiği Ferraro tarafından da bahsedilmiştir[55]. Ayrıca proscene güneyden 2. kapının orchestra tarafında İmparator Cladius dönemine tarihlenen üzerinde onurlandırma yazıtının bulunduğu üçgen alınlıklı ve akroterli sitel ele geçmiştir **(Lev. 22, Res. 57)**.

Yapılan röleve, restitüsyon ve rekonstrüksiyon çalışmaları sonucunda proscenenin genel mimarisi kesinlik kazanmıştır **(Çiz. 7, 8, 9)**.

Proscene bölümü orkestra yönüne bakan beş adet kapı ile hareketlendirilmiştir. Proscenenin merkezinde yer alan ve doğrudan orkestraya açılan geçiş haricindeki kapılar geç dönemlerde sütun tamburları ve bloklarla kapatılmıştır **(Lev. 22, Res. 58)**. Proscene bölümünün orkestraya bakan yüzünde yapının erken evreleriyle bağlantılı gözüken kapı aralarında konumlandırılmış beş adet aedikulaların oturtulduğu podyumu yer almaktadır.

[55] Ferraro 1988, 63.

Simetri ve görsel uyum gereği kazılmamış olan güney taraftan 1. ve 2. kapı arasında bir adet aedikulanın oturtulduğu podyumun olması düşünüldüğünde bu sayı altıya çıkmaktadır. Aedikula podyumlarının üzerinde yer alan sütun tamburu ve dübel izleri göz önünde bulundurulduğunda proscene cephesinin önde sütunlu aedikulalar ile hareketlendirilmiş olduğu anlaşılır.

Aedikulalar arasında kalan proscene duvarları kaba işçilik göstermesine rağmen uçlardaki 1. ve 5. kapıdan sonraki kenarlara uzanan duvarlar düzgün kesilmiş ve tıraşlanmış kireçtaşı bloklarla örülmüştür. Kaba işçilik gösteren kapılar arasındaki duvarların kireçtaşından ince plakalarla kaplı olduğu Aedikula podyumlarının arkasında ve kapı sövelerinin kenarında yer alan kanallarla tespit edilmiştir. Ayrıca aşağıdaki kanallar içerisinde plaka parçaları in-situ olarak ele geçmiştir **(Lev. 23, Res. 59)**.

Proscenenin cephesinde 5 adet kapı bulunmaktadır. Bu kapılardan sadece orta merkezdeki kapı açık bırakılmış diğer kapılar ise geç dönemde yivli sütun tamburları ve farklı bloklarla kapatılmıştır. Güneyden kuzeye doğru gidildiğinde birinci kapının genişliği; 1.20 m.dir. İkinci Kapının genişliği 1.10 m.dir. Üçüncü kapının genişliği 1.35 m.dir. Dördüncü kapı genişliği 1.10 m.dir ve beşinci son kapının genişliği ise 1.6 m.dir. Ölçülerden de görüldüğü üzere hepsi farklı genişliklere sahip kapı açıklıkları vardır.

Aedikulalarla hareketlendirilen cephe mimarisinin üst pulpitumla birleştiği bölüm blokları entablatür formu göstermektedir. Aedikulalar arasında kalan bölüm, arşitrav-friz-geison birlikteliği göstermektedir. Aedikula içinde kalan tavan kısımları öküz başı, oinioche, midye kabuğu, palmet yaprağı ve rozet gibi figürlerin işlendiği kasetlerle süslenmiştir. 60 cm yüksekliğinde olan bu kaset bloklarının cepheleri sonraki dönemlerde tamamen tahrip edilmiştir **(Lev. 23, Res. 60), (Lev. 24, Res. 61), (Çiz. 10-11)**. Bu bloklar aedikulaların üzerini tek parça şekilde kapatacak olup entablatür kısmının tamamını içinde barındırmaktadır. 25 cm'lik bölümü 3 adet fasciadan oluşan arşitrav, 15 cm'lik bölümü içe kavis yapar formda firiz ve 20 cm'lik bölümü ise geison kısmını oluşturmaktadır. Bu süslemeler, üst bölümlerin kapı aralarında kalan kısımları kapsamaktadır. Diğer güney ve kuzey uçta kalan üst bölümler ise sade profilli bloklarla tamamlanmıştır.

Proscenenin kuzey uç kısmında 15 cm genişliğinde yaklaşık 50 cm uzunluğunda ahşap kapılarda görülen ahşap zıvanası bulunmaktadır. Bu da kuzey paradosun önceki evresinde bir kapıyla kapatılmış olabileceğini bize göstermektedir. Kuzey paradosa orchestra tarafından girişte, geç dönemde kapatılmış proscene kapılarıyla aynı dönemden benzerlik gösteren devşirme bloklarla kapatılmıştır **(Lev. 24, Res. 62)**.

2.4. Hyposkene

Hyposkene; proscene duvarının iç kısmında 3 m. x 34.5 m. ölçülerinde uzun dar bir alanı kaplamaktadır. Bu bölüme prosceneden içeriye açılan 5 adet kapıyla ulaşılmaktadır. Postskene zemin kattan sahne binası içine yönelen 3 adet geniş koridorlar doğrudan buraya çıkmaktadır. Yine aynı şekilde sahne binasının zemin katındaki 4 adet odaya da bu alandan geçiş yapılmaktadır. Aslında ana koridorları doğrudan orchestraya açılmasını engelleyici ve zemin kattaki odalar arasında trafiği sağlayan koridor işlevi göstermektedir **(Lev. 24, Res. 63)**.

Bölümünde yine geç dönem kullanımlarıyla bağlantılı olabilecek aralıklarla yerleştirilmiş tuğla döşemleri yer almaktadır **(Lev. 25, Res. 64)**. Söz konusu tuğla döşemleri olasılıkla orjinalde kemer formunda olup üstteki ahşap platformu taşımak için tasarlanmıştır. Tuğla döşemlerinin alt kısımları devşirme bloklarla desteklemniş ve üzerine ortalama 1 m yüksekliğinde tuğla örülmüştür. Sahne binası mimarisinde rastlamadığımız harç olgusunu, burada tuğları tutturmak amaçlı kullanıldığını görmekteyiz.

İkinci koridor ile üçüncü oda arasında kalan sahne binası duvarı üzerinde 43 cm x 57 cm ölçülerinde dikdörtgen niş bulunmaktadır **(Lev. 25, Res. 65)**. Duvar içerisinde kireç taşından yapılmış olması duvar içerisinde hemen dikkati çekmektedir. Kenarları 8 cm.lik profille çerçevelenmiştir. Fakat alttaki blok ters aynı işçilik gösterse de çerçeveyi tamamlayan alt köşeleri oluşturamamıştır. Hyposkene içerisinde kalan bu nişin kült amaçlı yapılmış olabileceği muhtemeldir. Sahne binası zemin kat duvarında yer alan 7 adet kemerli geçişlerin cepheyi oldukça hareketli göstermesi ve cephede nişin yer alması sahne binasının prosekene eklenmeden önceki, yani ilk evresini oluşturduğunu düşündürmektedir.

2011 yılında yapılan kazılar esnasında ikinci odanın giriş bölümündeki kemerli alanda bir adet insan iskeletine rastlanılmıştır. Dizlerini karnına çekmiş hoker pozisyonunda ele geçen iskelet, büyük olasılıkla deprem esnasında kaçamayıp kapı altına saklanmış fakat bina duvarlarının göçmesiyle çıkmamış ve orada mahsur kalarak can vermiştir **(Lev. 25, Res. 66)**.

Hyposkenenin kazı sonrası kesinleşen mimarisi göz önünde bulundurularak röleve çizimleri yapılarak belgelenmiştir **(Çiz. 12)**.

2.5. Pulpitum

Hyposcenein üzerinde yer alan oyunların sergilendiği sahne bölümüdür. Hyposceneyle aynı ölçülere sahip olan alan proscene duvarı üzerinden başlayıp scaenae fronsun zeminine kadar devam etmektedir. Proscene üst seviyesinde profilli bir silmeyle sonlanır ve bu profilli silme üzerine pulpitum oturur.

Hyposcene içerisinde kalan kemerli kapıların üst kısımları ve skene fronsun zeminiyle birleştiği kısımda uzun dikdörtgen ve kare biçiminde çok sayıda hatıl destek delikleri

bulunmaktadır **(Lev. 26, Res. 67)**. Bu deliklerin karşı aksında bulunan tuğla örgü ayaklarında yer almasıyla pulpitumun ahşaptan yapıldığını kanıtlar niteliktedir. Hatıl delikleri ve proscenenin üstüne oturtulan ahşap pulpitum alanından yan ante uçlarına ve skene fronsa geçiş yapılırken 30 cm yüksekliğinde kireçtaşından yapılmış düz blok kuşağı bulunmaktadır. Güneyden 2. Fil ayağının kuzey alt köşesinde bulunan blok üzerinde "NT" harfleri yer alır **(Lev. 26, Res. 68)**. Bu harfler ya taşçı ustası işareti ya da mimari bölümü anlatan kısaltma işareti olmalıdır.

2.6. Skene Frons

Sahne binasının hatta Tlos Tiyatrosunun en göze çarpan bölümü şüphesiz ki skene frons cephesidir. Mimari eklemelerle ve bezemelerle oldukça hareketli bir cephe mimarisi gözlemlenir. Skene fronsun kuzey tarafının ayakta kalması ve yapılan kazılar sonrasında mimarisi hakkında bilgi veren öğelerin oldukça çok olması, skene fronsun röleve, restitüsyon ve rekonstrüksiyon çalışmalarında büyük önem arz etmiştir **(Çiz. 13-14-15)**. Mevcut durumda sadece kuzey köşede buluna kapı üzerine kadar olan bölüm, kapı açıklıkları, fil ayakları ve girlantlı firiz kuşağı parçaları bulunmaktadır **(Lev. 26, Res. 69)**.

Skene frons'ta 5 adet kapı bulunmaktadır. Kapılar farklı açıklıklarda ve farklı yüksekliklerdedir. Uç köşelerdeki kapılar 1 m. genişliğinde 2.40 m yüksekliğindedir. Orta kapının iki yanındaki kapılar ise 1.40 m genişliğinde olup 3.40 m yüksekliğindedir. Orta kapı 2.05 m genişliğinde ve 4.40 m yüksekliğindedir. Kenarlardan orta kapıya doğru gelindikçe en ve boy olarak büyüme söz konusudur. Kuzey ve güney uçtaki kapıların Lento düz faskia'lı kyma recta ve kyma reversa profil'leriyle işlenmiş ve geison bloklarından gördüğümüz diş sırasıyla hareketlendirilmiştir **(Lev. 27, Res. 70)**. Orta ve diğer iki kapı lentolarında diş motifi yer almamaktadır. Fakat bu orta üç kapının söve ve lento profilleri birbirleriyle aynı biçimde oluşturulmuşlardır.

Kapıların arasında kalan bölümlerde 4 adet fil ayağı bulunmaktadır. Uç kapıların hemen lento bitiminden başlayan fil ayakları 2.80 m genişliğinde 1.50 m yüksekliğindedir. Orta kapılarla fil ayakları arasında 2 m.lik alanlar bulunmaktadır. 1.50 m yüksekliğindeki fil ayaklarının 0.30 m altından ve üstünden profilli kuşak dolanmaktadır. Bu profiller sahne binasının tamamını dolanarak bina etrafında kuşak oluşturmaktadır. Bu iki profilli blok sırası arasında kalan 0.90 m yüksekliğindeki kuşak kuzey ante ucundan güney ante ucuna kadar olan scaenae frons bölümünde girlantlarla bezeli firiz bölümü oluşturulmuştur(Bkz. Çiz. 15-16).

Girlandlı firiz kuşağında girlantların tipi ve taşıdığı figürler değişiklik göstermektedir. Ante uçlarında boğa başlarıyla "Bukephalion" başlamakta ve ante sonlarında hayat ağacı bezemeleri bulunmaktadır. Girlandlı firiz kuşağının geneli, oldukça yoğun meyve ve bitkisel

bezemeyle donatılmış, farklı girlant taşıyıcı öğeler kullanılmış ve girlantların orta alanındaki boşluklarda farklı figürler betimlenmiştir. Bu figürler içerisinde rozet, kalkan, satyr, medusa, mask, dionysos, men ve üzerinde aslan figürü kalkan bulunmaktadır. Girland taşıyıcılar ise boğa başları, eros ve herme ile sağlanmıştır. Bu denli görselliği olan firiz kuşağı depremde çökme esnasında büyük hasar görmüş ve bloklarda kırılıp parçalanmalar olmuştur **(Lev. 27, Res. 71)**.

Girland işlemelerinin stilistik özelliklerine bakacak olursak, matkap yuvalarıyla oluşturulan ince bağlantılarla, değişik meyve türlerinin bir birine bağlanması, girland taşıyıcısı Erosun çıplak, putti/ çocuk tipinde işlenmesi, dışa çıkık göz yapısı, peruka şeklinde saç ve belirgin vücut konturlarına sahip olması. Men betimlemesinin giyisi kıvrımyapısı ve diğer figürlerin işleme tipolojisiyle yerel atölyeler göz önüne alındığında M.S. 2. yy.'ın 2. yarısından sonraya, Geç Antoninler Dönemi'ne tarihlemek mümkündür.

Dışı girlandlı firiz kuşağı bloklarıyla çevrili olan fil ayakları, iç kısmı büyük dikdörtgen bloklarla örülerek dolgu yapılmıştır. Fil ayaklarının üst bölümleri granit sütunlarla desteklenerek aedikulalar oluşturulmuştur **(Lev. 28, Res. 72)**, **(Çiz. 16)**.

Aedikula mimarisinin ortaya çıkışına bakacak olursak, Tarentum'dan ele geçen M.Ö. 4. yüzyıl vazo parçası üzerindeki ahşap sahne binası tasvirinde paraskenion olarak tanımlanan kanat bölümlerinde aedikula mimarisinin yer aldığına görülmektedir[56]. Taştan yapılan mimari örneklere ise; M.Ö. 1. yüzyılın erken dönemlerinden itibaren arkeolojik kalıntılarda ele geçen, Verona'daki kabartma[57] ve P. Numitorius Hilarus'un mezar kabartmalarında[58] gözlenen sahne binası tasvirlerinde karşılaşılmaktadır. Bunların yanında Geç Cumhuriyet döneminden Roma sahne binası modeli, tek katlı da olsa cephe duvarının ön tarafında serbest sütunlarla oluşturulan aedikulalı bir skene frons mimarisinden söz edile bilmektedir[59]. Ayrıca aedikula mimarisi hakkında "Tabernakel" tabiriyle farklı bir isimlendirmeyle kullanılmaktadır[60]. Fakat Tez içerisinde bu bölüm aedikula terimiyle kullanılmıştır.

Ortada yer alan 3 kapının sağında ve solunda 4.60 m yüksekliğinde 6 adet granit sütun yükselmektedir **(Lev. 28, Res. 73)**. Sütunların alt çapı; 0.60 m, üst çapı 0.50 m'dir. Sütunların üzeri, Korinth biçiminde 0.70 m yüksekliğinde 0.50 m yüksekliğinde başlıklarla desteklenmiştir. Sütun altlıkları 0.30 m yüksekliğinde 0.60 m çapında olup İon formu göstermektedir **(Lev. 28, Res. 74)**. Aedikulaları destekleyen sütunlar ise yine İon tarzı altlıklar ve Korinth sütun başlıklarıyla desteklenmiştir. Sütun ölçüleri 3.20 m yüksekliğinde, 0.50 m – 0.40 m çapındadır.

---

[56] Bulle 1934, Levha. I, II
[57] Puchstein 1901, Levha. 4.
[58] Bieber 1961, Levha. 588
[59] Erol 2009, 71,72.

Orta kapıların önündeki 6 adet büyük sütunlar, her bir kapının üzerine gelen 3 adet kemer biçimdeki entaplatür bölümünü taşımaktadır (bkz. Çiz. 16). Skene fronsu daha da gösterişli hale getiren bu kemerli bölümlerin alt kısımları işlenerek görselliği daha ön plana çıkartmıştır. Merkez kapının üstündeki kemerli bölümün altı kaset işlemeleriyle bezenmiştir. Baklava dilimi (çapraz kare) alanlara bölünerek iç kısımlarında haşhaş, rozet, lotus çiçeği, boğa başı gibi motiflerle süslenmiştir **(Lev. 29, Res. 75)**. Diğer iki kapı üzerindeki kemerlerin alt bölümleri ise yivli kanallar oluşturularak hareketlendirilmiştir **(Lev. 29, Res. 76)**. Orta kemerin arşitrav kısmının kuzey tarafındaki başlangıcında bulunan bloğun ön cephesi işlenmeden fasciaları sade bırakılmıştır **(Lev. 30, Res. 77)**.

Orta kapıların üst bölümleri kemerlerle desteklendiği için yarım daire formunda boşluklar oluşmuştur. Bu boşlukların dairesel kenarları ion kymationu ile süslenmiştir. Orta kapının üzerine gelen yumurta bezemesiyle süslenen yarım daire üzerinde 11 satırdan oluşan yunanca yazıt yer almaktadır. Diğer yanlardaki kapıların üzerindeki yarım daire alanlar boş bırakılmıştır. Fakat güneyden ikinci kapının üzerine gelmesi düşünülen 2 parça bloktan oluşan 13 satır yunanca yazıt yer almaktadır. Antoninus Pius (M. S. 138-161) dönemine tarihlenen bu yazıtlarda; Titus Marcius Titianus Deioterianus adındaki Ktitesin tiyatronun onarımından ve kendini onure etmesinden bahsediliyor **(Lev. 30, Res. 78)(Çiz. 17)**.

Orta kapıların kenarlarında friz kuşağından kapı lento üst seviyelerine kadar yükselen 6 adet heykel nişi bulunmaktadır (Bkz. Çiz. 17). 1 m genişliğinde olan nişler 0.50 m derinliğinde iç bükey (mihrap) formdadır. Merkez kapının kenarlarındaki nişler 3.20 m yüksekliğinde, diğer iki kapı kenarındaki 4 niş ise 2.45 m yüksekliğindedir. 2011 yılı kazılarında ortaya çıkartılan heykeller, parçalanmış halde bulunmuş ve kazı evinde restore edilerek Fethiye müzesine teslim edilmiştir. Güneyden kuzeye doğru sıralayacak olursan ilk nişe ait heykel bulunmamaktadır. 2. nişten itibaren üçü erkek, ikisi kadın tasvirli olan heykellerin genel ikonografisi ve portresel özellikleri göz önünde bulundurularak Roma imparatorlarından Hadrianus, Antoninus Pius, Marcus Aurelius, Faustina Minor ve Tanrıça İsis biçiminde Faustina Maior olarak yorumlanmıştır **(Lev. 30, Res. 79)**.

Üçü erkek, ikisi ise kadın tasvirli olan heykellerden erkek olanların her biri 2.10 m yüksekliğinde, askeri zırh içerisinde verilmiş olup, genel ikonografi ve portresel özellikleriyle Roma imparatorlarından Hadrianus, Marcus Aurelius ve Antonius Pius'un özelliklerini yansıtmaktadır. Kadın tasvirli heykellerin yükseklikleri 1.82 m - 1.85 m arasında değişmektedir. 1.82 m yüksekliğindeki giysili kadın heykeli portresel özellikleriyle İmparator Marcus Aurelius'un eşi Faustina Minor'u temsil etmektedir. Bir göğsü açık verilen 1.85 m yüksekliğindeki kadın heykelinin ise yüzündeki tahribattan dolayı kime ait olduğu

[60] Berns 2002, 159-174.

düşündürmüştür. Fakat heykelle aynı karelaj içerisinde bulunan iki parça halindeki, heykelle aynı nişe denk gelen heykel altlığı M.S. 175-176'a tarihlenmektedir. Altlık üzerindeki yazıtta "Titus Marcius Titianus Deioterianus'un Diva (ölmüş) Faustina'yı onurlandırdı" yazıtının yeralması, Faustina Major'un İsis Rahibesi biçiminde tasvir edilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Güneyden ilk niş içerisine her hangi bir heykel yerleştirilememiş olsa da 2010 yılı kazılarında niş içerisine olacak boyutlarda yunanca yazıtlı heykel altlığı ele geçmiştir. Atlıktaki yazıt M.S 161 yılına tarihlenmekte ve içeriğinde "Titus Marcius Titianus Deioterianus'un Agusta Faustina'yı onurlandırdı" ibaresi yer almaktadır. Böylelikle Faustina Maior'un hem ölmeden önce hem de öldükten sonra heykellerle onurlandırıldığı karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekil yürütülen restitüsyon çalışmaları sırasında heykellerin buluntu yerleri, ölçüleri ve durumları göz önünde bulundurularak yapıdaki kullanımları tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre bu heykellerin skene frons'daki nişler içersinde; güney uçtan başlanarak ilk nişte heykeli olmasına rağmen yazıtı bulunan Faustina Maior, Antoninus Pius, Hadrianus, Marcus Aurelius, Faustina Minor ve Tanrıça İsis biçiminde Faustina Major yer alarak hem cepheyi hareketlendirdiği hem de Roma İmparatorluğu propagandası yapıldığı anlaşılmaktadır.

Skene fronsun 3 sıra entablatür kısmını; 1. sırada inci boncuk bezemeli arşitrav, 2. sırada ornomentik yaprak ve rozet'lerden oluşan friz, 3. bölümde de diş sırası ve lotus palmet bezemelerinden oluşan geison bölümü oluşturmaktadır. Sahne binasında kullanılan bezemeleri "Tlos Tiatrosu Sahen Binası Bezemeleri" başlıklı bölümünde detaylı şekilde değerlendirilecektir.

Skene fronsun duvarlar mimarisinde breş(konglemera) taşlar kullanılmıştır. Fakat bu duvar blokları diğer işlemeli bölümler kireç taşıyla örüldüğü için görselliği bakımından daha da güzel görülmesi düşünülerek üzerleri mermer plakalarla kaplanmıştır. Bloklar üzerinde kaplama deliklerinin bulunmasının yanı sıra kazılar esnasında mermer plaka parçaları ele geçmiştir. Mermer kaplama levhaları sahne binası içindeki farklı karelajlardaki blok yıkıntılarının farklı seviyeleri içerisinden ele geçmiştir. Genellikle değişik boyut ve renklerdeki üçgen ile kare parçalardan oluşan bu mermer plakalar son derece kaliteli mermer özellikleri göstermektedir **(Lev. 31, Res. 80)**. Kireç taşından yapılan entablatür ve granitten yapılan sütunlar haricinde genellikle yerel kireç taşının kullanıldığı yapının düz duvar bloklarının yapılan incelemeler sonucunda bu mermer plakalar ile farklı şekillerde kaplanıldığı saptanmıştır. Böylelikle skene fronsun dış cephesine renkli ve hareketli bir görüntü kazandırılmıştır.

Skene fronsun güney ve kuzey uçlarından başlayıp proskeneye kadar uzanan ve skene frons boyunca yükselen paraskenelerle kapatılmıştır. Böylelikle hem skene fronsa dikkat

çekilmiş hem de oyunun oynadığı pulpitum kenarlardan kapatılarak sahne ön plana çıkartılmıştır **(Çiz. 18)**.

Genel olarak skene fronsa bakacak olursak; alt ve üstü profilli bloklarla çevrilmiş girlantlı firiz kuşağı, orta merkezden kenarlara doğru küçülüp daralan 5 adet kapı, kapı kenarlarında firiz üzerinden bağlayıp lento üst seviyesine kadar yükselen 6 adet heykel nişi, nişler içerisinde Roma İmparatorları ve eşlerinin heykelleri yer almaktadır. Yine orta üç kapının önünde üst kemerli bölümü taşıyan korinth başlıklı granit sütunlar, 4 adet fil ayağı üzerinden yükselen aedikulalar, ante (paraskene) uçlarından başlayıp sahne binasının tamamını dolanan zengin işlemeli entaplatür bölümü ve cepheyi daha görkemli göstermek için mermer bloklardan oluşan kaplama levhalarının varlığı yapılan çalışmalarla sabitlenmiştir. Ve skene fronsun ihtişamını ortaya çıkartmıştır.

Episekne (2.kat) mimarisi hakkında genel bilgiyi, kazılar esnasında çıkarılan blokların restitüsyon ve rekonstrüksiyon çalışmaları esnasında değerlendirilmesiyle elde etmekteyiz **(Çiz. 19)**, (bkz. Çiz. 14-15). Skene fronsun zemininde olduğu gibi 1. katın entablatür bölümün hemen üzerinden itibaren tüm ön cepheyi kaplayan 0.30 m yüksekliğinde profilli blok kuşağı ile başlayarak yükselmektedir. Genel duvar bloğu olarak yine breş(konglemera) taşından yapılmış bloklar kullanılmıştır. Skene fronstaki 4 adet aedikulalarla aynı hizada 2.45 m'lik granit sütunlarla desteklenen küçük aedikulalar oluşturulmuştur. Sütun başlığı ve altlıkları 1. kat ile aynı düzende olup ölçü olarak, altlıklar 0.30 m, başlıklar ise 0.50 m yüksekliğindedir. Skene frons orta üç kapının aynı aksında 1.20 m genişliğinde, 11.50 m yüksekliğinde 3 adet kemerli pencereler yer almaktadır. Entablatür kuşağı genel yapıyla aynı olup, aedikulalar üzeri farklı tip alınlıklarla sonlanmaktadır. Kenar alınlıklar yarım dairesel biçimdedir. Ortada kalan diğer iki alınlıkta üçgen biçimdedir. Fakat sahne binasının en üst merkezinde ortalama 4.50 m genişliğinde, 1.50 m yüksekliğinde iç kısmın düz kireç taşlarından örülü üç gen alınlık yer almaktadır.

Yapılan çalışmalar sonucunda episkenenin genel mimarisi; skene fronsta olduğu gibi gösterişli bir yapıya sahiptir. Skene fronsta yer alan dört adet aedikulanın üzerinde benzer şekilde korinth stilinde sütunlarla oluşturulmuş aedikulalar yer alır. Söz konusu aedikulaların üstü kuzey ve güney kenarlarda yarım dairesel (apsidal) formlu alınlıkla, merkezde ise ortada büyük yanlarda küçük üçgen alınlıklarla örtülmüştür. Ayrıca aedikulalar arasında üç adet kemerli pencere bulunmaktadır. Episkene de skene fronsla benzer şekilde inci boncuk dizili arşitrav, bitkisel bezekli friz ve geison sırasıyla sonlanmaktadır.

2.7. Sahne Binası Güney Dış Cephe

Güney dış cephe mimarisiyle ilgili genel bilgiye, hala ayakta olan sekiz sıra duvar bloğu, zemin kat 1. odanın güney duvarından, kazılar esnasında kaldırılan bloklardan ve en önemli

veriye büyük bölümü ayakta olan kuzey dış cepheyle ulaşmaktayız. Röleve, restitüsyon ve rekontrüksiyon çalışmaları yapılarak mimarisi hakkında genel bilgiye ulaşılmaya çalışılmıştır **(Çiz. 20-21-22)**.

Güney dış cephe, Zemin kat tavanına kadar dolgu toprak, moloz ve bloklarla kapalı durumdadır. Kazılar esnasında orchestraya giriş çıkış güney parados tarafından sağlandığı için bu alanda kazı çalışma yapılmamış 2010 yılında yüzeyde olan bloklar karelajlarına göre kaldırılarak düz bir alan oluşturulmuştur. Mevcut olan bölümde, ante ucu tarafında 3 adet girlantlı friz bloğunun arka tarafı, firiz bloğu hizasından ön alana doğru çıkıntı yapan 0.90 m yüksekliğinde blok sırası ve 1. kata ait yaklaşık 3.5 m yüksekliğinde 5 adet blok sırasından oluşan duvar bulunmaktadır **(Lev. 31, Res. 81)**.

Cephe mimarisini incelediğimizde, Skene frons'ta bulunan alt ve üstten profilli bloklarla sınırlandırılmış girlantlı firiz kuşağı ante ucundan güney yan cepheye dönüş yapıp aynı yükseklikte, zemin kattan 1. kata geçiş kuşağı oluşturulmuştur. 1. Katın duvar kalınlığı 0.80 m olduğu için geçiş kuşağı üzerinde 0.70 m genişliğinde bir alan ortaya çıkmıştır. Tiyatroların dış cephesinde görülen Porticus postskene olarak adlandırılan bu alan sahne binasının güney ve kuzey cephelerini de dolanmaktadır **(Çiz. 23)**.

Profilli bir taban üzerinde yükselen 1. kat duvarları üstte arşitrav, friz ve geison sırasıyla sonlanır. Batı cepheye dönüş yapan köşede sütunla desteklenen aedikula oluşturulmuştur. Aedikula üstünü kapatan geison bloklarının alt kısmı baklava dilimi ve ornamentik bezemelerle işlenerek kaset oluşturulmuştur. Aedikulanın bir sütunu batı cephenin köşesine gelirken diğer sütun ise yaklaşık 2 m kadar uzaklıkla yapının ortasına denk gelmektedir. Ayrıca kireç taşından örülmüş olan güney paraskene duvarları plaster sütun ve korinth başlıklarıyla desteklenmiştir. Pulpitumun ön seviyesine kadar uzanan duvar ve plaster korinth başlıklarıyla buralarda da yalancı bir aedikula formu oluşturulurur.

Paraskenelerin üçüncü katları ise düz duvar bloklarıyla örülerek sonlandırılmıştır. En üst bölüme ait her hangi bir buluntu ve veri ele geçmemiştir.

2.8. Sahne Binası Kuzey Dış Cephe

Kuzey dış cephe, sahne binasının bu gün ayakta kalan en yüksek bölümüdür. Sahne binasının dış cephesi hakkındaki sağlam verilere buradan ulaşmaktayız. 2011 yılında yapılan kazılarda dış cepheye yıkılmış olan bloklar kaldırılmış, toplanan bilgiler ışığında röleve, restitüsyon ve rekontrüksiyon çalışmaları yapılmıştır **(Çiz. 24-25-26)**.

Bu günkü mevcut durumda, zemin katın tamamı, birinci kat duvarının tamamı, entabletür bölümü, 2. kattan 4 sıra duvar bloğu ve proscenenin kuzey ucuna uzanan parascene duvar bölümü bulunmaktadır. Güney dış cephenin de genel mimarisinin nasıl olması gerektiği hakkında en sağlam veriler yine kuzey dış cepheden elde edilmiştir. Kuzey parados duvarının

yıkılması sebebiyle önünde yoğun olarak blok yıkıntısı bulunmaktadır **(Lev. 32, Res. 82)**.

Zemin katın dış cephe yüksekliği yaklaşık 2.5 m yüksekliğinde olup 5 sıra duvar bloğundan oluşmaktadır. Zemin kattan 1. Kata geçişi sağlayan güney dış cephe ve postskenyi dolana porticus posyskene olarak adlandırılan alt ve üst bölümleri farklı profil izleyen bloklarla çevrili 0.90 m yüksekliğinde ara kat bölümü yer almaktadır. 1. Kat duvarı yaklaşık 4.5 m yüksekliğinde, 6 m genişliğinde 7 sıra düz bloktan örülmüş şekilde tamamen ayakta durmaktadır. 1. kat duvarının skene frons tarafında in-situ halde plaster blok parçasının bulunması, kireç taşından örülmüş paraskene duvarıyla kuzey dış cephe duvarının birleştiği yerde plaster sütun yükseldiğini bize kanıtlar niteliktedir. Ayrıca bu plaster bloğun üstüne gelecek plaster korinth sütun başlığı da hemen önündeki karelaj içerisinden ele geçmiştir. Paraskene duvarının doğu uç kısmında plaster sütunla yükselip yine plaster korinth sütun başlığıyla sonlanmaktadır. 1. katın tavan seviyesine kadar yükselen kireç taşından örülen duvar skene fronsu ve pulpitumu kuzey taraftan kapatmıştır.

1. katın üstünü sahne binasının in-situ olarak ayakta kalan 3 sıra farklı bloktan oluşan entablatür bölümü tamamlamaktadır. İşçilik ve bezeme niteliği açışından sahne binası mimarisinin bezemelerini ana formunu bize göstermektedir. Arşitrav sırasında postkene tarafından 2 m içeride dışa doğru taşan arşitrav-konsol bloğu bulunmaktadır. Güney dış cephede olduğu gibi batı köşeye doğru gelip oradan postskeneye dönüş yapan, granit sütunlarla desteklenen aedikula bulunmaktadır. Aedikulanın iç kısmında kalan firiz blokları üzerinde her hangi bir bezeme işlenmeksizin sade bırakılmıştır**(Lev. 32, Res. 83)**. Bu da tamirat evresini çabuk tamamlamak amaçlı iç bölümde kalan görünmeyen blokların işlenmeden genel formu verilerek bırakıldığını göstermektedir.

Entablatür bölümünün üstünde statiği sağlam olmayan 2. kata ait 4 sıra duvar bloğu bulunmaktadır.

2.9. Sahne Binası Batı Dış Cephe (Postskene)

2009 ve 2010 yıllarında yapılan kazı çalışmalarıyla 4x4 m'lik karelajlara bölünerek yüzeydeki bloklar numaralandırılmış ve oluşturulan taş tarlasına taşınmıştır. Kaldırılan blokların buluntu yerleri mevcut durumdaki sahne binasının batı cephesindeki yerleri belirlenmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda batı dış cephenin (postskene) röleve, resitüsyon ve rekonstrüksiyon çizimleri yapılarak belgelenmiştir **(Çiz. 27-28-29)**. Yapılan mimarî belgeleme çalışmaları sonucunda sahne binasının dış cephe düzenini açıklığa kavuşturulmuş, bilinmeyen yeni verilere ulaşmamızı sağlamıştır. Deprem sonrası yıkılan post skene duvarı domino taşı gibi batı dış ön alana yıkılmış olup hangi kata ne sıra blok geleceğini saptamamız konusunda yardımcı olmuştur. Fakat blokların brej cinsi taştan yapılmasından dolayı yıkılma esnasında parçalanarak, bloklarda dağılmalar meydana gelmiştir. Blokların kaldırılmasından

sonra kuzeyden güneye doğru yükselen dolgu toprak bölümü kalmıştır. Kuzeyde zemin sahne binasının zemininde başlayan dolgu güneyde zemin katın üst seviyesine kadar çıkmıştır. Eğimli bu alanın tiyatro içerinden blokların vinç yardımıyla kaldırılması için kazılmamıştır.

Batı cephenin (postskene) mevcut korunmuş durumuna bakacak olursak en sağlam ve ayakta kalan bölümü kuzey köşesidir. Zemin kat ve 1. katın kuzey duvarı tamamen ayakta dururken 2. kata dair kuzey köşede 4 sıra yüksekliğinde 8 adet blok bulunmaktadır. Ayrıca 1. katın bitiminde entablatür bölümünü oluşturan arşitrav, firiz, geison bloklarından bir bölümü kuzey köşede in-situ durumdadır. Ayrıca dış cepheyi hareketlendiren kemerli pencerelerden bir tanesi orijinal haliyle kuzey köşede yer almaktadır **(Lev. 33, Res. 84)**.

Zemin kattan itibaren batı dış cepheyi inceleyecek olursak, zemin katın tüm bölümümün mevcut olduğu görülmektedir. Büyük, uzun ve düz bloklarla örülmüş zemin kat duvarı, 1.50 m kalınlığa, yaklaşık 3 m yüksekliğe sahiptir. Dış cephenin zemin katında açıklıkları kenarlarda 2.70 m ortada ise 2.80 m olan sade görünümlü üç kapı yer almaktadır **(Lev. 33, Res. 85),** (bkz. Çiz.29). Kapı lentoları alışılmışın dışında yan yana dizilmiş bloklardan oluşturulmuş ve birbirlerine içte kanallar açılarak kilit sistemiyle bağlanmıştır **(Lev. 33, Res. 86)**. Güneydeki kapı lentosu blokları tamamen yerinde olmasına rağmen, orta kapı ve kuzey kapı lentoları yıkılmıştır. Restitüsyon çalışmalarında orta kapı lentoya ait 4 adet bloğun yeri tespit edilmiştir (bkz. Çiz. 28). Bu üç kapı koridor oluşturarak proskenenin hemen arkasındaki hyposkene bölümüne açılmaktadır. Zemin katın kuzey köşesinden kapıya kadar olan bölümde ve 1. kapıyla 2. kapı arasındaki bölümde ve 2. kapıyla 3. kapı arasında, zemin kattaki 4. ve 3. ve 2. odalara ait havlandırma bacaları bulunmaktadır. Bu bacaların ölçüleri sırasıyla 0.20 x 0.40, 0.35 x 0.22 ve 0.35 x 0.20 m'dir **(Lev. 34, Res. 87)**.

Zemin kattan 1. kata geçişi sağlayan ara kat kuşağı yer almaktadır **(Lev. 34, Res. 88), (Çiz. 30)**. Güney ve kuzey dış cephelerde de değindiğimiz gibi altta iki adet profili blok arada 0.90 m lik düz blok kuşağı ve üstte 0.30 m yüksekliğinde profilli blok sırası yer almaktadır. Ön plana çıkartılan bu alan Porticus postskene olarak adlandırıldığından bahsetmiştik. zemin kat duvar kalınlığı 1.50 m olmasına rağmen 1. kat duvar kalınlığı 0.80 m olup zemin katın iç duvar hizasından yükselmektedir. Böylelikle 0.70 m genişliğinde potiko alanı ortaya çıkmaktadır.

Postskenenin 1. Ve 2. katları kemerli pencerelerle hareketlendirilmiştir. 1. katta kuzey köşede mevcut olan pencere açıklığından, farklı açıklıklarda fakat aynı yükseklikte 7 adet kemerli pencerenin varlığına rastlanılmıştır **(Çiz. 31)**. Kuzey köşede bulunan pencere 1.45 m genişliğinde ve 3 m. yüksekliğindedir. Pencere 2 m düz bloklarla yükseklikten sonra, kemerler yanlardaki profilli plasterler üzerinden yükselmektedir **(Lev. 34, Res. 89)**. Benzer biçimde güney köşede de aynı ölçülerdeki pencere yer almaktadır. Güneyden itibaren 1.

pencereyle 7. pencere 1.45 m, 2. ve 6. pencere 1.60 m, 3.ve 5. pencereler 1.70 m ve merkezde kalan 4. pencere ise 1.80 m genişliğinde ölçülere sahiptir. Kenarlardan merkeze doğru genişleyerek gelen bir pencere mimarisi söz konusu iken yükseklileri hepsinde aynı olup 3 m'dir. Pencereler kuzey köşede bulunan pencerede olduğu gibi 2 m düz bloklarla yükseldikten sonra profilli plaster üzerine kemer blokları getirilerek kapatılmıştır. 1. katın pencere kenarlarına denk gelen entablatür bölümünde arşitrav konsollar dışa doğru çıkıntı yapmaktadır **(Lev. 35, Res. 90)**. Konsollar sütunlarla desteklenerek batı cephede 6 adet aedikula oluşturulmuştur. Aynı şekilde kuzey ve güney uçlarda köşelere dönüş yaparak aedikula mimarisi oluşturulmuştur. Böylelikle batı cephede toplam 8 adet aedikulanın varlığı ortaya çıkmıştır **(Çiz. 32)**. Aedikulaları oluşturan ve pencerelerin üst kesiminde, 3 sıra bezemeli entablatür bloğu bulunmaktadır. 1. sırada inci boncuk arşitravı, 2. sırada ornomentik yaprak ve rozet'lerden oluşan ranke-frizi, 3. bölümde de diş sırası bulunmaktadır **(Lev. 53, Res. 91)**.

Kazılar esnasında pencereler arasında denk gelen aedikulalar içerisine denk gelecek biçimde bir tanesi yarım 5 adet yunanca yazıtlı heykel altlığı ele geçmiştir **(Lev. 35, Res. 92), (Çiz. 33)**. Bu heykel altlıkları kuzeyden itibaren ilk 5 aedikula altına yer almaktadır. İlk dördü dış cepheden bulunurken 5. altlık zemin kattaki 4 oda içerinden ele geçmiştir. Yaklaşık 118 x 60 cm. ölçülerindeki sağlam 4 altlık üzerinde Yunanca yazıtlar rahatlıkla okunabilmektedir. Yazıtlı altlıkların üst kısmı orta ve köşelerde akroterlerle hareketlendirilmiştir. Söz konusu altlıkların üzerinde heykel aplike alanları olmasına rağmen, çalışmalar esnasında herhangi bir heykel buluntusuna rastlanmamıştır.

Yazıtların içeriğinde; Tloslu ve Balburalı, Titus Marcius Titianus Deioterianus agon başı olarak memeleketin baş tanrısı Kronos'un onuruna düzenlediği, çocuk güreş ve pankration (dayanıklılık, kişilik, eğitim) yarışmalarında vatandaşlık kazananları onurlandırdığı anlatılmaktadır. Dioterianus'un sahne binası içerisinde tamirat yazıtlarında sıkca adı geçmektedir. Ve M.S. 160 civarına tarihlenmektedir. M.S. 160 civarında sahne binasının tamiratının tamamlandığı ve agon yarışları düzenlenip, kazananların porticus postskene'de aedikulalar içerisine yerleştirilen heykel altlıklarıyla onurlandırıldığını görmekteyiz.

Sahne binasının 2. kat mimarisini incelediğimizde, yapılan restitüsyon çalışmaları sonucunda 1. katta 7 sıra duvar bloğu bulunmasına rağmen 2. katta 10 sıra duvar bloğundan oluştuğu ve 5 adet kemerli pencere olduğu anlaşılmıştır **(Çiz. 34)**. Pencereler 1. kattaki kuzey ve güneyden 2. pencerelerin hizasından başlamaktadır. Ölçüleri yaklaşık 1.5 m genişliğinde olup 2.5 m yüksekliğindedir. Pencereler 2. katın başlangıcından 3 sıra blok yükseldikten sonra, 3 sıra düz duvar bloğuyla yükselip, sonra kemer bloklarıyla tamamlanmaktadır. Kemer

biriminden sonra iki blok sırasıyla üst kat tamamlamaktadır. Duvarın sonlandığı yerde hiçbir bezemeli blok sırası yer alamamaktadır.

Postskene'nin kuzeyinde, kuzey parados girişinin önünde dikdörtgen prizma şeklinde yükselen 1.20 x 3.05 m ölçülerinde, 1.50 m yüksekliğinde anıt kaidesi bulunmaktadır **(Lev. 36, Res. 93), (Çiz. 35)**. Üzerinde kısmen silinmiş M.Ö 3. yy.'ın ilk yarısına ait "Ptolemaios Soter" yazıtı yer almaktadır**.** Anıtın altında taş döşemeli bir zemin bulunmaktadır. Üst yüzeyinin kaba traşlı olmasından yola çıkarak anıt kaidesi olduğu düşünülmektedir. Hellenistik Dönem'e ait olan bu altlık, tiyatronun tarihi ve varlığıyla da ilişkili olması açısından oldukça önemlidir.

Anıt kaidesinin hemen arkasından başlayıp postskenenin kuzey batı köşesine kadar çapraz uzanan tek sıra blokla yükseltilmiş podyumlu alan ve hemen ön kısmında postskeneye paralel uzanan yine tek sıra blokla yükseltilmiş stylobat uzantısı bulunmaktadır **(Lev. 36, Res. 94)**. Postskeneye paralel uzanan stylobat üzerine in-situ olarak yerleştirilmiş yivli sütun parçaları yer almaktadır. Bu alan büyük ihtimalle güneye doğru devam edip sahne binası batı dış cephe önünde podyumlu bir alan oluşturulmuştur.

2.10. Çatı

Sahne binası skene frons hariç diğer üç cephe duvarı düz bloklarla sonlanmaktadır. Yapılan restitüsyon çalışmaları esnasında en üste denk gelen bloklar incelendiğinde herhangi bir destek yuvası izlerine veya aplik deliklerine rastlanılmamıştır. Fakat skene frons'un (episkene) üst bölümünü tamamlayan alınlık bölümleri yer almaktadır. Bu alınlıklardan köşelere denk gelen yarım dairesel olanların arka bölümlerinde aplik veya destek yuvaları bulunmaktadır. Bu yuvalar alınlıkların üzerine gelebilecek olan akroter bloklarının olabilmesinin yanında çatıyı destekleyen ahşap hatıl yuvaları da olabilir. Bu buluntuların haricinde çatıyı destekleyen herhangi bir veri bulunmamaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TLOS TİYATROSU SAHNE BİNASI BEZEMELERİ

Sahne binası bezemeleri yapıdaki konumlarına göre alttan üste doğru mimari elemanlar göz önünde bulundurularak 12 alt başlık içerisinde değerlendirilmiştir**.** İlk 7 başlık içerisinde, sütun altığından başlanarak, sütun gövdeleri, sütun başlıkları, arşitrav, friz, geison ve alınlık blokları değerlendirilmiştir. Diğer 5 başlık içerisinde sırasıyla soffit blokları, arakat profilli bloklar, skene fronsta en dikkat çekici bölüm olan "girlandlı friz kuşağı", skene fronstaki nişler içerisine konumlandırılmış Roma imparatorları ve eşlerinin betimlendiği "heykeller" ve sahne binasının dönemsel özelliklerini ortaya çıkartan "yazıtlar" değerlendirilmiştir. Her bir başlıkta, bina içerisinde kullanılan bezemeli blokların sayısı fazla olduğu için bize sağlam veriler sunabilecek örneklerden birer adet kullanılarak incelenmiştir. Alt başlıklar içerisinde bezeme ve kullanım yerlerine göre şekil-form olarak değişiklik gösteren bloklar tiplere ayrılmış ve katalog bölümünde anlatılmaya çalışılmıştır.

3.1. Sütun Altlıkları

Yapı genelinde sütun altlıkları Attik-İon tipindedir. Post skene bölümünde sütunların sayısal azlığı aynı şekilde sütun altlıklarında da görülmektedir. Fakat kuzey ve güney dış cepheler ile skene fronstaki sütun altlıkları sütun sayılarıyla örtüşmektedir. Kireçtaşından yapılan tüm altlıklar form olarak benzerlik gösterseler de içlerinden yarım işlenmiş sütun altlıklarını görmekte mümkündür. Sütun altlıklarının genel formu(**Kat No: 1),** 5 cm'lik kare bir altlık (plinthe) üzerine, bir dış bükey (trokhilos), bir iç bükey (torus) profil yaptıktan sonra, çiftli dışbükey geçiş (astragal – scotia) ile sonlanmaktadır. Bunun dışında yarım bırakılan altlık ise(**Kat No: 2)**, 10 cm'lik kare bir altlık (plinthe) üzerine, sade düz bir profille yükselerek iç kısma doğru eğim yapmaktadır. Daha sonra tekrar düz bir profille yükselip sonlanmaktadır. Oldukça sade işlenmiş bir sütun altlığıdır.

3.2. Sütun Gövdeleri

Sahne binası mimarisinde 14 adet skene fronsta, 1'er adet yan dış cephelerde ve 16 adet postskenede olmak üzere toplam 32 adet sütun kullanılmıştır. Fakat post skene bölümünde ele geçen sütün parçaları oldukça azdır. Yapı içerinde kullanılan ve ele geçen sütunların tamamı granitten yapılmıştır. Ele geçen en sağlam örnek ise skene fronsata orta kapılar kenarından kemer aedikulaları destekleyen 4.60 m yüksekliğindeki granit sütundur(**Kat No: 3)**. Alt çapı 60, üst çap 50 cm'dir. Alt ve üst bölümlerde torus yapan profile sahiptir. Diğer farklı boylarda olan sütunlar aynı profil ve yapı malzemesine sahip olduğu için tek örnek üzerinden

değerlendirilmiştir.

3.3. Sütun Başlıkları

Roma mimarisinde en sevilen ve kullanılan bu düzendir.[61] Mısır'dan etkilenmiş olan Korinth başlığının temelini abakus tablası altındaki bir sepet(kalathos) oluşturmaktadır.[62] Kalathosun alt bölümünde alt sıra yaprakları (ima folia), üst bölümünü ise üst sıra yaprakları (secunda folia) yer alarak kalathosu sararlar. Kalathos yüzeyinin ortasında halka biçiminde başlıkları olan iki adet ağaç gövdeciği (kaulis ya da kaulikulus) görülür. Kaulislerin her biri akanthus yapraklarından oluşan kadeh biçimli kapalı yaprak demetleri taşır. Kalathos yüzeyinin üst bölümünde ise kapalı yaprak demetlerinden büyüyen bitki sapları vardır. Bunlardan içeriye dönerek kalathos dudağının altında spiral oluşturanlar heliks, dışarıya dönerek abakus köşelerinin altında spiral oluşturanlar ise volüt olarak adlandırılmaktadırlar. Akanthus yapraklarına gelince, her yaprağın ortadaki yaprak damarına eklenmiş birçok yaprak diliminden; her yaprak dilimi de birçok yaprak dişinden (Erken Dönemde üç, Geç Dönemde beş adet) oluşmaktadır. Kalathosun üstünde, kenarları içbükey olan, dörtgen formlu abakus levhası; onunda ortasında abakus çiçeği yer almaktadır.

Sahne binası mimarisinde kullanılan sütun başlıklarının tamam, Korinth tarzında olup. 3 farklı tip içerisinde değerlendirilmiştir.

Tip 1(**Kat No: 4)**, Taban bileziğinden başlayan alt sıra 6 akanthus yaprağı arasından kalathos görülmemektedir. Sebebi ise yaprakların genişleyerek uçlarının bir birleriyle birleşmesindendir. Akanthus yapraklarının dişleri uzun ve sivridir. Yaprak dişleri üzerinde uygulanan "v" biçimli kanallar sayesinde derinlik hissi uyanmıştır. Akanthuslar yükselip dışbükey oluşturup kalathostan ayrılmışlardır. Üst sıra akanthus yaprakları ise alt sıra yaprakların arasından çıkmıştır toplamda 6 tane bulunan üst sıra akanthus yaprakları geniş oldukları halde birleşmemişlerdir. Uzun yapılmış yaprak dişleri birleşmiş ve gözler oluşturmuşlardır. Alt sırada olduğu gibi üst sıra akanthusları kalathostan yükselerek dışbükeyi kıvrım bu sırada da görülmektedir. Üst sıra akantusların arasından çıkan kaulis çanakları ise yine akanthus formunda yapılmıştır. Kaulislerin ucunda ise heliksler yuvarlak oluşturmuştur ön ve arka kısmında birleşen bu heliksler başlığın sağ ve sol taraflarında birleşmeyip ayrı kalmışlardır. Volütleri sağlam korunmuş olan başlığın abakus çiçekleri iyi korunmamıştır. Abakus bölümünde, abaküs çiçeğinin sağ ve solundan dil motifleri devam etmektedir.

Tip 3(**Kat No: 5)**, sahne binası paraskene bölümünde bulunan, plaster sütunların üzerine gelen, çift taraflı plaster korinth başlığıdır. Sahne binası paraskene bölümünde bulunan, plaster sütunların üzerine gelen, çift taraflı plaster korinth başlığıdır. Taban bileziğinden

[61] Er 2004, 197.

başlayan alt sıra 2 akanthus yaprağı arasından kalathos görülmektedir. Sebebi ise yaprakların genişleyerek uçlarının bir birleriyle birleşmemesindendir. Akanthus yapraklarının dişleri uzun ve sivridir. Yaprak dişleri üzerinde uygulanan "v" biçimli kanallar sayesinde derinlik hissi uyanmıştır. Akanthuslar yükselip dışbükey oluşturup kalathostan ayrılmışlardır. Üst sıra akanthus yaprakları ise alt sıra yaprakların arasından çıkmıştır toplamda 3 tane bulunan üst sıra akanthus yaprakları geniş oldukları halde birleşmemişlerdir. Uzun yapılmış yaprak dişleri birleşmiş ve gözler oluşturmuşlardır. Üst sıra akanthusların arasından çıkan kaulis çanakları görülmemektedir. Heliksler yuvarlak oluşturmuştur ön ve arka kısmında birleşen bu heliksler başlığın sağ ve sol taraflarında birleşmeyip ayrı kalmışlardır. Bir volüt sağlam diğeri kırlmıştır Abakus çiçeği iyi korunmamıştır.

Tip 3 ise kuzey ve güney antelerde plaster sütunların üzerine gelen üç cepheli korinth sütun başlıklarıdır(**Kat No: 6)**. Kuzey ve güney antelerde plaster sütunların üzerine gelen üç cepheli korinth sütun başlıklarıdır. 2 sıra akanthus yaprağından oluşmaktadır. Köşeli olmasına rağmen cephelerde 2 şerden toplam 6 adet akanthus yaprağı mevcuttur. Yaprak ve genel form olarak Tip 2 ile aynıdır. Sadece bir adet volüt sağlam kalmıştır. Abaküs çiçeği ise korunamamıştır.

3.4. Arşitrav Blokları

Sahne binasında kullanım yerlerine ve formlarına göre arşitravları 3 tip altında değerlendirilecektir. 1 tip entablatür bölümünü tamamlayan, 2. tip skene fronstaki kasetli kemer arşitravlar(suriye tipi alınlık) ve 3. tip ise dış cephelerde aedikuları destekleyen konsol arşitravlardır. 2. tip kendi içerisinde iki faklı alt tip oluşturulmuştur. Soffit olarak kullanılan arşitravlar ise "Soffitler" başlığı altında değerlendirilmiştir.

Arşitravlar; Krointh arşitravı olarak bilinen[63], 3 fascia, inci-boncuk, ion kymationunu ve anthemion bölümündeki bezemelerle süslenmiştir. İnci-boncuk dizisi; iki küçük inci ve bir büyük boncuktan oluşmaktadır. Bir birlerine ince bir iple bağlıymış gibi aralarında bağlanma noktaları göze çarpmaktadır. İon kymationunun altında yer alan inci-boncuklar, ok uçları büyük boncuğun ortasına, yumurta çanağının yuvarlak uçları ise büyük boncuğun sağında ve solunda bulunan incilerin üzerine denk gelmektedir. Bu aksiyal uyumun Anadolu'da özellikle Hadrian Dönemi'nde, M.S. 138'den sonraki yapılarda sevilerek kullanılmaktadır[64].

İon kymationu, yumurta, yumurta çanağı ve çanaklar arasındaki ok uçlarından oluşmaktadır. Yumurta çanağı ve yumurta oldukça belirginleşmiş, çanaklar arasında kalan ok uçları ise yanlarda çanak kenarlarına ve alttaki boncuğun tam ortasına birleşerek 'M' formu

---

[62] Başaran 1997, 37.
[63] Kaya 2011, 22.

almıştır. Anthemion bölümünde ise açık ve kapalı palmet bezemeleri bulunmaktadır.

Tip 1**(Kat No: 7)**, aedikulalar arasında kalan ve düz duvar üzerine denk gelen arşitravlardır. 3 fasciadan oluşmaktadır. Fascia aralarında inic-boncuk dizileri yer alır. Arşitrav tacında inci-boncuk dizisi, ion kymationu ve açık-kapalı palmetlerden olusan anthemion bölümü bulunmaktadır. 40 cm yüksekliğinde, 80 cm uzunluğunda, kullanılan bloklara göre de faklı genişliktedirler.

Tip 2, A ve B olmak üzere ikiye ayrılan tiptir.

Tip 2-A**(Kat No: 8)**; skene fronsun ortasında yer alan kemer aedikulanın entablatüründe yer alan kasetli arşitrav bloklarıdır. Kemer bölümünde kullanılması nedeniyle kavisli bir forma sahiptir. Cephe bezemesi olarak Tip 1'le aynı özelliklere sahiptir. Fakat aedikulanın tavanına denk gelen bloğun alt kısımları baklava dilimlerine ayrılarak, içleri haşhaş, farklı rozet çiçekleri ve boğa başıyla bezenerek kaset bölümünü oluşturmuştur.

Tip 2-B**(Kat No: 9)**, skene fronsdaki diğer iki kemer aedikulaların üzerine gelen arşitrav bloklarıdır. Cephe ve form olarak Tip 2-A ile aynı olmalarına rağmen alt bölümleri yivli kanallar oluşturularak hareketlendirilmişlerdir.

Tip 3**(Kat No: 10)**, güney, kuzey ve batı (postskene) dış cephelerde bulunan aedikulaların kenarlarını destekleyen ve sütunların üzerine çıkıntı yapan arşitrav bloklarıdır. Orjinal kırılmamış olan konsol ölçüleri, 40 cm yüksekliğinde, 60 cm genişliğinde 130 cm uzunluğundadır. 80 cm'lik bölümü duvar içerisinde kalarak 50 cm'lik bölümü arşitrav konsol olarak kullanılmaktadır. Cephesel bezeme olarak, çift tarafta bezeme bulunmaktadır. Diğer arşitravlarla aynı özellik göstermektedir. Aedikulanın ön cephesine gelecek olan arşitravlar sofit görevi üstlendiği için birleşim uçları çapraz kesik biçimde işlenmiştir.

3.5. Friz Blokları

Sahne binasına ait entablatür bölümünde bulunan friz bloklarını form, bezeme ve kullanıldıkları yerler dikkate alınarak 5 farklı tip altında değerlendirilecektir. Bütün friz bloklarının yükseklikleri (30 cm) aynı olsa da kullanıldıkları yerler ve işlenilen bloklar gereği uzunluk ve yüksekliklerinde farklılıklar mevcuttur.

Friz blokları üzerinde sarmaşık bezemeleri bulunmaktadır. Kıvrık dal ya da ranke olarak da adlandırılan bezeme, merkezde bulunan figür veya motiften çıkarak, iki yana doğru dalgalanan ve çoğunlukla yarım palmetle sonlanan ana dallardan oluşur[65]. Ana daldan ayrılan yan dallar, rozet motifleri, akanthus yaprakları, örtü yaprakları ve palmet bezemeleri oluşturarak sarmaşık bezemesini zenginleştirir.

---

[64] Koçhan 1987, 66 vdd.; Karaosmanoğlu 1987, 16 vdd.
[65] Can 2005, 20

Tip 1**(Kat No: 11)**, tek cephesi işlenmiş, doğrudan duvar üzerinden yükselen entablatür bölümü içerisinde bulunan friz bloklarıdır. 30 cm yüksekliğinde ve genelde 80 cm uzunluğundadır. Frizin ana gövdesi üzerinde yoğun ve birbirleriyle bağlantılı olarak işlenmiş sarmaşık dalları arasından çıkan rozet bezemeleri ve yaprak motifleri yer almaktadır. İşçiliklerde farklılık olsa da genel kompozisyon tüm friz bloklarında aynıdır. Friz tacı bölümünde inci-boncuk dizisi ve ion kymationu bulunmaktadır. Friz bloğu daha sonra düz bir silmeyle sonlanır.

Tip 2**(Kat No: 12)**, ranke ve kıvrık dal motifleriyle bezenmiş friz bloğu Tip 1'e göre daha açık ve daha barok işleme söz konusudur. Friz tacı ve üst profil aynı biçimde sonlanmaktadır. Tip 2 olarak ayırmamızın sebebi, farklı bezeklerinde aynı entablatür üzerinde, değişik sitilde işlenmiş olmasından dolayıdır.

Tip 3**(Kat No: 13)**, arşitrav bloklarında Tip 2-A/B olarak ayırdığımız kemer aedikula üzerine gelen friz bloklarıdır. Kavisli bir forma sahiptir. Firiz kuşağı üzerinde sarmaşık dallar arasından rozet ve lotus yaprakları çıkmaktadır. Bezemeler oldukça sık ve derin işlenmiştir. Friz tacı üzerinde inci-boncuk ve ion kymationu bulunmaktadır. Bloğun formuna göre kavisli düz işlenmemiş bir profille sonlanmaktadır.

Tip 4**(Kat No: 14)**, dış cephelerde bulunan eadikulalar içerisinde yer alan firiz bloklarıdır. Friz kuşağı, friz tacı ve üst silmesinde hiç bir bezeme bulunmamaktadır. Aedikulaların iç kısmında kaldığı için her hangi bir bezeme yapılmaya gerek duyulmamıştır. Olasılıkla tamirat evresinin hızlı bitirilmesi için detaylı işçiliğe girilmemiştir. Kazı çalışmaları sırasında ele geçen bu blokların yanı sıra postskenin kuzey köşesinde ayakta kalan bölümde in-situ olarak bulunmaktadır.

Tip 5**(Kat No: 15)**, skene fronsta bulunan arşitrav konsollar ve ante uçlarında çift tarraflı işlenen fakat iç kısımda kalıp görünmeyen frizlerin cepheleri sade bezemelerle işlenmiştir. Bezeme olarak kullanılan öğe ise, yalın işlenmiş biri açık diğeri kapalı palmet motifleridir. Friz tacı ve üst bitim profilinde her hangi bir bezeme bulunmamaktadır.

3.6. Geison Blokları

Entablatür bölümünün en üstünü oluşturan blok sırasıdır. Kullanım yerleri ve formlarına göre 3 tip altında değerlendirilmiştir. Entablatür kuşağının en üstünü oluşturan ve sadece cephesi vurgulanan bloklar, aedikula üzerini kapatan ve alt bölümleri kaset olaraka kullanılan bloklar ve kemer aedikulaların üst bölümünde bulunan kavisli geison bloklarıdır. Genel yüksekliği 40 cm olan geison blokları, yapıdaki konumuna göre farklı genişlik ve uzunluklara sahiptirler.

Tip 1**(Kat No: 16)**, arşitrav ve firiz bloklarından Tip 1'in üzerine gelen bloklardır. Sade diş profilin hemen üzerinde ion kymationu yer almaktadır. Geison ve geisopodes bölümleri

bezemesiz bırakılmıştır. Geison tacında, arşitrav taçlarında gördüğümüz inci-boncuk ve ion kymationu bulunmaktadır ve aynı biçimde işlenmiştir. Sima bölümünde ise biri açık diğer kapalı palmet motifleri bulunmaktadır. Sima bölümü düz bir profille sonlanır.

Tip 2**(Kat No: 17)**, bezeme ve içerik olarak Tip 1'le aynı olmasına rağmen, skene fronsta yer alan kemerli aedikulalrın entaplatür bölümünü tamamlayan blok olduğu için kavisli formda yapılmış ve bu nedenle faklı tip olarak sınıflandırılmıştır.

Tip 3**(Kat No: 18)**, güney ve kuzey dış cephelerdeki aedikulalar üzerini kapatan geison bloklarının alt bölümleri kaset işlemeleriyle süslenmiştir. Aynı şekilde skene fronstaki fil ayakları üzerinde yükselen aedikulalrın üzerini kapatan geison bloklarının da alt bölümleri işlenerek kaset işlevi görmüştür. Baklava dilimi biçiminde ayrılan alanların orta kısımları rozet, boğa başları, haşhaş ve bitkisel motiflerle bezenmiştir. Kaset geisonların cepheleri Tip 1 ve Tip 2'de olduğu gibi aynı biçim ve içerikte yapılmıştır.

3.7. Alınlık Blokları

Skene fronsun en üst bölümünde (episkene) 5 adet alınlık bulunmaktadır. Skene fronstaki 5 adet kapıyla aynı aks üzerine bulunurlar. Alınlıklardan uç kısımdakiler yarım daire formundadır. Merkezde iç bölüm kireç taşı bloklardan örülmüş en büyük alınlık yer alır. Merkezdeki alınlığın sağ ve solunda birer adet üçgen formlu alınlıkklar bulunmaktadır. Form olarak 3 farklı tipte oluşmaktadır.

Tip 1**(Kat No: 19)** merkezde bulunan, iç alınlık alanı kireç taşı bloklarla örülen ve üstü kapatan geison ve sima profilleriyle sonlanan bir forma sahiptir. Diş sırasının hemen üzerinde, yumurta, yumurta çanağı ve yumurta çanağı arasındaki ok uçlarından oluşan, İon kymationu olarak adlandırılan bezeme kuşağı yer almaktadır. 8 cm'lik düz geison kuşağından sonra, diş sırası üzerinde olduğu gibi geison tacında da İon kymationu yer almaktadır. sima bölümü çok kırılmış olsada bölüm üzerinde açık ve kapalı palmet bezemelerinin olduğu gözükmektedir.

Tip 2**(Kat No: 20)**, Merkez alınlığın sağ ve solunda bulunan iki adet küçük üçgen alınlık bulunmaktadır. Aynı form ve özelliğe sahip olduğu için bir adet blok parçası üzerinden değerlendirilmiştir. Diş sırasının ve hemen üzerinde ion kymationunun varlığı bilinse de buradaki blok üzerinde düz geison kuşağı ve geison tacında yer alan ion kymationu yer almaktadır. Kenarlara gelen ve yükselerek alınlık kısmını kapatan bölümde ise yine alt bölümde olduğu gibi düz geison bölümü ve üzerinde ion kymationu bulunmaktadır. Sima bölümünde kırıklar mevcut olsa da biri açık diğeri kapalı olan palmet bezemesinin olduğu görülmektedir.

Tip 3**(Kat No: 21)**, Skene frons bölümünü güney ve kuzey üst köşelerine bulunan yarım dairesel formdaki alınlık parçası. Geison ve sima profilleriyle oluşturulmuştur. Alınlık bölümünde herhangi bir kabartma veya bezeme bulunmamaktadır. Alınlığın alt bölümü

normal entablatür bölümündeki geison kısmına gelecek şekilde ve aynı biçimde işlenmiştir. Altta dış sırası ve üzerinde ion kymationu, üstte düz geison profili ve geison tacında ion kymationu bulunmaktadır. Alınlığın üst bölümünü oluşturan yarım dairesel bölümde de diş sırası ve ion kymationu bulunurken geri kalan ve üstü tamamlayan bölüm kırık ve parçalanmıştır. Fakat diğer parçalardan bilindiği üzere, sade geison profili, geison tacında ion kymationu ve sima bölümünde açık-kapalı palmet bezemeleri yer almaktadır.

3.8. Soffit Blokları

Arşitrav ve arşitrav-firiz bloklarının sütun başlıklarına oturan alt yüzeylerindeki profillere ve süleme alanlarına "Soffit" denir.[66] Sahne binası mimarisinde soffitler, arşitrav ve arşitrav-firizler olarak 2 farklı tip içerisinde değerlendirilmiştir. Tamamı dar sofitler kategorisindedir[67].

Arşitravların dış cepheleri, 3 fasciadan oluşmaktadır. Fascia aralarında inci-boncuk dizileri yer alır. Arşitrav tacında inci-boncuk dizisi, ion kymationu ve açık-kapalı palmetlerden olusan anthemion bölümü bulunmaktadır. Soffit bölümünde iki uçtan başlayıp birbirini başak şeklinde takip eden tekrarlanan yaprak bezemesi bulunmaktadır[68](**Kat No: 22)**. İki uçtan başlayan yaprak motifleri orta alanda birleşmektedir. Bir diğeri ise, dalgalanarak işlenmiş sarmaşık yaprağı bezemesi bulunmaktadır[69](**Kat No: 23)**.

Arşitrav-frizlerden oluşan soffitlere bakatığımızda, arşitrav bölümleri yapı geneliyle aynıdır. Friz bölümünde sarmaşık ve rankelerden oluşan bezeme mevcuttur. Friz tacının olduğu bölümde ise açık-kapalı palmet işlemeleri ve üst friz profiliyle sonlanmaktadır. Soffit bölümünde orta alandan başlayan ve iki uca doğru ilerleyen asma filizi bulunmaktadır. Soffit uçları yarım daire şeklinde kapanmaktadır(**Kat No: 24)**. Diğer arşitrav-friz bloğunu incelediğimizde arşitrav bölümü genel yapıyla aynı olup, Friz bölümünde sarmaşık ve ranke ve rozetlerden oluşan bezeme mevcuttur(**Kat No: 25)**. Friz tacı bölümünde alt kısımda inci-boncuk üst bölümde ise ion kymationu bulunmaktadır. Soffit bölümünde iki uçtan başlayıp birbirini başak şeklinde takip eden tekrarlanan yaprak bezemesi bulunmaktadır. İki uçtan başlayan yaprak motifleri orta alanda birleşmektedir.

3.9. Ara Kat Profilli Bloklar

Skene fronsta yer alan girlandlı friz kuşağının alt ve üstünde bulunan profilli bloklar, ante başlangıcından (paraskene) güney dış cepheye dönüş yaparak, postskeneyi ve kuzey dış cepheyi dolanarak tekrar ante başlangıcına gelmektedir. Dış cephelerde oluşan porticus

[66] Abbasoğlu 1994. 1.
[67] Abbasoğlu 1994. 7.
[68] Abbasoğlu 1994. 9.
[69] Abbasoğlu 1994. 11.

postskene bölümlerinin alt ve üstünde bulunan blokları ara kat profilli bloklar olarak adlandırılıp değerlendirilmiştir.

4 farklı tipolojiye sahip olan bloklardan Tip 1 olarak adlandırdığımız **(Kat No: 26)** profilli blok, girlandlı friz kuşağı üzerinden tüm dış cepheyi dolaşan ve porticus postskenede sütunların altında kalan profilli blok sırasıdır. Kullanım yerine göre genişlik ve uzunluk ölçüleri değişken olsa da yüksekliği 0.30 m'dir. 2 cm düz bir profille inip 10 cm içbükey profil yaparak tekrar dışarıya yönelmektedir. 2 adet içbükey ve bir adet dışbükey profille sonlanmaktadır.

Tip 2**(Kat No: 27)**, girlandlı friz kuşağının alt kısmında yer alan ve tip 1'de olduğu gibi aynı seviyede tüm sahne binası çevresini dolanan profilli blok sırasıdır. Kyme recta ve torus yaparak 10 cm'lik düz bir kaide ile sonlanır. Bu form 30 cm yüksekliğinde olup, bina etrafındaki konumuna göre genişlik ve uzunlukları değişmektedir.

Tip 3**(Kat No: 28),** Tip 2 ile birlikte güney, batı ve kuzey dış cepheyi dolanmaktadır. Tip 2'nin altına ters çevrilip taban tabana getirtilerek, porticus postskenenin altında yer alan profilli blok sırasını oluşturmaktadır. 30 cm yüksekliğinde olup, uzunluk ve genişlikleri blokların durumuna göre değişmektedir. Kademeli şekilde aşağıya doğru inen iki adet ince profilden sonra 'S' formu çizerek aşağıya doğru yönelerek, 2 cm'lik düz bir profille sonlanır. Tip 2'yle taban tabana getirilmesi, bu blok sırasının zemin katın üst bitim bölümünü oluşturan profil tacını ve Tip 2'nin ise 1 katın stylobat bölümünü oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Tip 4**(Kat No: 29)**, skene frons entablatür bölümün sonlanıp, episkene bölümünün başladığı 1. ve 2. kat arasına gelen profilli blok sırasıdır. Sahne binasının sadece ön cephesinde bulunmaktadır. 1 cm'lik üst profille başlayan blok, kaba biçimde 'S' yaparak dışa doğru yönelip, 8 cm'lik düz bir profil oluşturmaktadır. Düz profilin birim noktasından bloğun altına kadar 5 cm'lik iç bükey formla sonlanır.

3.10. Girlandlı Friz Kuşağı

Sahne binası, güney ve kuzey ante iç bölümleri, fil ayaklarının 3 cephesi ile orta kapıların yanlarında bulunan alanlar üzerinde oluşturulmuş girlandlı friz kuşağı yer almaktadır. Friz kuşağı bölüm bölüm tanımlanıp, tüm bir kompozisyon olarak değerlendirilmiştir.

Güney ante başlangıcından inceleyecek olursak**(Kat No: 30)**; güney ante bölümü 5 parça bloktan oluşan, girlandlı friz kuşağının bir kısmını oluşturmaktadır. Soldan itibaren 1., 4., ve 5. Bloklar orijinal yerlerinde olup genel yükseklikleri 90 cm'dir. İlk blok üzerinin büyük bölümü tahrip olmuş, blok üzerinden izlenebilen tek bezeme sağ köşeden aşağıya doğru inen girland belirtisi ve girland tomarının altından görünen, birbirlerini takip eden defne yaprağı bezemesidir. 2. blok üzerinde girland parçasından rozet motifi yer almaktadır. 3 blok üzerinde girland altı yaprak motifleri bulunmaktadır. 4.blok büyük bölümü sağlam ele geçmiş olup, sol

köşede bulunan girland taşıyıcı ve girland ortasındaki rozette tahribat vardır. Ayrıntılı ve derin işlenen girland bezemesinde rozet, haşhaş, yemiş, akantus yaprağı ve defne yaprağı motifleriyle bezenmiştir. Girland ortasında Aphrodisias ekolünden gördüğümüz üzüm salkımı bulunmaktadır. Girland taşıyıcı olarak sağ köşede boğa başı kullanılmış ve başın üstüne kurdele yaparak bağlanmıştır. Girland ortası boşlukta altı parça işlenmemiş yapraktan oluşan rozet motifi bulunmaktadır. Sağ köşede boğa başıyla dönüş yapan girland bloğu doğrudan 5. blokla birleşmez, iç kısma girinti yaparak köşe oluşturur. Dönüş yapan köşe üzerinde ise girland taşıyıcısı olarak boğa başı kabartması bulunmaktadır. 5. blok üzerinde ağaç betimlemesi işlenmiştir. Üzerinde meyveleri ve kuş betimlemesi bulunan blok güney antenin duvarla birleştiği bitim noktasındaki son bloktur.

Güneyden itibaren 1. fil ayağının güney cephesinde**(Kat No: 31)**, sağ köşesi kırılmış olan fakat ayrıntılı, derin işlemelerle bezenmiş girland bölümü bulunmaktadır. Girland üzerinde çam kozalağı, yemiş, meşe palamutu, rozet bezemeleri ve iki köşeden asılan girlandın orta bölümünde akantus yaprağı bulunmaktadır. Girlandın orta alanında, kalkan veya omphalos üzerine betimlenmiş silenos (ya da satyr) bezemesi mevcuttur. 1. fil ayağının ön cephesine baktığımızda**(Kat No: 32),** Güney ve kuzey köşelerden dönüş yapan girland bloklarının orkestraya bakan ön cephelerinde yoğun tahribattan dolayı bezemelere tam rastlanılmamaktadır. Ortada kalan blok üzerinde girland taşıyıcı genç eros veya victoria yer almaktadır. Girland taşıyıcının kafasının üzerinde girland bağları kurdele yapmaktadır. Figürün sağında ve solunda şerit şeklinde dalgalanarak sarkan tenealar bulunmaktadır. Fil ayağının güney cephesinde ise (**Kat No: 33),** Girlandlı friz kuşağı içerisindeki en sağlam örneklerden bir tanesi yer almaktadır. 1. fil ayağının kuzey cephesinde bulunan girlandlı bloktur. Ayrıntılı ve derin biçimde işlenmiş girland içerisinde, haşhaş, incir, meşe palamutu, akantus yaprakları, rozet ve defne yaprağı bulunmaktadır. Girlandın bağlandığı sağ köşe kurdelesi sade ve oldukça derin işlenmiştir. Girlandın orta boşluk alanında ise genç Dionysos başı yer almaktadır. Dolgun ve yuvarlak yüz hatlarına sahip olmasının yanı sıra badem ve dışarı çıkık göz yapısı vardır. Kafasında (alın üzeri sasın başlama noktası) defne yapraklarında yapılmış taç bulunmaktadır.

1. fil ayağı ile 2. kapı arasında kalan bölüm, 4 adet bloktan oluşan friz kuşağıdır(**Kat No: 34)**. İki adet girlandla bezenmiştir. Sağ taraftaki girland başlangıcı kapı sövesi kenarına geldiği için taşıyıcı olarak herhangi bir betimleme yapılmadan yarım kurdele ile tamamlanmıştır. Girland boşluğunda rozet betimlemesi yer almaktadır. Diğer köşede ise girland taşıyıcısı olarak boğa başı kullanılmıştır. Boğa başı üzerindeki kurdele geniş ve derin biçimde işlenmiştir. Kurdelenin aşağıya sarkan teneaları boğa kafasının sağ ve solunda dalgalı

biçimde işlenmiştir. Girland içerisinde meşe palamutu, lotus ve defne yaprağı bezemeleri yer almaktadır.

2. kapının kuzey tarafı ile 2. fil ayağı arasında kalan bölüm, 3 bloktan ve 3 blok üzerine işlenmiş 2 girland bezemesinden oluşmaktadır(**Kat No: 35)**. Kapı sövesi ve 2. Fil ayağıyla birleştiği köşelerde yarım, boğa başından olan girland taşıyıcısının üzerinde ise tam kurdele yapılmıştır. Detaylı ve derin işçilik göstermektedir. Kapı kenarındaki ve boğa başında bulunan kurdelelerin teneaları dalgalı biçimde aşağıya doğru sarkmaktadır. Oldukça ağır bezeme gösteren girlandlar haşhaş, meşe palamutu, yemiş, akantus ve defne yaprağı ile donatılmıştır. Girlandların orta bölümlerinde asma yaprağı, asma yaprağından aşağıya doğru sarkan üzümler bulunmaktadır. Girland boşluklarında ise kapı tarafında yaprakları sipral biçimde döndürülmüş rozet ve diğer boşlukta ise gülen mask betimlemesi bulunmaktadır.

Diğer bir girlandlı bölüm ise 2. fil ayağının güney cephesinde yer almaktadır(**Kat No: 36)**. Orkestra tarafındaki köşesi kırılmış olan girlandlı bloğun orta alanında satyr betimlemesi yer almaktadır. Dolgun yüz hatlarına sahip olan figürün saçları geriye doğru dalgalı biçimde taranmış ve satyr olduğunu vurgulayan kulaları açığa çıkartmıştır. Girlandın ortasında asma yaprağı ve asma yaprağının alt kısmında ise üzüm salkımı aşağıya doğru sarkıtılmıştır. 2. Fil ayağının ceveaya bakan cephesinde ise çok büyük tahribat geçirmiştir(**Kat No: 37)**. Girland boşluklarında medusa ve satyr betimlemeleri bulunmaktadır. Kırılmalardan dolayı girlandların içeriği hakkında tam bilgi elde edilememiştir. Köşelere dönen iki blok arasında girlandları tamamlayamasa da oraya ait olan küçük blok parçası mevcuttur. 2. Fil ayağının kuzey cephesi, diğer cephelerine nazaran daha iyi korunmuştur(**Kat No: 38)**. Ayrıntılı ve derin biçimde işlenmiş girland içerisinde, haşhaş, incir, meşe palamutu, akantus yaprakları, rozet ve defne yaprağı bulunmaktadır. Girlandın ortasında üzüm salkımı sarkmaktadır. Merkez kapının güneyinden gelen köşe ile birleştiği yerde kurdele yarısı bu girland köşesinde yarısı da diğer köşede kalacak şekilde yapılmıştır. Kaba ve derin işçilik göstermektedir. Girland boşluğunda sipral yapraklar içerinde rozet işlemesi bulunan bezeme yer almaktadır. .

Diğer bölüm ise, orta kapı ile 2. fil ayağı arasında kalan girlandlı firiz bölümüdür(**Kat No: 39)**. Köşelerde yarım kurdele ile tutturulan girlandlar ortada tek kurdele ile kanatlı çocuk eros tarafından taşınmaktadır. Eros bir podes üzerinde durmaktadır. Ayrıntılı ve derin biçimde işlenmiş girland içerisinde, haşhaş, incir, meşe palamutu, akantus yaprakları, rozet ve defne yaprağı bulunmaktadır. Girland ortalarında asma yaprağı ve asma yaprağından aşağıya sarkan üzüm salkımları bulunmaktadır. Girland boşluklarında, kapı tarafında kanatlarını açmış başı kendi sağına dönük profilden betimlenmiş kartal bulunmaktadır. Diğer tarafta ise oldukça barok tarzda işlenen rozet kabartması yer almaktadır. Orta kapı kuzey söve ile 3. fil ayağı arasında kalan diğer girlandlı bölüm bulunur(**Kat No: 40)**. Orta kapının güney tarafında

olduğu gibi kuzey tarafında da köşelerde yarım kurdele ile tutturulan girlandlar ortada tek kurdele ile genç eros tarafından taşınmaktadır. Eros girlandı omuzlarında taşıdığı için kolları girlandların altında kalmış şekilde betimlenmiştir. Bir podes üzerinde duran erosun sağından ve solundan podes hizasına kadar tenealar dalgalanarak sarkmaktadır. Aynı biçimde yarım kurdelelerin olduğu bölümden de tenealar gözükmektedir. Girland boşluklarında bezemesiz kalkan ve rozet kabartması yer almaktadır.

3. fil ayağı güney cepheye baktığımızda bir adet grilandlı blok bulunmaktadır(**Kat No: 41).** Girlandın sol tarafı tamamen kırılmış olup sağ bölümde diğer grilandların içerisinde gördüğümüz bezeme motiflerinin aynılarına burada da karşılaşmaktayız. Sağ üst köşe ile girlandın birleştiği noktada yarım kurdele bulunmaktadır. Sade ve derin biçimde işlenmiştir. Girland üstü boşlukta biraz tahrip olmasına rağmen rahatça seçilebilen kafasının üzerinde kanatları olan medusa başı bulunmaktadır. Dolgun bir yüz hattına sahiptir. 3. fil ayağı ön cepheye baktığımızda cephesi tamamen kırılmış friz bloğunun yanı sıra iki parça halinde kenarları kırılmış blok yer almaktadır(**Kat No: 42).** Bloğun girland bezemelerinde daha önceki gördüğümüz bezemelerle aynı içeriğe sahiptir. Girlandın sol tarafında aşağı sarkan tenea görülmektedir. Girland üstü boşluğunda ise kalkan üzerinde işlenmiş rozet kabartması bulunmaktadır. Girlandın orta kısmında ise üzüm salkımı yer almaktadır

3. fil ayağı ile 4. kapı arasında yer almaktadır(**Kat No: 43).** Fil ayağı ve kapı sövesi ile birleşen köşelerde yarım kurdele ile tutturulan girlandlar orta bölümde hiçbir taşıyıcı olmadan tek bir kurdele ile tutturulmuştur. Oldukça detaylı ve barok işlenen girland bezemeleri meşe palamutu, haşhaş, çam kozalağı, defne yaprağı ile zenginleştirilmiştir. Kurdelenin birleştiği köşelerde ve ortadaki kurdelelerden aşağı dalgalanarak sarkan tenealar bulunmaktadır. Girland üstü boşluklarda ise ağız kısmı kırık olduğu için vermiş olduğu duyguyu tam algılanamayan "şaşırmış olabilecek" mask kabartması vardır. Diğer boşlukta ki figür ise kırılmıştır. Kapı tarafındaki girlandın ortasında üzüm salkımı bulunmaktadır.

4. kapı ile 4. fil ayağı arasında kalan girlandlı friz bölümü 4 parça bloktan oluşmaktadır(**Kat No: 44).** Kapı tarafındaki blok eksiktir. Diğer kapı ve fil ayakları arasındaki bölümlerde olduğu gibi burada da iki adet girlandtan oluşan friz bölümü yer almaktadır. Fil ayağı ile kapı köşesinde yarım kurdele ile tutturulan girlandlar ortada taşıyıcılığını hermenin yaptığı tüm kurdele ile tutturulmuştur. Kurdelelerde derin ve detaylı işçilik görülmektedir. Oldukça gösterişli işlenen girland bezemeleri genel olarak diğerleri ile aynı biçimde işlenmiştir. Girlandların arka kısmında hermenin sağ ve solundan görülecek şekilde kurdele ucu teneaları sarkmaktadır. Girland üstü boşluklarda kapı tarafında kanadı açık vaziyette betimlenmiş fakat yarısı olmayan kartal kabartması bulunmaktadır. Diğer boşlukta ise keskin

ve derin işlemesi olan rozet motifi yer alır. Fil ayağı tarafındaki yarım kurdelenin altından girland köşesine kadar akantus yaprağı bezemesi yer alır.

4. fil ayağı güney cephede kalan friz bloğu üzerinde kaba işlenmiş girland bezemesi ve üzüm salkımı bulunmaktadır(**Kat No: 45).** Kenarları tahrip olmuş bloğun girland taşıyıcıları hakkında tam bir bilgi almamaktayız. Girland üstü boşlukta, üzerine aslan kafası işlenmiş kalkan veya omphalos bezemesi vardır. 4. fil ayağının ön cephesinde iki adet friz bloğundan oluşmaktadır(**Kat No: 46).** Güney köşe kalan friz bloğunun üzerinde yoğun tahribattan dolayı hiçbir şey görülmemektedir. Diğer blokta ise girland üstü boşlukta yer alan figür dışında diğer bezemeler tamamen kırılmıştır. Orta boşlukta yer alan figür ise suratının tahrip olmasına rağmen lüle şekilde omuza doğru inen saçları ve omuz üzerinden çıkan ay betimlemesi ile tanrı Men olduğu anlaşılmaktadır. Giysi kıvrım yapısı derin ve kalın biçimde işlenmiştir. 4. fil ayağı kuzey cephede bulunan friz bloğu üzerinde sadece girland üstü boşlukta yer alan rozet bezemesi bulunmaktadır(**Kat No: 47).** Tahribattan dolayı diğer girland ve girland taşıyıcılarına ait herhangi bir veri kalmamıştır.

Skene fronstaki girlandlı friz kuşağının son bölümü kuzey ante bölümüdür ve 6 bloktan oluşmaktadır(**Kat No: 48)**. Güney ante kısmında olduğu gibi sahne binası tarafındaki son blok üzerinde ağaç betimlemesi vardır. Güney tarafta yapraklı, meyveli ve dallarının üzerinde kuş betimlemesiyle oldukça canlı ve hareketli işlenmesine rağmen kuzey antede ki aksında sadece kuru ağaç dalları ile işlenmiştir. Antenin başlangıcına doğru gittiğimizde 2. ,3. ve 4. bloklar üzerindeki bezemeler yoğun tahribattan dolayı yok olmuşlardır. Bu bölümde en göze çarpan yer ise uç tarafta kalan iki bloktur. Bu bloklar üzerinde tek bir girland bezemesi bulunmaktadır. Oldukça detaylı ve barok işlenen girland bezemesinde meşe palamutu, haşhaş, çam kozalağı, yemiş ve defneyaprağı ile zenginleştirilmiştir. Ante ucunda girland taşıyıcılığını dolgun yüz yapısına sahip boğa başıyla yapılmıştır. Boğa başı üzerinde girlandın bağlandığı kurdele bezemesi vardır. Girland üstü orta boşlukta ise kanatlarını açmış başını kendi sol omzuna çevirerek profilden işlenen, kanat ve tüyleri oldukça detaylı betimlenen kartal kabartması bulunmaktadır.

Bu denli zengin ve detaylı bir şekilde işlenen friz kuşağının değerlendirilme kısmı, daha çok friz üzerindeki girland ve figürlerinin tanımlanması üzerine yapılmıştır. Girland boşlukları ve taşıyıcıları göz önünde bulundurulduğunda oldukça geniş bir ikonografi barındırdığı görülmektedir. Dionysos, herme, men, eros, medusa, satyr gibi tanrısal betimlemelerin yanı sıra, tanrılara veya bölgesel inanışlarda ayrı bir önemi olan kartal, boğa, aslan gibi öğelerinde işlenmiş olması da geniş bir yelpazeyi içinde barındırdığının göstergesidir. Ayrıca güney ve kuzey ante duvarları bitimlerinde, bir birlerine tezat anlatımlar içeren biri meyveli diğeri sadece kuru dallarla betimlenmiş ağaç işlemeleri yer almaktadır.

Girland motifleri, kurbanla ilgili alanlarda dinsel bir konteks içinde gelişmiştir[70]. Girland ve boğa basları, ayrıcalıklı kişilere sunulan sunuları tasvir etmektedir. Girlandın içinde işlenen üzüm ve bitkisel betimlemeler, bereket, yeniden doğuş ve oluşumu simgelemektedir[71]. Araştırmalar gösteriyor ki, ilk girland bezemesi, Bergama Demeter Kutsal Alanı'nındaki frizlerde görülse de daha çok lahit ve sunaklar ışığında geniş kullanım alanı olduğu bilinmektedir. Fakat daha sonraki dönemlerde girlandlar kamu yapılarında bezeme olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Sahne binasında yer alan girlandlar bezeme olarak bir birlerine çok benzeseler de işçilik bakımından farklılıklar görülmektedir.

3.11. Heykeller

Skene frons'a ait 6 adet heykel nişlerinden 5 tanesinin heykelleri 2011 yılı kazıları esnasında kırık parçalar halinde ele geçmiş ve restore edilmiştir. Güney taraf nişten başlanıldığında ilk nişe ait heykel mevcut değildir. Sırayla bakacak olursak 2. Niş içerisinde İmparator Hadrianus'a ait heykel yer almaktadır(**Kat No: 49)**.

Kısa kollu tunika üzerine zırh giymiş imparator heykeli. Baş ile birlikte toplam 8 parçadan oluşur. Sağ el bilek hizasında, sol el ise dirseğin hemen altında kırılmıştır. Heykelin sağ ayağı sabit, sol ayağı hafif geride verilmiştir. Sağ bacak globus ile birlikte betimlenen bereket boynuzuna yaslanmıştır. Geride betimlenen sol bacağın ayak tabanı arkadan yükseltilerek parmak ucuna basmaktadır. Sağ kol yana açılarak bereket boynuzunun üzerinde sonlanırken, sol kol omuzda yuvarlak bitimli fibula ile tutturulan chylamisin kıvrım tomarını taşır.

Tepeden öne doğru içbükey kanallarla işlenen basık görünümlü saç önde yuvarlak buklelerle sonlanarak alnı çevreler. Çatık verilen kaş yapısı iki çizgiyle alında belirginleştirilmiştir. Derin verilen göz çukurunda göz pınarları işlenmiş, ayrıca göz bebeği yukarı kalkık betimlenmiştir. Burun kırık, dudaklar etli ve hafif aralıklıdır. İnce çentiklerle vurgulanan sakal ve bıyık yapısı görülür.

Kısa ve kalın verilen boyunun bitiminde tunika kıvrımları izlenir. Göğüs üzerinde kare kesimli zırhın sol askısı chylamis kıvrım tomarının altında kalırken, sağ askı omuz üzerinden sırta iner. Sağ omuz üzerinden hem öne hem de arkaya her iki ucu halka bitimli metal aksam sarkmaktadır. Zırh üzerinde medusa başı, onun altında antitetik duran grifonlar yer alır. Ön ayaklarından biri kalkık olarak betimlenen grifonların gövdesi heykelin belini saran ve merkezinde Herakles düğümü olan kuşakla kapatılmıştır. Kuşağın her iki ucu kenarlarda alttan geçirilip üstten aşağıya doğru sarkıtılmıştır. Grifonların altında ise olasılıkla şimşek demeti üzerinde duran başı sola dönük kartal betimi yer alır. Sol kanadı net olarak izlenen

[70] Mitchell-Waelkens 1998, 113-174.

kartal figürünün bitiminde zırhın üst kısmını sınırlandıran dairesel etek ucu süslemelerinde sağdan sola sırasıyla merkezinde çıkıntısı olan yuvarlak süsleme, rozet, koç başı, aslan başı, tekrar koç başı ve son olarak rozet yer alır. Heykelin arkasında kalça üzerinde devam eden bu süsleme şeridi kaba işlenmiş olup tanımlama yapılamamaktadır. Zırhın pileli inen etek kısmının altında devam eden tunika diz kapağının üzerinde sonlanır. Heykelin ayaklarında bilek kısmı aslan postuyla süslü, parmakları tamamen kapatan ve imparatorlara özgü bir bot olan soleo bulunur. Diğer imparator heykellerinde izlenen bağcık detayı bu heykelde görülmemektedir. Sağ ayağın arkasından kalçaya kadar yükselen bereket boynuzunun gövdesinde Herakles Düğümü motifi bulunur. Bereket boynuzunun üzerinde ise aşağıya sarkan üzüm ve başak dallarının yanı sıra nar, çam kozalağı ve armut yer alır. Bereket boynuzu üzerindeki meyvelerin arkasında dairesel bir plaka ve onun önünde sivri uçla sonlanan yer alır.

Heykelin arka kısmı kaba ve detaysız bir işçiliğe sahiptir. Özellikle destek ve bereket boynuzunun arkasında keski izleri belirgindir.

3. nişte ise İmparator Antoninus Pius'a ait heykel yer alamaktadır(**Kat No: 50)**. Kısa kollu tunika üzerine zırh giymiş imparator heykeli. Sol bacak bilekten itibaren kırık olduğu için bu kısımda mermer altlıkla tamamlama yapılmıştır. Heykelde sağ bacak sabit sol bacak dizden kırılarak hafif geride verilmiştir. Duruş pozisyonundan anlaşıldığı üzere mızrak tutan sağ kol yukarı kalkık betimlenirken, öne doğru uzanan sol elde ucu omuza kadar uzanan ancak yalnızca kabzası korunmuş olan kılıç tutmaktadır. Sol omuzda fibula ile tutturulan chylamis kılıç tutan sol elden kıvrım kütleleri yaparak sol bacağın arkasına düşer. Sağ bacak glabusa dayalı bereket boynuzunun işlendiği desteğe yaslanır.

Tepeden öne doğru kısa dalgalar halinde kendi içinde dönerek işlenen saç kabarık bukleler yaparak şakak ve alın kenarlarında toplanır. Yatay üç çizgiyle vurgulanan geniş alın yapısı ve çıkık elmacık kemikleri, burundan çeneye inen derin çizgiler portresel özelliklerdir. Göz kapakları iyi korunmuş olup gerek göz pınarlarında gerekse yukarı kalkık betimlenen göz bebeklerinde derin matkap oyukları vardır. Burun delikleri ve kanatları iyi durumda olmasına karşın üst kısmı kırıktır. Favorilerle birleşik verilen sakalda ve bıyıkta saçta olduğu gibi derin matkap izleri görülür.

Dikine kıvrımlarla vurgulanan tunikanın üzerinde köşeli hatlara sahip zırhın kenar çizgisi izlenir. Zırh üzerinde iki göğüs arasına gelecek şekilde medusa başı, onunda altında antitetik duran iki grifon yer alır. Ön ayaklarından biri kalkık betimlenen grifonların gövdeleri beli saran kuşağın altında kalır. Merkezinde herakles düğümünün yer aldığı kuşağın sol ucu içten dışa, sağ ucu dıştan içe doğru sarkar. derin bir oyukla vurgulanan göbek deliğinin altında

[71] Korkut 2005, 157, Abb.12.

şimşek demeti üzerinde duran başı sola dönük kartal figürü yer alır. Gövdesi cepheden verilen kartalın her iki kanadı hafif açıktır. Zırhın üst kısmının bitimindeki dairesel süsleme alanları üzerinde sırasıyla rozet motifi ile koç başı ve aslan başlarının tekrarından oluşan süsleme şeridi yer alır. Marcus Aurelius heykelinde iki yerde belirgin olarak görülen, bu heykelde ise gövdenin ön kısmının tamamında detaylı işlenen kısa süsleme şeritleri vardır. Yatay işlenen şeritlerin ortasında yuvarlak çıkıntılar bulunur. Heykelin arkasında bu çıkıntılar zırhın genelinde olduğu üzere kaba, detaydan uzak bir işçilik gösterir.

Pileli inen zırh eteği burgulu püsküle sonlanır. Sol ayağın bükülme hareketiyle bağlantılı olarak tunikanın diz üzerinde sonlanan etek kısmında dışbükey kıvrımlar işlenmiştir. Sağlam olarak ele geçen sağ ayakta görüldüğü üzere heykel aslan postuyla bilekte sonlanan soleo giymiştir. Çapraz bağcıkların işlendiği ayakkabı üzerinden kabarık işlenen ayak parmaklarını hissetmek mümkündür. Sağ ayağın dayandığı desteğin ön kısmına işlenen bereket boynuzu üzerinde üzüm, incir, kozalak ve başak saplarının yanı sıra küçük kırıkları nedeniyle tanımlanamayan birkaç meyve daha bulunur. Globusla sınırlandırılan bereket boynuzunun gövdesi bezemesizdir.

Merkez kapının kuzeyinde yer alan 4. niş içerisinde ise İmparator Marcus Aurelius heykeli yer almaktadır(**Kat No: 51)**. Kısa kollu tunika üzerine zırh giymiş imparator heykeli. 6 parçanın birleştirilmesiyle restore edilen heykelde her iki kol dirseğin üst kısmından kırıktır. Duruş pozisyonu sağ ayak sabit, sol ayak hafif yana açılmış şekildedir. Sağ bacak, ön kısmında globus üzerinde yükselen bereket boynuzunun (cornucopia) bulunduğu destekle sınırlandırılır. Üçlü defne yaprağından oluşan çelenk taşıyan baş çok hafif sağa dönüktür. Tepede yuvarlak süslemeyle birleşen çelenk altında devam eden dalgalı saç ise kulakların üst kısmını kapatarak ensede sonlanır. Başın arkasında sağdan sola doğru kendi içinde helezon yapan saç yapısı dikkat çekicidir. Yüzde mermerdeki aşınma nedeniyle göz, burun ve ağız detayları net değildir. Kabarık saç yapısının da etkisiyle alın dar tutulmuştur. Sağdakine kıyasla daha iyi korunan sol gözde göz pınarı detayını görmek mümkündür. Yalnızca sol dış kanadı izlenebilen burundan kenar çukurları belirgin verilen ancak, dudak yapısının izlenemediği ağıza geçilir. Favorilerle birleşen yüzeysel işlenmiş kısa sakal yapısı görülür.

Kısa tutulan boyundan dikine kıvrımlarla işlenen tunika başlangıcına geçilir. İnce yivle sınırlandırılan zırh tunikanın hemen üzerinde başlar. Zırhın sol tarafı sağ omuzda yuvarlak formlu fibula ile tutturulan chylamis kıvrımlarıyla kapatılmıştır. Sol omuzdan arkaya atılan chylamisin kıvrım tomarının hemen altında başlayan antitetik betimlenen grifonlar yer alır. Simetrik işlenen grifonlarda kıvrık verilen kuyruk kanat hizasında sonlanır. Grifonların gövde detayı zırhı göbek hizasında saran kuşağın altında kalmakla birlikte ön ve arka ayakları kuşaktan taşar. Merkezinde herakles düğümünün görüldüğü kuşağın sağ ucu dıştan içe, sol

ucu ise içten dışa gelecek şekilde kuşak içerisine sokulmuştur. Kuşağın bitiminde üçlü püskül detaylarını görmek mümkündür. Herakles düğümünün hemen altında cepheden betimlenmiş kanatları açık verilen kartal figürü işlenmiştir. Kartalın başı kırık olmakla birlikte diğer imparator heykellerinin zırhlarından anlaşıldığı üzere sola dönük olmalıdır. Zırhın üst kısmı kalçanın üstünde başlayan ve kasık çizgisine paralel devam eden dairesel etek uçlarıyla sonlanır. Sağ kalçadan sol kalçaya kadar 9 adet sayılan bu süsleme alanları hayvan başları ve rozet kabartmalarıyla bezelidir. Sol kalçadan başlayarak sırasıyla rozet, koç ve kartal başı motifleri görülür. Heykelin sağ tarafındaki süslemelerin üzerinde kısa, yatay şeritler bulunur.

Pileli inen zırhın etek kısmı ise iki burgulu püsküller sonlanır. Püsküllerin bitiminde dizkapağının üstüne kadar inen tunikanın etek ucu hem dikine hem de yatay kıvrımlarla işlenmiştir. Heykelin duruş pozisyonuyla bağlantılı olarak sağ bacak cepheden verilirken sol bacakta ayak topuğa kadar görülür. Heykel bileklerde aslan postuyla sonlanan ve imparatorlara özgü bir ayakkabı olan soleo giymiştir. Cepheden verilen aslan başlarının bitiminde ayak parmaklarını kapatan soleonun çapraz bağcıkları işlenmiştir. Bağcıkların etrafında ise birbirlerine içbükey yaylar ile bağlanan, uçları yuvarlak bitimli süsleme alanı bulunur. Sağ ayak topuğundan yükselen bereket boynuzunun gövdesi bilezikle sonlandırılan üçlü yaprak motifiyle süslenmiştir. Zırhın etek ucuna kadar yükselen bereket boynuzunda elma, ceviz, incir, üzüm gibi meyvelerin yanı sıra kozalak ve başak işlenmiştir. Boynuzun üst kısmında sağ kolu alttan destekleyen desteğin çıkıntısı görülür.

Zırhın kol kısmı ise heykelin korunan omuz parçalarından izlenebildiği kadarıyla etek kısmındakiyle benzer pileli bir yapı gösterir. Heykelin yalnızca sol kolu çok az bir kısım da olsa tunikanın bitiminde izlenebilmektedir. Omuzlardan aşağıya inen ve sol ayakta izlendiği kadarıyla da baldıra kadar inen chylamis arkada dik inen kıvrım katlarıyla sınırlandırılır. Sırtta chylamisin üçgen bitimli sade kıvrımları etek uçlarına kadar iner.

Heykelin çift silmeyle sınırlandırılan kaidesi üzerinde 2x2 cm ölçülerinde glabusun önünde 1, sol ayak yakınında 2 adet olmak üzere toplam 3 adet kare yuvalar izlenir. benzer yuva heykelin arkasında destek üzerinde de görülür. 3x3 cm ölçülerinde 2 cm derinliğinde açılan kare yuva diğerleri gibi heykeli konulduğu yere sabitlemede kullanılmış olmalıdır.

5. niş içerisinde İmparator Marcus Aurelius'un eşi Faustina Minor'e ait heykel yer almaktadır(**Kat No: 52)**. Chiton üzerinde himation taşıyan, başı tepeden itibaren örtülü kadın heykeli üç büyük parçadan oluşur. Sol bacak sabit, sağ bacak geride verilen heykelin sağ kolu sol omuzdaki kıvrım tomarını, sol kol ise sol bacak üzerine dökülen himationun uç kısmını tutmaktadır. Cepheden betimlenen başta ortadan ayrılan dalgalı saç alnı çevreleyerek, yalnızca kulak uçlarını açıkta bırakacak şekilde örtünün altında sonlanır. Alın, sağ göz, burun, dudak üstü ve çenenin sağ tarafında küçük kırıkların izlendiği yüzde göz kapakları ve göz

pınarları detaylı işlenmiştir. Dönem özelliği olarak sol gözde göz bebeğinin yukarıda verildiği görülür. Ayrıca kenar çukurları belirgin işlenen ince dudak yapısı da portresel bir özellik olarak dikkat çeker.

Himationun altında yalnızca boyun bitimiyle izlenen chiton sol ayağın parmak uçlarını, sağ ayağın ise sandaletin ön kısmını görebilecek şekilde sonlanır. Omuzu sıkıca saran himationdan heykelin sağ elinin tamamı, sol elinin ise yalnızca baş ve işaret parmağı görülür. Heykelin arka kısmında giysi kıvrımları arasında keski izleri kabaca bırakılmıştır. Heykelin sağ bacağında sandaletten başlayan ve kalça üzerinde sonlanan yuvarlak çıkıntılar görülür. Kendi içinde üçgen yapan 2,5 cm çapındaki bu çıkıntılar heykelin yapımı esnasında heykeltraş tarafından kullanılan oranlama işaretleridir. Ayrıca sol bacağın diz kapağı yanında destek çıkıntısı vardır. Restorasyon çalışmalarında üç büyük parçası birleştirilen eserin sağ kalça ve sol boyunda tamamlamalar yapılmıştır

Heykellerden sonuncusu 6. niş içerisinde yer alan ve aynı niş içerine denk gelen yazıtlı altlıktan dolayı İmparator Antoninus Pius'un eşi Faustina Maior'a adanmış kadın heykeli yer almaktadır(**Kat No: 53)**. Sol göğsünün açık verilmesinden dolayı, Tanrıça Roma veya Venüs'e benzetilerek adanmak istemiş olmalı. Fakat göğüs kısmındaki düğüm ve giysiden dolayı Tanrıça İsis ya da İsis Rahibesi olma olasılığı da düşünülmektedir.

Chiton üzerine himation giymiş kadın heykeli. Baş, omuz ve gövde olmak üzere üç parçadan oluşur. Sol kol dirsekten, sağ kol ise omuzun hemen altından kırıktır. Sol kol heykelin yapımı esnasında oluşturulan eklenti yerinden kopmuştur. Heykelde sol ayak sabit, sağ ayak geride verilmiştir. Kırık olan sol kolun duruş pozisyonuna göre sağ elin göğsü kapatan, sol elin ise kalçanın kenarından sarkan himatonun kıvrım tomarını tutmaktadır. Cepheden verilen başın büyük bir kısmı kırık olduğu için yalnızca yanlarda saç düzenlemesi izlenebilmektedir. Kulağı kapatan içe dönük saç şeridi arkada topuzla sonlanmıştır. Yanlarda sığ işlenen saç tepede daha da yüzeysel işçilik gösterir. Sağ kulak üzerinde küpe takılması için delik açılmıştır. Enseyi açıkta bırakarak her iki omuzu saran himation sol göğsü açıkta bırakacak şekilde göğüs altında toplanmıştır. Himationun sağ göğüs üzerinden aşağıya sarkan kıvrım tomarı sol koldan aşağıya sarkan kıvrım tomarının altında sonlanır. Sağ bacakta dizin altına kadar inen himationun bitiminde chimation kıvrımları her iki ayağın yalnızca uç kısmı açıkta kalacak şekilde devam eder. Chitonun etek ucu kıvrımları düz bırakılmış olup derin kanallarla bölümlenen giysi ince, çizgisel kıvrımlarla işlenmiştir.

Heykelin arka kısmı özellikle sırt bölgesinde kaba işçilik görülür. Hem chiton hem de himation kıvrımları yüzeysel verilmiştir. Ön kısımda profilsiz işlenen kaide arkada daha da özensiz işçilik gösterir ve konturları vurgulanmadığı için heykelle bütünleşmiştir. Heykelin

arkasında kaidenin hemen üstünde 5x6 cm ölçülerinde 6 cm derinliğinde olasılıkla sabitleme işlevli yuva bulunur.

3.12. Yazıtlar

Postskenede yer alan aedikulalar içerisine denk gelecek biçimde bir tanesi yarım 5 adet yunanca yazıtlı heykel altlığı ele geçmiştir(**Kat No: 54)**. Bu heykel altlıkları kuzeyden itibaren ilk 5 aedikula altına yer almaktadır. Yaklaşık 118 x 60 cm. ölçülerindeki sağlam 4 altlık üzerinde Yunanca yazıtlar rahatlıkla okunabilmektedir. Yazıtlı altlıkların üst kısmı orta ve köşelerde akroterlerle hareketlendirilmiştir. Söz konusu altlıkların üzerinde heykel aplike alanları olmasına rağmen, çalışmalar esnasında herhangi bir heykel buluntusuna rastlanmamıştır.

Yazıtların içeriğinde; Tloslu ve Balburalı, Titus Marcius Titianus Deioterianus agon başı olarak memleketin baş tanrısı Kronos'un onuruna düzenlediği, çocuk güreş ve pankration (dayanıklılık, kişilik, eğitim) yarışmalarında vatandaşlık kazananları onurlandırdığı anlatılmaktadır. Deioterianus'un sahne binası içerisinde tamirat yazıtlarında sıkça adı geçmektedir. M.S. 160 civarına tarihlenmektedir. M.S. 160 civarında sahne binasının tamiratının tamamlandığı ve agonların düzenlenip, kazananların porticus postsekene'de aedikulalar içerisine yerleştirilen heykel altlıklarıyla onurlandırıldığını görmekteyiz.

1, 2 ve 3 numaralı altlıkların kaide düz profille yükseldikten sonra altlık gövdesine dönem eğimli profilin alt ve üst bölümlerinde 2 sıra halinde ince dışbükey profiller mevcuttur. 3 ve 5 numaralı altlıkların kaide profilleri ise sade bir profille yükselip gövdeye yönelen birleşen eğimli profil kısmı hiç bir profil yapmadan sade biçimde gövdeyle birleşir. 1 ve 5 numaralı altlıkların akroter kısmına yönelen profilli bölümleri birer adet ince dışbükey profil yaparak akroter bölümüyle birleşmektedir. 2 ve 3 numaralı altlıklarda gövdenin akroterle birleştiği profilli bölümler ise 's' formu çizerek akroter silmesiyle birleşmektedir. Akroter bölümü farklı olan tek altlık ise 2 numaralı altlıktır. Sebebi ise köşelerde 2 adet üçgen akroter yapmasıdır. Diğer altlıklarda köşelerde ve ortada birer adet üçgen akroter oluşturulmuştur. Ayrıca 3 numaralı altlığın yan ana gövdelerinin üzerinde 'H' formunda çift ağızlı balta ola bilme ihtimali olan, içe doğru işlenmiş bölümler bulunmaktadır.

Orta kapıların üst bölümleri kemerlerle desteklendiği için yarım daire formunda boşluklar oluşmuştur(**Kat No: 55)**. Bu boşlukların dairesel kenarları ion kymationu ile süslenmiştir. Yumurta bezemeleri yumurta çanağından derin bir şekilde ayrılmıştır. Yumurta çanaklarının arasında kalan ok uçları ise sivri ve uç kısımları kenarlara bitişik biçimde işlenmiştir.

Orta kapının üzerine gelen yumurta bezemesiyle süslenen yarım daire üzerinde 11 satırdan oluşan yunanca yazıt yer almaktadır. Antoninus Pius (M. S. 138-161) dönemine

tarihlenen bu yazıta; Titus Marcius Titianus Deioterianus adındaki Ktitesin tiyatronun onarımında, yardımda bulunduğu ve kendini onurlandığından bahsedilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
LYKİA TİYATROLARI İÇERİSİNDE TLOS TİYATROSU

Likya Bölgesi'nde Hellenistik ve Roma Dönemlerine tarihlenen toplam 32 adet tiyatro yer almaktadır. Bölgedeki kentlerin sayısı düşünüldüğünde azımsanmayacak sayıda olan bu tiyatrolarla ilgili araştırma ve yayınlar oldukça sınırlı olmakla birlikte yapıların genel karakterlerine dair bilgiler edinmek de mümkündür. Buna göre Likya Tiyatrolarının pek çoğunun ilk yapım evrelerinin Hellenistik Dönem olduğu ve çoğu zaman hibrit bir mimari yapı sergiledikleri araştırmacılar tarafından kabul edilen genel bir görüştür. M.S. 43 yılında Lykia ve Pamphilya bölgeleri kesin olarak Roma İmparatorluğu'nun bir eyaleti haline gelmesiyle Lykia yerleşimleri arasında Roma tipi kamu yapılarının inşa yarışı başlamıştır[72].

Tiyatronun konumu gereği, Likya bölgesi kent merkezinde yer alan, caveasını doğu yamaca yaslayan tiyatro örnekleri arasında yer alır. Tlos Tiyatrosu caveası, Lykia tiyatroları içerisinde cavea'sıyla en iyi korunmuş Antiphellos, Arykanda, Letoon, Limyra, Kadyanda, Kibyra, Kyaneai, Myra, Patara, Phaselis, Rhodiapolis, Simena ve Xanthos antik kentler arasında yer almaktadır.

Ayrıca Tlos Tiyatrosu, yine bölge içerisinde 5000 kapasitenin üzerinde olan büyük ölçekli tiyatrolar arasında yer almaktadır. Arka duvarda kemerli girişlerin olması, Lykia Tiyatroları içerisinde sadece Tlos Tiyatrosunda bulunmaktadır. Summa cavea'daki 2 simetrik furnicatum tonoz bulunmakta, benzerleri Letoon, Patara ve Telmessos tiyatrolarında görülmektedir.

Oturma sıralarıyla bölge içerisindeki en ince işçiliğe sahiptir. Oturma sıralarının ön profillerinin kyma recta, düz ve kyma reversaprofil'leriyle sonlanması ve aslan klimakes köşelerine gelen sıraların aslan ayağı işlemeli oluşuyla öne çıkmaktadır. Ayrıca oturma sıraların önündeki iç bükey alanda bulunan harflerle bölge içerisindeki Limyra ve Myra tiyatrolarının oturma sıralarında görülmektedir.

Tiyatro caveasında, farklı işlenmiş aslan ayakları ve sahne binası bezemelerinde farlılıklar ve sade işçilikler görülmektedir. Bölgede büyük depremlerden sonra yapılan onarımlarda, tiyatroların büyük yapılar olmasından dolayı farklı işçiliklerin görülmüş olduğu diğer örnekler, sahne binasının bezemelerinde, blokların yarım işçilikli kaldığı gözlemlen Myra, Patara, Rhodiapolis Tiyatrosudur.

---

[72] Wurster 1996, 163.

Tlos Tiyatrosun caveasıyla birlikte tasarlanan ve summe caveanın üst orta aksına konumlandırılan Tapınak öreneği, bölge içerisinde sadece Patara[73] ve Kibyra[74] kentlerinde görülmektedir. Kibyra ve Tlos'taki tapınaklar dor tarzı yapılmışlardır.

İma cevanın orta aksında yer alan Exedral koltuk düzenlemesi Patara Bouleuterion'unda ve Rhodiapolis Tiyatrosu'nun da ilk oturma sırası bulunmaktadır.

Tlos tiyatrosu orchestrası, çap olarak Telmessos tiyatrosuna çok yakın ölçülere sahiptir. Bölge tiyatrolarının çoğunda görülen geç dönem parapet yükseltisi de Tlos tiyatrosunda görülmektedir.

Tlos Tiyatrosu sahne binası, yapısının statik naifliği dolayısıyla yıkılğan olmasına rağmen, kısmen de olsa iyi korunabilmiş ve bezekleri sayesinde dönemleri hakkında bilgiye sahip olduğumuz örnekler içerisindedir. Bölgedeki diğer örnekler ise; Myra, Patara, Telmessos, ve Xanthos Tiyatrolarıdır. Tlos Tiyatrosu, bölge içerisinde Myra tiyatrosundan sonra en çok ve gösterişli bezemesi bulunan sahne binasına sahiptir.

Bölge içerisinde sahne binası mimarisine en yakın örneği Patara tiyatrosunda görmekteyiz[75]. Proskenenin 5 kapılı olması ve hyposcene içinin harçlı pişmiş toprak tuğladan ayaklara desteklenmesiyle benzerlik göstermektedir. Ayrıca skene fronsun 5 adet kapı ve 14 adet sütunla hareketlendirilmesi de Tlos Tiyatrosuyla benzer mimariyi göstermektedir. Her iki sahne binasının kapı kenarlarında toplam 6 adet niş bulunsa da Patara örneği kemerli bloklarla örülmüş, Tlos örneği ise mihrap biçimli bloklarla inşaa edilmiştir. Yine aynı şekilde, farklı işçilik gösterseler de episkene bölümleri skene fronstaki kapıların aksına gelecek şekilde kemerli 5 adet pencereyle hareketlendirilmiştir. Patara Tiyatrosu sahne binasıyla mimari olarak bir çok bezerlik görülse de işçilik farklılıkları vardır.

Dış yan cepheler ve postskenye baktığımızda, Postskene'nin şekillendirilmesi, porticus postskene olması ve nişlerin bulunmasıyla Myra, Patara ve Perge Tiyatrosu'yla benzeşmektedir[76]. Fakat Tlos Tiyatrosunda porticus postskene olgusu kuzey ve güney dış cephelerde de devam etmektedir. Ve bu özelliğiyle bölgede tekil örnek konumundadır.

Myra, Patara, Telmessos, Tlos'un sahne binaları Orta ve Geç Antoninler, Severuslar Dönem'nde bezeklerle ve mimari anlamda değişikliğe uğrayarak düzenlenmiştir[77]. Bunlar İ.S. 2. y.y.'ın ortası- 3.y.y.'ın başına tarihlenmektedirler[78]. Ayrıca Palmet'li antemion bloklarının, palmet'lerin işlenişi, Xanthos Tiyatrosu'yla aynıdır. Bu yüzden her ikisinin de yerel üretimler

[73] Alanyalı 2009, 95.
[74] Özdilek 2011, 158.
[75] Piesker 2010, 1-14.
[76] Ferraro 1970, 195.
[77] *Cavea*'sının *summa* bölümü de Severuslar Dönemi'nde eklenmiştir.
[78] Ferraro 1966, 23.

olduğu düşünülmektedir. Tlos mimari bezemeleri Xanthos Antik Kentinde bulunan bazı mimari bezeklerle benzerlik göstermektedir[79].

[79] Cavalier 2005, 213.

SONUÇ

2007 yılından itibaren yürütülen kazı çalışmaları sonucunda ele geçen verilerin incelenip değerlendirilmesinden sonra, Tlos Tiyatrosunun ve sahne binasının genel mimarisi ana hatları ortaya çıkartılmıştır. Yapılan röleve, restitüsyon ve rekonstrüksiyon çalışmalarıyla da genel mimarisi belgelenmiştir.

Tlos Tiyatrosunun yamaca yaslanan ve 'U' biçimli caveası, yuvarlağa yakın orkestrası, caveadan ayrı duran sahne binası ve caveada bulunan exedral loca bölümüyle Hellenistik Dönem tiyatrolarının ana hatlarını görmekteyiz. Ayrıca caveanın üst orta aksında yer alan tapınak yapısıyla kendi örnekleri arasında önemli bir konumunun varlığı bilinmektedir.

Sahne binası, plan, cephe düzenlemeleri ve bezemeleriyle bölge hatta Asya Minor içerisinde kendine has özelliği bulunmaktadır. Sahne binası bezemlerinin incelemeri yapılırken, sahne binasında bulunan heykeller ve yazıtlarla dönemsel parellelik gösterdiği saptanmıştır. Sitil olarak matkap işçiliğinin görülmesi, bezemlerde barokluğun ve derinliğin yer alamsıyla M.S. 2. yy'ın ortalarından, Orta ve Geç Antoninler Dönemi özelliklerini görmek mümkündür. Bezemelerdeki stil yapısı bu dönemlerin özelliklerini gösterse de bloklarda yapılan işçilik farklılıkları göze çarpmaktadır. Bu da birden fazla ustayla birlikte yerel işçiliğin aynı anda kullanılmasından kaynaklanmış olmalıdır.

Sahne binası içerisinde dikkat çeken en önemli bölüm muhakkak ki girlandlı friz kuşağı ve friz içerisinde bulunan farklı tanrılar, inanışlar ile bağdaştırılan unsurların yer almasıdır. Dionysos, herme, men, eros, medusa, satyr gibi tanrısal betimlemelerin yanı sıra, tanrılara veya bölgesel inanışlarda ayrı bir önemi olan kartal, boğa, aslan gibi öğeler de işlenmiştir. Sahne binasına ait Antoninler Döneminin 3 büyük imparatoru yer almaktadır. Bu dönem içerisinde, imparatorluk sınırları dahilinde inançların ve felsefi akımların daha rahat ifade edildiği, Asya, Mezopotamya ve Mısır inançlarından bazılarının kabul edilmesinden dolayı olmalıdır[80].

Tiyatronun genel formu haricinde, tiyatro içerisindeki yazıtlar göz önüne alınarak değerlendirildiğinde, postskenenin kuzeyinde bulunan M.Ö. 3 yy'a tarihlenen anıt kaidesi, İmparator Agustus, İmparator Cladius, M.S. 2 yy. Antoninler dönemi ve M.S 141 depreminden sonra yapılan yardım yazıtlarının var olmasıyla, tiyatronun uzun dönemler boyunca varlığından ve işlevselliğinden bahsetmek mümkündür. Geç dönemlerde sonra

[80] Işık 2009 , 33-46.

proscene, parados ve parapet duvarlarında yapılan değişikliklerle tiyatronun teatral görevinin dışana çıktığı ve kullanım amacının faklılaştığı görülmektedir.

Likya Bölgesi Tiyatroları genel olarak Hellenistik Döneme dayansa da M.S. 141 depreminden sonra bölgede imar için yapıaln yardımlar ve finansal güçle birlikte Antoninler sürecinden başlayarak, Severuslar Dönemi içerisine kadar yoğun bezemeli mimari blokların yapılar içerisinde kullanıldığı anlaşılmıştır. Lykia bezeklerinin incelenmesi sonucunda, Myra ve Tlos örneklerinde, Pamphilya atölyesi'nin çok yoğun bir etkisi söz konusu olduğu anlaşılmıştır. Lakin Lykia tiyatrolarının plastik ve mimari bezeklerinde, Pamphilya örneklerinden farklılıklar ve özgün yorumlamalar söz konusudur. Hatta her kenttin bezeğinin diğerinden farklılıklar göstermesi, Lykia Bölgesi'nde farklı atölyelerinin olduğunu akla getirmektedir. Bölge içerisinde Tlos Tiyatrosu bezemeleri ve Xanthos Antik Kenti bezemeleriyle benzemektedir.

KAYNAKÇA

Abbasoğlu 1994 — H. Abbasoğlu, "Perge Roma Devri Mimarisinde Arşitravların Sofit Bezemeleri" (1994).

Adak – Şahin, 2004 — M. Adak – S. Şahin, "Neue Inschriften aus Tlos, Gephyra 1" (2004), 85-105.

Akkurnaz 2007 — S. Akkurnaz, "Anadolu'daki Dor Düzenli Tapınaklar" (2007).

Alanyalı 2009 — H. Alanyalı,"Patara Tiyatrosu 2004-2008 Yılı Çalışması" Çabuk A ve F. Alanyalı (Ed.), Kültür Varlıklarının Belgelenmesi Anadolu Üniversitesi Yayınları (2009), 117-143.

Altıntaş 2008 — F. Altıntaş, "Grek-Roma Tiyatroları Ve Güney-Batı Anadolu'da Bu Dönemlerde İnşa Edilmiş Tiyatrolardan Örnekler" (2008).

Barbantani 2010 — S. Barbantani, "The Glory of the Spear. A Powerful Symbol in Hellenistic Poetry and Art. The Case of Neoptolemus of Tlos and other Ptolemaic Epigrams, Studi Classici e Orientali 53" (2010), 67-138.

Başaran 1997 — C. Başaran, "Kyzikos Korinth Başlıkları", *TAD*. 31, 1-52, (1997)

Bean, 1998 — G. E. Bean, "Eskiçağda Lykia Bölgesi" bkz: H. Kökten (Çev.) (1998) .

Berns, 2002 — C. Berns, "Fruhkaiserzeitlich Tabernakelfassaden: Zum Beginn eines Leitnotius Urbaneer Architectur in Kleinasien. Patris und Imperium: Kulturelle und Politische Identitat in den stadten der Römischen Provinzen Kleinasiens in der Frühen Kaiserzeit", Köln, (1998), 159-174.

Bendorf – Niemann 1884 — O. Bendorf – G. Niemann, "Reisen in Lykien und Karien" (1884).

Bieber 1961 — M. Bieber, "The History of The Greek and Roman Theater" (1961).

Bozkurt 1950 — O. Bozkurt, "Açık Hava Tiyatroları" (1950).

Bulle 1934 H. Bulle, “Eine Skenographie” Berlin, (1934).

Çalışlar 1995 A. Çalıslar, “Tiyatro Ansiklopedisi” Ankara, T.C. Kültür Bakanlıgı, (1995).

Cavalier 2005 L.Cavalier, “Architecture Romaine D’Asie Mineure Les Monuments De Xanthos Et Leur Ornementation, Scripta Antiqua 13” Bordeaux, (2005), 45-66.

Çevik – Varkıvanç 1999 N. Çevik-B. Varkıvanç, “Tlos ve Çevresi 1998 Yüzey Araştırmaları: Darıözü Yerleşimi” AST 17, (1999), 329-344.

Çevik ve diğer 2003 N. Çevik – B. Varkıvanç – İ. Kızgut – F. Gülşen, “A Settlement in Lycia: Darıözü/Kastabara” Adalya VI, (2003), 199-202.

Coulton 1982 J.J. Coulton, “Oinoanda. The Doric Building” *AnatSt* Vol. 32, (1982).

Dökü 2002 E. Dökü, “Anadolu’da Eril Bereket, Koruyucu Kültler Ve Tanrılar –Phallik Sembol Ve Ritüeller-“ Yüksek Lisans Tezi, (2002).

Dörpfeld-Reisch 1966 W. Dörpfeld – E. Reisch, “Das Griechische Theater” (1966).

Er 2004 Y. Er, “Klasik Arkeoloji Sözlüğü” *(*2004)

Erol 2009 A. F. Erol, “Aedikula Mimarisinin Orijini Ve Mimari İkonografisi Üzerine Bir Gözlem”, U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 16, (2009), 55-75.

Fellows 1840 C. Fellows, “An Account of Discoveries in Lycia, Part 1-2” (1840).

Ferrero 1966 D. D. B.Ferrero, “Teatri Classici in Asia Minore, 1 Cibyra Selge- Hierapolis” (1966).

Ferrero 1970 D. D. B.Ferrero, “ Teatri Classici İn Asia Minore 3, Citta dalla Troade alla Pamfilia” (1970).

Ferrero 1990 D. D. B.Ferrero, “Batı Anadolu’nun Eski Çağ Tiyatroları” (1990).

Frederiksen 1997	R. Frederiksen, "Det Graeske Teater i tiden indtil ca.300 – en analyse af arkitektur og funktion" (1997).
Gülşen 2007	F. Fatih Gülşen, "Roma Dönemi Likya Hamamlarında Duvardan Isıtma Sistemleri – Patara ve Tlos Hamamları Örneğinde" Adalya X (2007), 223-270.
Güney 1983	O. Güney, "Tiyatroda insan, insanda Tiyatro, C.1" (İstanbul, Bilgiç, 1983).
İşkan – Çevik 2000	H. İşkan – N. Çevik, "Tlos 1999" AST 18, (2000), 169-180.
İşkan 2002	H. İşkan, "Tlos 2001", AST 20, (2002), 99-112.
İşkan – Işık 2009	H. İşkan – Işık, "Tlos 2007 Yılı Kazı Etkinlikleri", KST 30, (2009), 355-370.
Isler 2006	H.P. Isler, "Antike Theaterbauten in Lykien" III. Likya Sempozyumu Bildirileri 1. Cilt: Bkz: K. Dörtlük ve diğ (Ed.) 301-316. (2006).
Işık 2009	İ. Işık, "Nervan-Antoninler Döneminin Dini ve Felsefi Yapısı" (2009)
Kargı 1991	H. Kargı, "Antik Çağ Tiyatroları ve Pamphylia'daki Örnekleri" (İstanbul, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1991).
Korkut-Grosche 2007	T. Korkut, G. Grosche, "Das Bouleuterion von Patara. Versammlungsgäbaude des Lykischen Bundes. Patara II.1." (2007).
Korkut - Ercan 2009	T.Korkut - B. Ercan, "Tiyatro", bkz.: İşkan – Işık, "Tlos 2007 Yılı Kazı Etkinlikleri", KST 30, (2009), 361-362.
Korkut 2011	T. Korkut, "2009 Yılı Tlos Kazı Etkinlikleri", KST 32, (2011), 189-204.
Korkut ve diğer. 2011	T. Korkut – T. Scheffler – B. Özdemir, "Tiyatro Kazı ve Belgeleme Çalışmaları", bkz.:T. Korkut, "2009 Yılı Tlos Kazı Etkinlikleri", KST 32, (2011), 1-2.

Korkut 2011 — T. Korkut, “Die Götterdarstellungen auf den Münzen von Tlos” (2011).

Korkut 2012 — T. Korkut, “2010 Yılı Tlos Kazı Etkinlikleri”, KST 33, (2012), 453-474.

Korkut ve diğer. 2012 — T. Korkut - T. Scheffler - B. Özdemir - B. Akdağ, “Tiyatro”, bkz: T. Korkut, “2010 Yılı Tlos Kazı Etkinlikleri”, KST 33, (2012), 453-456.

Korkut 2013 — T. Korkut, “2011 Yılı Tlos Kazı Etkinlikleri” KST 34, (2013), 453-474.

Korkut ve diğer. 2013 — T. Korkut – B. Özdemir – B. Akdağ, “Tiyatro”, bkz.: T. Korkut, “2011 Yılı Tlos Kazı Etkinlikleri” KST 34, (2013), 189-204.

Mitchell 1984 — S. Mitchell, “Archaeology in Asia Minor 1979-1984” *AR* No. 31, (1984).

Nutku 1985 — Ö. Nutku, “Dünya Tiyatrosu Tarihi “ (1985).

Owens 2000 — E.J. Owens, “Yunan ve Roma Dünyasında Kent” (Çev: C. Birsel), (2000).

Öz 2000 — A. K. Öz, “Batı Anadolu Helenistik Dönem Tiyatroları Restitüsyon Önerileri ve Koruma Sorunları” (İzmir, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2000).

Özdilek 2011 — B. Özdilek, “Rhodiapolis Tiyatrosu Ve Lykia Tiyatroları” (2011).

Piesker 2010 — Katja Piesker, “Das antike Theater von Patara” Befunde und Erkenntnisse zu den Außenfassaden des Bühnengebäudes. (2010).

Puchstein 1901 — O. Puchstein, “Die Griechische Bühne” Berlin. (1901).

Rumpf 1949 — A. Rumpf, “Yunan ve Roma Sanatı,” Jale inan (1949).

Saltuk 1993 — S. Saltuk, “Arkeoloji Sözlügü” (1993).

Sinemoğlu 1984	N. Sinemoglu, "Sanat Tarihi: Tarih Öncesinden Bizans'a" (istanbul, Mimar SinanÜniversitesi, 1984).
Spratt – Forbes 1847	T.A.B. Spratt – E. Forbes, "Travels in Lycia" (1847).
TAM I	E. Kalinka, "Tituli Lyciae lingua Lycia concriti",TAM I (1901).
TAM II	E. Kalinka, "Tituli Lyciae Lingvis Graeca et Latina Conscripti", TAM II (1901).
Teraman 2007	Ö. Teraman, "Roma Dönemi Tiyatro-Tapınak Kompleksleri Ve Anadolu'daki İzdüşümleri" (2007).
Texier 1849	C. Texier, "Description d L' Asie Mineure III", (1849).
Thorpe 2002	M. Thorpe, "Roma Mimarlığı", Rıfat Akbulut (İstanbul, Homer Kitabevi, 2002).
Vitrivius	Vitrivius, "Mimarlık Üzerine On Kitap, (De Architectura)", (Çeviren: S. Güven), (1998).
Wurstler 1976	W. Wurstler, "Antike Siedlungen in Lykien, AA" (1976), 27-37.
Wurster 1996	W. W. Wurster, "Dynastensitz und Römerstadt: eine Skizze über Prozesse der Romanisierung in Lykien", bkz. F. Blakolmer- K. R. Krierrer- F. Krinzinger- A. Landskron Dinstl- H.D. Szemethy-K. Zhuber Okrog (Ed.), Fremde Zeiten. Festschrift ür Jürgen Borchhardt(1996).
Wycherley 1986	R.E. Wycherley, "Antik Çagda Kentler Nasıl Kuruldu?"(Çerivi: Nur Nirven-Nezih Basgelen, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1986).
Yılmaz – Çevik 1995	H. Yılmaz – N. Çevik, "Tlos 1994" AST 13, (1995), 185-203.
Yılmaz – Çevik 1998	H. Yılmaz – N. Çevik, "Tlos 1997" AST 16, (1998), 423-442.

KATALOG

Kat.No :1

Blok İsmi: Sütun Altlığı

Blok No: 11/11/40

Buluntu Yılı: 2010

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Yük: 24 cm **Çap:** 55 cm

Tanımı: 8 cm'lik kare bir altlık (plinthe) üzerine, bir dış bükey (trokhilos), bir iç bükey (Torus) profil yaptıktan sonra, çiftli dışbükey geçiş (astragal – scotia) ile sonlanmaktadır.

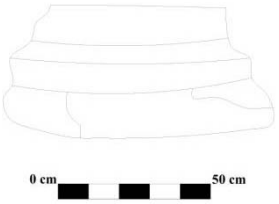
Kat.No : 2

Blok İsmi: Sütun Altlığı

Blok No: 11/16/120

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Yük: 27 cm **Çap:** 46 cm

Tanımı: 10 cm'lik kare bir altlık (plinthe) üzerine, sade düz bir profille yükselerek iç kısma doğru eğim yapmaktadır. Daha sonra tekrar düz bir profile yükselip sonlanmaktadır. Oldukça sade işlenmiş bir sütun altlığıdır.

Kat. No: 3

Blok İsmi: Sütun Gövdesi

Blok No: 12/12/7-1

Buluntu Yılı: 2010

Malzemenin Cinsi: Granit

Ölçüler: Yük: 460 cm **Çap:** 60-50 cm

Tanımı: Yapı içerinde kullanılan ve ele geçen sütunların tamamı granitten yapılmıştır. Ele geçen en sağlam örnek ise skene fronsta orta kapılar kenarından kemer aedikulaları destekleyen granit sütundur. Alt ve üst bölümlerde torus yapan profile sahiptir.

Kat.No : 4

Blok İsmi: Korinth Sütun Başlığı

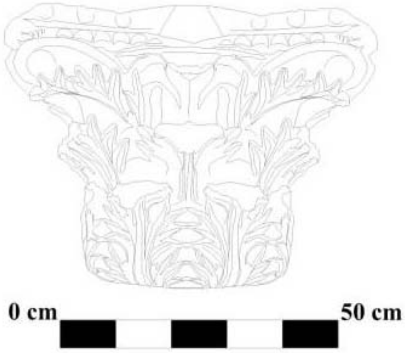
Blok No: 11/10/50

Buluntu Yılı: 2010

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Yük: 46 cm **Çap:** 40 cm

Tanımı: Taban bileziğinden başlayan alt sıra 6 akantus yaprağı arasından kalathos görülmemektedir. Sebebi ise yaprakların genişleyerek uçlarının bir birleriyle birleşmesindendir. Akantus yapraklarının dişleri uzun ve sivridir. Yaprak dişleri üzerinde uygulanan "v" biçimli kanallar sayesinde derinlik hissi uyanmıştır. Akantuslar yükselip dışbükey oluşturup kalathostan ayrılmışlardır. Üst sıra akantus yaprakları ise alt sıra yaprakların arasından çıkmıştır toplamda 6 tane bulunan üst sıra akantus yaprakları geniş oldukları halde birleşmemişlerdir. Uzun yapılmış yaprak dişleri birleşmiş ve gözler oluşturmuşlardır. Üst sıra akantusların arasından çıkan kaulis çanakları ise yine akantus formunda yapılmıştır. Kaulislerin ucunda ise heliksler yuvarlak oluşturmuştur, ön ve arka kısmında birleşen bu heliksler başlığın sağ ve sol taraflarında birleşmeyip ayrı kalmışlardır. Volütleri sağlam korunmuş olan başlığın abaküs çiçekleri iyi korunmamıştır. Abaküs bölümünde, abaküs çiçeğinin sağ ve solundan dil motifleri devam etmektedir.

Kat.No : 5

Blok İsmi: Korinth Sütun Başlığı

Blok No: 11/10/46

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 115 cm **Gen :** 36 cm **Yük:** 50 cm

Tanımı: Sahne binası paraskene bölümünde bulunan, plaster sütunların üzerine gelen, çift taraflı plaster korinth başlığıdır. Taban bileziğinden başlayan alt sıra 2 akantus yaprağı arasından kalathos görülmektedir. Sebebi ise yaprakların genişleyerek uçlarının bir birleriyle birleşmemesindendir. Akantus yapraklarının dişleri uzun ve sivridir. Yaprak dişleri üzerinde uygulanan "v" biçimli kanallar sayesinde derinlik hissi uyanmıştır. Akantuslar yükselip dışbükey oluşturup kalathostan ayrılmışlardır. Üst sıra

akantus yaprakları ise alt sıra yaprakların arasından çıkmıştır toplamda 3 tane bulunan üst sıra akantus yaprakları geniş oldukları halde birleşmemişlerdir. Uzun yapılmış yaprak dişleri birleşmiş ve gözler oluşturmuşlardır. Üst sıra akantusların arasından çıkan kaulis çanakları görülmemektedir. Heliksler yuvarlak oluşturmuştur ön ve arka kısmında birleşen bu heliksler başlığın sağ ve sol taraflarında birleşmeyip ayrı kalmışlardır. Bir volüt sağlam diğeri kırlmıştır Abakus çiçeği iyi korunmamıştır.

Kat.No : 6

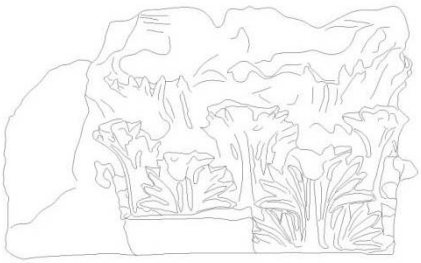

Blok İsmi: Sütun Başlığı

Blok No: 12/16/111

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 80,5 cm **Gen :** 113,5 cm **Yük:** 45 cm

Tanımı: Kuzey ve güney ante başlangıçlarındaki plaster sütunların üzerine gelen üç cepheli korinth sütun başlıklarıdır. 2 sıra akantus yaprağından oluşmaktadır. Köşeli olmasına rağmen cephelerde 2 şerden toplam 6 adet akantus yaprağı mevcuttur. Yaprak ve genel form olarak Tip 2 ile aynıdır. Sadece bir adet volüt sağlam kalmıştır. Abaküs çiçeği ise korunamamıştır.

Kat. No: 7

Blok İsmi: Arşitrav Bloğu

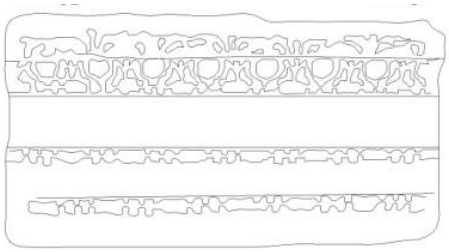
Blok No: 8/15/1

Buluntu Yılı: 2010

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 82 cm **Gen:** 90 cm **Yük:** 40 cm

Tanımı: Aedikulalar arasında kalan ve düz duvar üzerine denk gelen arşitravlardır. 3 fasciadan oluşmaktadır. Fascia aralarında inic-boncuk dizileri yer alır. Arşitrav tacında inci-boncuk dizini, ion kymationu ve açık-kapalı palmetlerden oluşan anthemion bölümü bulunmaktadır.

Kat. No: 8

Blok İsmi: Kemer Arşitravı (kasetli)

Blok No: 11/13/63 a-b

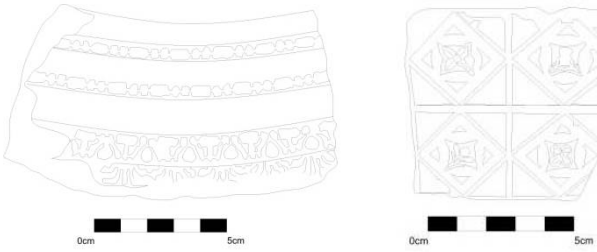
Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 72 cm **Gen:** 99 cm

Yük: 36 cm

Tanımı: Kemer bölümünde kullanılması nedeniyle kavisli bir forma sahiptir. Cephe bezemesi olarak Tip 1'le aynı özelliklere sahiptir. 3'lü fascia bölümü, inci-boncuk dizisi, ion kymationu ve açık-kapalı palmet bezemesinin olduğu anthemion bölümü bulunur. Fakat aedikulanın tavanına denk gelen bloğun alt kısımları baklava dilimlerine ayrılarak, içleri haşhaş, farklı rozet çiçekleri ve boğa başıyla bezenerek kaset bölümünü oluşturmuştur.

Kat. No: 9

Blok İsmi: Kemer Arşitravı (yivli)

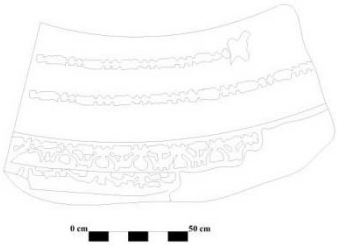
Blok No: Kireç Taşı

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 80 cm **Gen:** 105 cm **Yük:** 42.5 cm

Tanımı: Skene fronsdaki diğer iki kemer aedikulaların üzerine gelen arşitrav bloklarıdır. Cephe ve form olarak Tip 2-A ile aynı olmalarına rağmen alt bölümleri yivli kanallar oluşturularak hareketlendirilmişlerdir. 3'lü fascia bölümü, inci-boncuk dizini, ion kymationu ve açık-kapalı palmet bezemesinin olduğu anthemion bölümü bulunur.

Kat. No: 10

Blok İsmi: Konsol Arşitravı

Blok No: 9/16/39

Buluntu Yılı: 2010

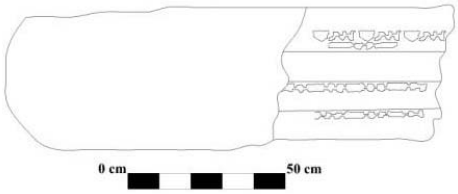
Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 60 cm **Gen:** 127 cm

Yük: 40 cm

Tanımı: Güney, kuzey ve batı (postskene) dış cephelerde bulunan aedikulaların kenarlarını destekleyen ve sütunların üzerine çıkıntı yapan arşitrav bloklarıdır. Cephesel bezemem olarak, çift tarafta bezeme bulunmaktadır. Diğer arşitravlarla aynı özellik göstermektedir. 3'lü fascia bölümü, inci-boncuk dizini, ion kymationu ve açık-kapalı palmet bezemesinin olduğu anthemion bölümü bulunur. Aedikulanın ön cephesine gelecek olan arşitravlar sofit görevi üstlendiği için birleşim uçları çapraz kesik biçimde işlenmiştir.

Kat. No: 11

Blok İsmi: Friz Bloğu

Blok No: 8/14/8

Buluntu Yılı: 2010

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 80 cm **Gen:** 104 cm **Yük:** 30 cm

Tanımı: Frizin ana gövdesi üzerinde yoğun ve birbirleriyle bağlantılı olarak işlenmiş sarmaşık dalları arasından çıkan rozet bezemeleri ve yaprak motifleri yer almaktadır. İşçiliklerde farklılık olsa da genel kompozisyon tüm friz bloklarında aynıdır. Friz tacı bölümünde inci-boncuk dizisi ve ion kymationu bulunmaktadır. Friz bloğu daha sonra düz bir silmeyle sonlanır.

Kat. No: 12

Blok İsmi: Friz Bloğu

Blok No: 12/14/8

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 130 cm **Gen:** 56 cm

Yük: 34 cm

Tanımı: Ranke ve kıvrık dal motifleriyle bezenmiş friz bloğu Tip 1'e göre daha açık ve daha barok işleme söz konusudur. Friz tacı ve üst profil aynı biçimde sonlanmaktadır. Tip 2 olarak ayırmamızın sebebi, farklı bezeklerinde aynı entablatür üzerinde, değişik sitilde işlenmiş olmasından dolayıdır.

Kat. No: 13

Blok İsmi: Kemer Frizi

Blok No: 11/12/57

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 122 cm **Gen:** 104 cm **Yük:** 30 cm

Tanımı: Skene fronsta, kemer aedikulalar üzerinde bulunan entablatür bölümünde yer alır. Kavisli bir forma sahiptir. Friz kuşağı üzerinde sarmaşık dallar arasından rozet ve lotus yaprakları çıkmaktadır. Bezemeler oldukça sık ve derin işlenmiştir. Friz tacı üzerinde inci-boncuk dizini ve ion kymationu bulunmaktadır. Bloğun formuna göre kavisli, düz işlenmemiş bir profille sonlanmaktadır.

Kat. No: 14

Blok İsmi: Friz Bloğu

Blok No: 8/16/34

Buluntu Yılı: 2010

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 58 cm **Gen:** 90 cm **Yük:** 30 cm

Tanımı: Dış cephelerde bulunan aedikulalar içerisinde yer alan friz bloklarıdır. Friz kuşağı, friz tacı ve üst silmesinde hiç bir bezeme bulunmamaktadır. Aedikulaların iç kısmında kaldığı için her hangi bir bezeme yapılmaya gerek duyulmamıştır. Olasılıkla tamirat evresinin hızlı bitirilmesi için detaylı işçiliğe girilmemiştir. Kazı çalışmaları sırasında ele geçen bu blokların yanı sıra, postskenenin kuzey köşesinde ayakta kalan bölümde in-situ olarak yer alır..

Kat. No: 15

Blok İsmi: Friz Bloğu

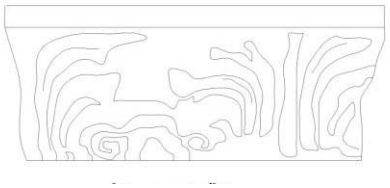
Blok No: 10/10/10

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 69 cm **Gen:** 58 cm **Yük:** 30 cm

Tanımı: Skene fronsta bulunan arşitrav konsollar ve antelerde çift taraflı işlenen, fakat iç kısma bakan cephesi görünmediğinden dolayı, cepheleri sade bezemelerle işlenmiştir. Bezeme olarak kullanılan öğe ise, yalın işlenmiş biri açık diğeri kapalı palmet motifleridir. Friz tacı ve üst bitim profilinde her hangi bir bezeme bulunmamaktadır.

Kat. No: 16

Blok İsmi: Gesion

Blok No: 9/18/7

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 106 cm **Gen:** 85 cm **Yük:** 43 cm

Tanımı: Sade diş profilin hemen üzerinde ion kymationu yer almaktadır. Geison ve geisopodes bölümleri bezemesiz bırakılmıştır. Geison tacında, arşitrav taçlarında gördüğümüz inci-boncuk dizini ve ion kymationu bulunmaktadır. Arşitrav bloklarıyla aynı biçimde işlenmiştir. Sima bölümünde ise biri açık diğer kapalı palmet motifleri bulunmaktadır. Sima bölümü düz bir profille sonlanmaktadır.

Kat. No: 17

Blok İsmi: Kemer Gesionu

Blok No: 11/11/170

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 54 cm **Gen:** 102 cm **Yük:** 44 cm

Tanımı: Skene fronsta yer alan kemerli aedikulalrın entaplatür bölümünü tamamlayan geison bloğudur. Kavisli formda yapılmıştır. Diş profilleri, ion kymationu, inci-boncuk - ion kymationu ve sima bölümünde biri açık diğeri kapalı palmet bezemeleri bulunmaktadır.

Kat. No: 18

Blok İsmi: Kaset Gesionu

Blok No: 12/10/41

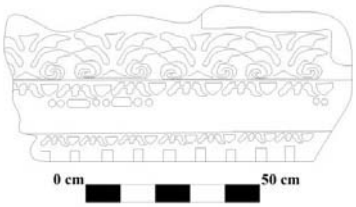
Buluntu Yılı: 2010

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 98 cm **Gen:** 206 cm

Yük: 42 cm

Tanımı: . Diş profilleri, ion kymationu, inci-boncuk - ion kymationu ve sima bölümünde biri açık diğeri kapalı palmet bezemeleri bulunmaktadır. Kare ve dikdörtgen paneller içerisine alınmış, baklava dilimi ve bitkisel bezeme bulunmaktadır. Orta alanda ise soffitlerde görülen birbirini takip eden yaprak bezemeleri yer almaktadır.

Kat. No: 19

Blok İsmi: Üçgen Alınlık Parçası

Blok No: 10/14/125

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 114 cm **Gen:** 102 cm **Yük:** 49 cm

Tanımı: Merkez alınlığın orta kısmına gelen alınlık parçası. Diş sırasının hemen üzerinde, yumurta dizisi, yumurta çanağı ve yumurta çanağı arasındaki ok uçlarından oluşan, ion kymationu yer almaktadır. 8 cm'lik düz geison kuşağından sonra, diş sırası üzerinde olduğu gibi geison tacında da İon kymationu bulunmaktadır. Sima bölümü çok kırılmış olsa da bölüm üzerinde açık ve kapalı palmet bezemelerinin olduğu gözükmektedir.

Kat. No: 20

Blok İsmi: Üçgen Alınlık Parçası

Blok No: 11/16/122

Buluntu Yılı: 2011

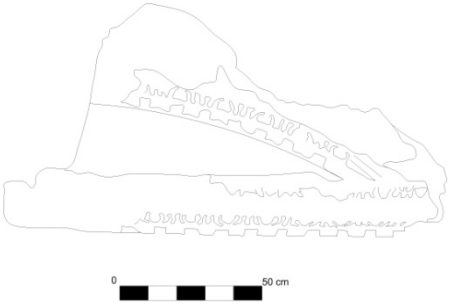
Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 69 cm **Gen:** 29 cm **Yük:** 30 cm

Tanımı: Merkez alınlığın sağ ve solunda bulunan iki adet küçük üçgen alık bulunmaktadır. Aynı form ve özelliğe sahip olduğu için bir adet blok parçası üzerinden değerlendirilmiştir. Diş sırasının ve hemen üzerinde ion kymationunun varlığı bilinse de buradaki blok üzerinde düz geison kuşağı ve geison tacında yer alan ion kymationu bulunmaktadır. Kenarlara gelen ve yükselerek alınlık kısmını kapatan bölümde ise yine alt bölümde olduğu gibi düz geison bölümü ve üzerinde ion kymationu mevcuttur. Sima bölümünde kırıklar bulunsa da biri açık diğeri kapalı olan palmet bezemesinin olduğu görülmektedir.

Kat. No: 21

Blok İsmi: Oval Alınlık Parçası

Blok No: 11/10/60

Buluntu Yılı: 2010

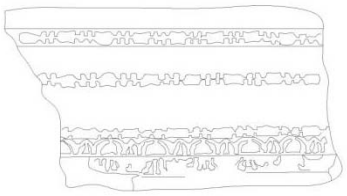
Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 92 cm **Gen: 154** cm **Yük: 8**0 cm

Tanımı: Skene frons bölümünü güney ve kuzey üst köşelerine bulunan oval formdaki alınlık parçası. Geison ve sima profilleriyle oluşturulmuştur. Alınlık içerisinde herhangi bir kabartma veya bezeme bulunmamaktadır. Alınlığın alt bölümü normal entablatür bölümündeki geison kısmına gelecek şekilde ve aynı biçimde işlenmiştir. Altta dış sırası ve üzerinde ion kymationu, üstte düz geison profili ve geison tacında ion kymationu bulunmaktadır. Alınlığın üst bölümünü oluşturan yarım dairesel bölümde de diş sırası ve ion kymationu bulunurken geri kalan ve üstü tamamlayan bölüm kırık ve parçalanmıştır. Fakat diğer parçalardan bilindiği üzere, sade geison profili, geison tacında ion kymationu ve sima bölümünde açık - kapalı palmet bezemeleri yer almaktadır.

Kat. No: 22

Blok İsmi: Soffit Bloğu

Blok No: 9/10/30

Buluntu Yılı: 2010

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 78 cm **Gen:** 58 cm **Yük:** 40 cm

Tanımı: Dış cephesi, 3 fasciadan oluşmaktadır. Fascia aralarında inic-boncuk dizileri yer alır. Arşitrav tacında inci-boncuk dizisi, ion kymationu ve açık-kapalı palmetlerden olusan anthemion bölümü bulunmaktadır. Soffit bölümünde iki uçtan başlayıp birbirini başak şeklinde takip eden tekrarlanan yaprak bezemesi bulunmaktadır. İki uçtan başlayan yaprak motifleri orta alanda birleşmektedir.

Kat. No: 23

Blok İsmi: Soffit

Blok No: 12/12/9-b

Buluntu Yılı: 2010

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 61 cm **Gen:** 60 cm **Yük:** 40 cm

Tanımı: Dış cephesi, 3 fasciadan oluşmaktadır. Fascia aralarında inic-boncuk dizileri yer alır. Arşitrav tacında inci-boncuk dizisi, ion kymationu ve açık-kapalı palmetlerden oluşan anthemion bölümü bulunmaktadır. Soffit bölümünde dalgalanarak işlenmiş sarmaşık yaprağı bezemesi bulunmaktadır.

Kat. No: 24

Blok İsmi: Soffit

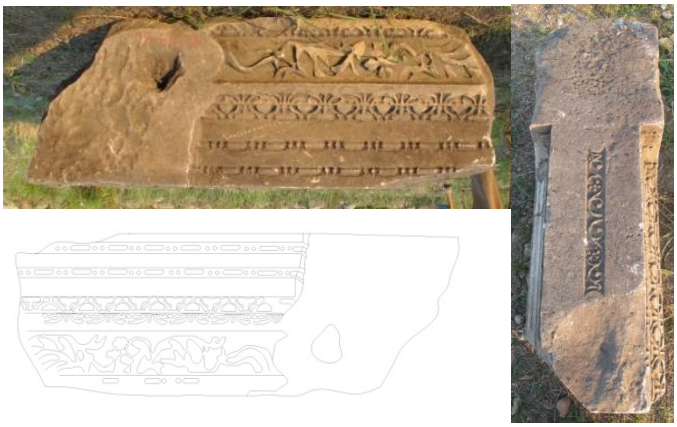
Blok No: 12/13/30

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 164 cm **Gen:** 52 cm

Yük: 59 cm

Tanımı: Arşitrav bölümü 3 fasciadan oluşmaktadır. Fascia aralarında inic-boncuk dizileri yer alır. Arşitrav tacında inci-boncuk dizini, ion kymationu ve açık-kapalı palmetlerden oluşan anthemion bölümü bulunmaktadır. Friz bölümünde sarmaşık ve rankelerden oluşan bezeme mevcuttur. Friz tacının olduğu bölümde ise açık-kapalı palmet işlemeleri ve üst friz profiliyle sonlanmaktadır. Soffit bölümünde orta alandan başlayan ve iki uca doğru ilerleyen asma filizi bulunmaktadır. Soffit uçları yarım daire formla kapanmaktadır.

Kat. No: 25

Blok İsmi: Soffit

Blok No: 11/17/6

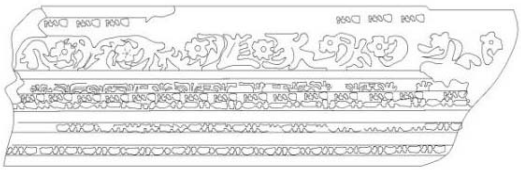
Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 200 cm **Gen:** 50 cm

Yük: 64 cm

Tanımı: Arşitrav bölümü 3 fasciadan oluşmaktadır. Fascia aralarında inic-boncuk dizileri yer alır. Arşitrav tacında inci-boncuk dizini, ion kymationu ve açık-kapalı palmetlerden oluşan anthemion bölümü bulunmaktadır. Friz bölümünde sarmaşık ve ranke ve rozetlerden oluşan bezeme mevcuttur. Friz tacı bölümünün alt kısımda inci-boncuk, üst bölümde ise ion kymationu yer alır. Soffit bölümünde iki uçtan başlayıp birbirini başak şeklinde takip eden tekrarlanan yaprak bezemesi bulunmaktadır. İki uçtan başlayan yaprak motifleri orta alanda birleşmektedir.

Kat. No: 26

Blok İsmi: Ara Kat Profilli Blok

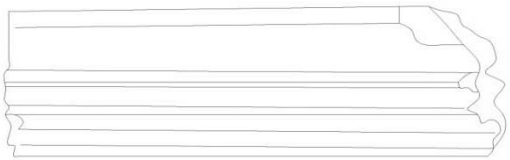
Blok No: 10/13/22

Buluntu Yılı: 2010

Malzemenin Cinsi: Kireç taşı

Ölçüler: Uz: 97 cm **Gen:** 86cm **Yük:** 30 cm

Tanımı: Yüksekliği 0.30 m'dir. 2 cm düz bir profille inip 10 cm içbükey profil yaparak tekrar dışarıya çıkmaktadır. Daha sonra 2 cm'lik düz profille aşağıya inerek, 2 adet içbükey ve bir adet dışbükey profille sonlanmaktadır.

Kat. No: 27

Blok İsmi: Ara Kat Profilli Blok

Blok No: 9/10/29

Buluntu Yılı: 2010

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 72 cm **Gen:** 30cm **Yük:** 80 cm

Tanımı: Kyme recta ve torus yaparak 10 cm'lik düz bir kaide ile sonlanır. Bu form 30 cm yüksekliğinde olup, bina etrafındaki konumuna göre genişlik ve uzunlukları değişmektedir.

Kat. No: 28

Blok İsmi: Ara Kat Profilli Blok

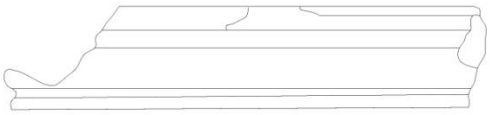
Blok No: 9/14/28

Buluntu Yılı: 2010

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 150 cm **Gen:** 68 cm **Yük:** 30 cm

Tanımı: Kademeli şekilde aşağıya doğru inen iki adet ince profilden sonra 'S' formu yaparak aşağıya doğru yönelmektedir ve 2 cm'lik düz bir profille sonlanır.

Kat. No: 29

Blok İsmi: Ara Kat Profilli Blok

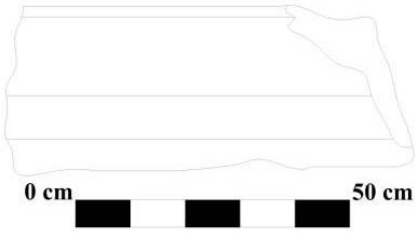
Blok No: 11/10/7

Buluntu Yılı: 2010

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

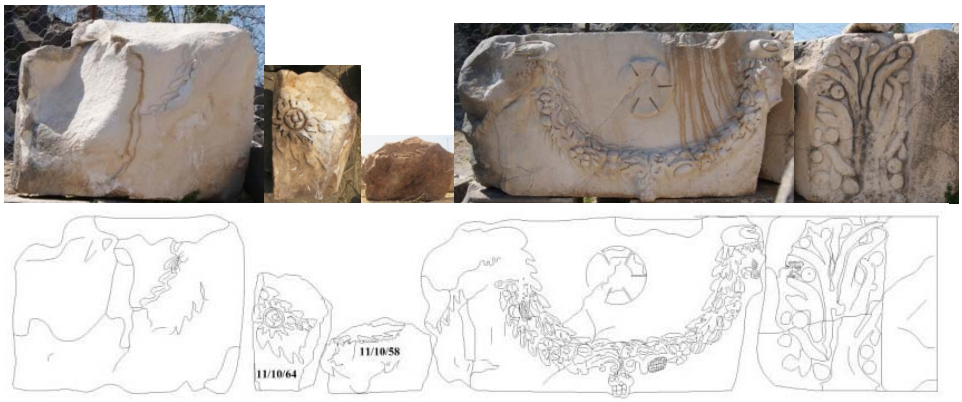
Ölçüler: Uz: 70 cm **Gen:** 64 cm **Yük:** 30 cm

Tanımı: 1 cm'lik üst profille başlayan blok, kaba biçimde 'S' yapmakta ve dışa doğru yönelerek 8 cm'lik düz bir profil oluşturmaktadır. Düz profilin bitim noktasından bloğun altına kadar 5 cm'lik içbükey formla sonlanır.

Kat. No: 30

Blok İsmi: Güney Ante, Girlandlı Friz Bölümü

Blok No: 1., 4. ve 5. bloklar in-situ durumdadır.

2. blok:11/10/64-

3. blok:11/10/58

Buluntu Yılı: 2010-2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: **2. blok: Uz:** 55 cm **Gen:** 28 cm **Yük:** 40 cm

3. blok: Uz: 39 cm **Gen:** 28 cm **Yük:** 61 cm

Tanımı: Sahne binası güney ante (paraskene) bölümünde yer alan ve 5 parça bloktan oluşan girlandlı friz kuşağı bölümüdür. Soldan itibaren 1,4, ve 5. bloklar orijinal yerlerinde olup genel yükseklikleri 90 cm'dir. İlk blok üzerinin büyük bölümü tahrip olmuş, blok üzerinden izlenebilen tek bezeme sağ köşeden aşağıya doğru inen girland belirtisi ve girland tomarının altından görünen ve birbirlerini takip eden defne yaprağı bezemesidir. 2. blok üzerinde girland parçasından rozet motifi yer almaktadır. 3. blok üzerinde girland altı yaprak motifleri bulunmaktadır. 4. blok büyük bölümü sağlam ele geçmiş olup, sol köşede bulunan girland taşıyıcı ve girland ortasındaki rozette tahribat vardır. Ayrıntılı ve derin işlenen girland bezemesinde rozet, haşhaş, yemiş, akanthus yaprağı ve defne yaprağı motifleri bulunmaktadır. Girland ortasında Aphrodisias ekolünden gördüğümüz üzüm salkımı bulunmaktadır. Girland taşıyıcı olarak sağ köşede boğa başı kullanılmış ve başın üstüne kurdele yaparak bağlanmıştır. Girland ortası boşlukta altı parça işlenmemiş yapraktan oluşan rozet motifi bulunmaktadır. Sağ köşede boğa başıyla dönüş yapan girland bloğu doğrudan 5. blok ile birleşmez, iç kısma girinti yaparak birleşir. 5. blok üzerinde defne veya hayat ağacı betimlemesi işlenmiştir. Üzerinde meyveleri ve kuş betimlemesi bulunan blok, güney antenin duvarla birleştiği noktadaki son bloktur.

Kat. No: 31

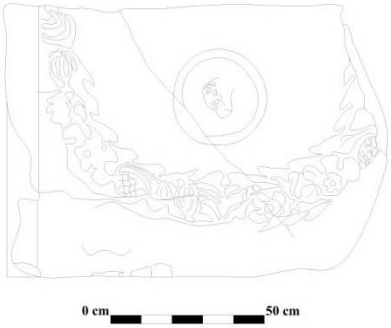

Blok İsmi: 1. Fil Ayağı Güney Cephe Girlandlı Friz Bloğu

Blok No: İn-situ

Buluntu Yılı: -

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 125 cm. **Gen: -** **Yük:** 90 cm

Tanımı: 1. fil ayağının güney cephesinde, sağ köşesi kırılmış olan fakat ayrıntılı ve derin işlemelerle bezenmiş girland bloğu bulunmaktadır. Girland üzerinde çam kozalağı, yemiş, meşe palamutu, rozet bezemeleri ve iki köşeden asılan girlandın orta bölümünde akanthus yaprağı bulunmaktadır. Girlandın orta alanında, kalkan veya omphalos üzerine betimlenmiş silenos (ya da satyr) bezemesi mevcuttur.

Kat. No: 32

Blok İsmi: 1. Fil Ayağı Doğu Cephe Girlandlı Friz Bölümü

Blok No: İn-situ

Buluntu Yılı:-

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz:260 cm **Gen: - Yük:** 90 cm

Tanımı: Güney ve kuzey köşelerden dönüş yapan girland bloklarının orkestraya bakan ön cephesidir. Yoğun tahribattan dolayı bezemeleri tam olarak seçilememektedir. Ortada kalan blok üzerinde girland taşıyıcı genç eros veya victoria yer almaktadır. Girland taşıyıcının kafasının üzerinde girland bağları kurdele yapmaktadır. Figürün sağında ve solunda şerit şeklinde dalgalanarak sarkan tenealar bulunmaktadır.

Kat. No: 33

Blok İsmi: 1. Fil Ayağı Kuzey Cephe Girlandlı Friz Bloğu

Blok No: İn-situ

Buluntu Yılı:

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 125 cm **Gen: -** **Yük:** 90 cm

Tanımı: 1. fil ayağının kuzey cephesinde bulunan girlandlı bloktur. Ayrıntılı ve derin işlenmiş girland içerisinde, haşhaş, incir, meşe palamutu, akantus yaprakları, rozet ve defne yaprağı bulunmaktadır. Girlandın bağlandığı sağ köşe kurdelesi sade ve oldukça derin işlenmiştir. Girlandın orta boşluk alanında ise genç Dionysos başı yer almaktadır. Dolgun ve yuvarlak yüz hatlarına sahip olmasının yanı sıra badem ve dışarı çıkık göz yapısı vardır. Kafasında (alın üzeri saçın başlama noktası) defne yapraklarında yapılmış taç bulunmaktadır.

Kat. No: 34

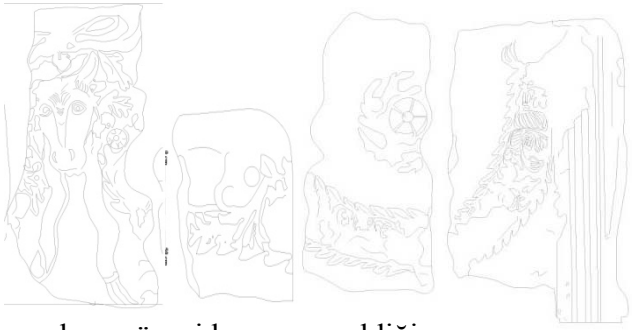
Blok İsmi: 1. Fil Ayağı ve 2. Kapı Arasında Yer Alan Girlandlı Friz Bölümü.

Blok No: İn-situ

Buluntu Yılı: 2010-2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz:165 cm **Gen:-** **Yük:** 90 cm

Tanımı: 1. fil ayağı ile 2. kapa arasında kalan ve 4 adet bloktan oluşan friz kuşağıdır. İki adet girlandla bezenmiştir. Sağ taraftaki girland başlangıcı kapı sövesi kenarına geldiği için taşıyıcı her hangi bir betimleme yapılmadan yarım kurdele ile bitirilmiştir. Girland boşluğunda rozet betimlemesi yer almaktadır. Diğer köşede ise girland taşıyıcısı olarak boğa başı kullanılmıştır. Boğa başı üzerindeki kurdele geniş ve derin biçimde işlenmiştir. Kurdelenin aşağıya sarkan teneaları boğa kafasının sağ ve solunda dalgalı biçimde işlenmiştir. Girlandın içeriği, meşe palamutu, lotus ve defne yaprağıyla bezenmiştir.

Kat. No: 35

Blok İsmi: 2. Kapı ve 2. Fil Ayağı Arasında Yer Alan Girlandlı Friz Bölümü

Blok No: İn-situ

Buluntu Yılı: 2011 yılı tamirat.

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 200 cm **Gen:** **Yük:** 90 cm

Tanımı: 2. kapının kuzey tarafı ile 2. fil ayağı arasında kalan, 3 bloktan ve 2 girlant bezemesinden oluşan friz bölümü yer almaktadır. Kapı sövesi ve 2. fil ayağıyla birleştiği köşelerde yarım, boğa başından olan girland taşıyıcısının üzerinde ise tam kurdele yapılmıştır. Detaylı ve derin işçilik göstermektedir. Kapı kenarındaki ve boğa başında buluna kurdelelerin teneaları dalgalı biçimde aşağıya doğru sarkmaktadır. Oldukça ağır bezeme gösteren girlandlar haşhaş, meşe palamutu, yemiş, akantus ve defne yaprağı ile donatılmıştır. Girlandların orta bölümlerinde asma yaprağı ve asma yaprağından aşağıya doğru sarkan üzümler bulunmaktadır. Girland boşluklarında ise kapı tarafında yaprakları spiral biçimde döndürülmüş rozet ve diğer boşlukta ise gülen mask betimlemesi bulunmaktadır.

Kat. No: 36

Blok İsmi: 2. Fil Ayağı Güney Cephe Girlandlı Friz Bloğu

Blok No: İn-situ

Buluntu Yılı: -

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 125 cm **Gen: - Yük:** 90 cm

Tanımı: 2. fil ayağının güney cephesinde yer almaktadır. Orkestra tarafındaki köşesi kırılmış olan girlandlı bloğun orta alanında satyr betimlemesi yer almaktadır. Dolgun yüz hatlarına sahip olan figürün saçları geriye doğru dalgalı biçimde taranmış ve satyr olduğunu vurgulayan kulaları açığa çıkartmıştır. Girlandın ortasında asma yaprağı ve asma yaprağının alt kısmında ise üzüm salkımı aşağıya doğru sarkıtılmıştır.

Kat. No: 37

Blok İsmi: 2. Fil Ayağı Doğu Cephe Girlandlı Friz Bölümü

Blok No: İn-situ

Buluntu Yılı: -

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 120/70 cm **Gen: - Yük:** 90 cm

Tanımı: Girland boşluklarında medusa ve satyr betimlemeleri bulunmaktadır. Bloklarda oluşan tahribattan dolayı, girlandların içeriği hakkında tam bilgi elde edilememiştir. Köşelere dönen iki blok arasında girlandları tamamlayamasa da oraya ait olan küçük blok parçası kazılar esnasında ele geçmiştir.

Kat. No: 38

Blok İsmi: 2. Fil Ayağı Kuzey Cephe Girlandlı Friz Bloğu

Blok No: İn-situ

Buluntu Yılı: -

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 125 cm **Gen: - Yük:** 90 cm

Tanımı: 2. fil ayağının kuzey cephesi, diğer iki cephesine nazaran daha iyi korunmuştur. Ayrıntılı ve derin biçimde işlenmiş girland içerisinde, haşhaş, incir, meşe palamutu, akantus yaprakları, rozet ve defne yaprağı bulunmaktadır. Girlandın ortasında üzüm salkımı bulunur. Merkez kapının güneyinden gelen köşe ile birleştiği yerde kurdelenin yarısı, kuzey cephedeki girlandın bitiş köşesinde de yarısı işlenerek friz kuşağının devamlılığı gösterilmeye çalışılmıştır. Kaba ve derin işçilik göstermektedir. Girland boşluğunda spiral yapraklar içerinde rozet işlemesi bulunan bezeme yer almaktadır.

Kat. No: 39

Blok İsmi: 2. Fil Ayağı ve Orta Kapı Arasında Yer Alan Girlandlı Friz Bölümü

Blok No: İn-situ

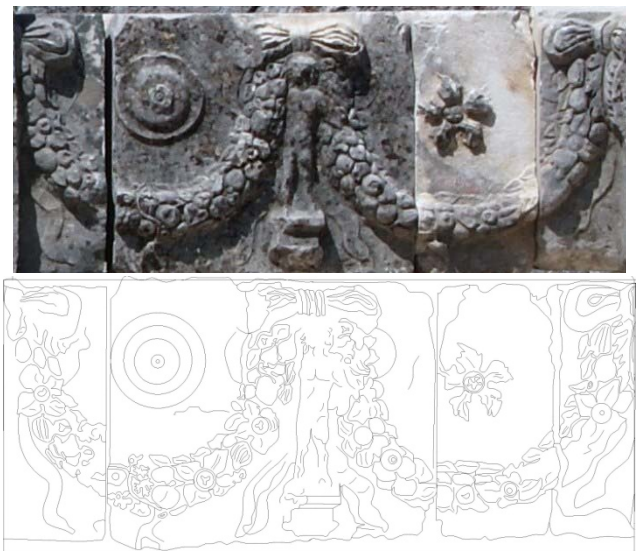
Buluntu Yılı: -

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 205 cm **Gen: - Yük:** 90 cm

Tanımı: Orta kapı ile 2. fil ayağı arasında kalan girlandlı friz bölümüdür. Orta alanda girland taşıyıcısı olarak, podes üzerinde duran eros kabartması bulunmaktadır. Ayrıntılı ve derin biçimde işlenmiş girland içerisinde, haşhaş, incir, meşe palamutu, akantus yaprakları, rozet ve defne yaprağı bulunmaktadır. Girland ortalarında asma yaprağı ve asma yaprağından aşağıya sarkan üzüm salkımları bulunmaktadır. Girland boşluklarında, kapı tarafında kanatlarını açık, başı sağ profilden betimlenmiş kartal bulunmaktadır. Diğer boşlukta ise oldukça barok tarzda işlenmiş rozet kabartması yer almaktadır.

Kat. No: 40

Blok İsmi: Orta Kapı ve 3. Fil Ayağı Arasında Yer Alan Girlandlı Friz Bölümü

Blok No: İn-situ

Buluntu Yılı: -

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 200 cm **Gen: - Yük:** 90 cm

Tanımı: Orta kapının güney tarafında olduğu gibi kuzey tarafında da köşelerde yarım kurdele ile tutturulan girlandlar, ortada tek kurdele tutturularak genç eros tarafından taşınmaktadır. Eros girlandı sağ omzunun üzerinde taşıdığı için kolları girlandların altında görünmeyecek şekilde betimlenmiştir. Bir podes üzerinde duran erosun sağından ve solundan podes hizasına kadar tenealar dalgalanarak sarkmaktadır. Aynı biçimde yarım kurdelelerin olduğu bölümden de tenealar gözükmektedir. Girland boşluklarında bezemesiz kalkan/omphalos ve rozet kabartması yer almaktadır.

Kat. No: 41

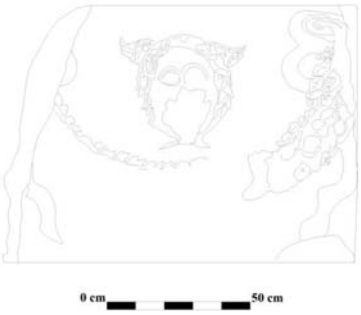
Blok İsmi: 3. Fil Ayağı Güney Cephe Girlandlı Friz Bloğu

Blok No: 11/15/11

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 113 cm **Gen:** 70 cm **Yük:** 90 cm

Tanımı: 3. fil ayağı güney cephede yer almaktadır. Girlandın sol tarafı tamamen kırılmış olup, sağ bölümde diğer girlandların içerisinde görülen bezeme motiflerinin aynılarına burada da yer verilmiştir. Sağ üst köşe ile girlandın birleştiği noktada yarım kurdele bulunmaktadır. Sade ve derin biçimde işlenmiştir. Girland ortası boşlukta biraz tahrip olmasına rağmen rahatça seçilebilen kafasının üzerinde kanatları olan medusa başı bulunmaktadır. Dolgun bir yüz hattına sahiptir.

Kat. No: 42

Blok İsmi: 3. Fil Ayağı Doğu Cephe Girlandlı Friz Bölümü

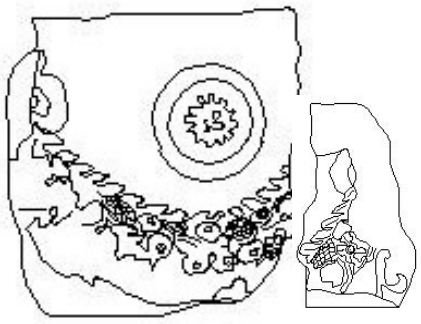
Blok No: 11/14/18A

11/14/18B

Buluntu Yılı: 2011

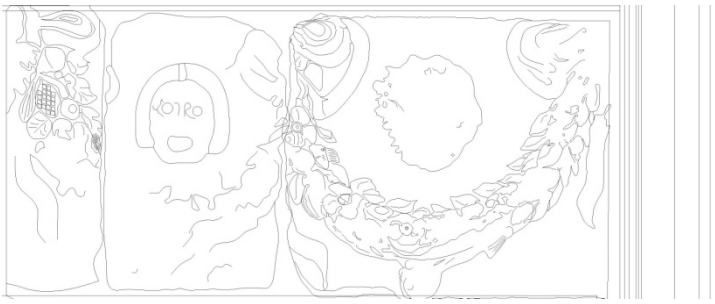
Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 120 cm **Gen:** **Yük:** 90 cm

Tanımı: 3. fil ayağı doğu cephesi tamamen kırılmış olup, sadece iki parça halinde kenarları kırılmış girlandlı bloklar ele geçmiştir. Blok parçaları üzerinde yer alan girland bezemeleri, diğer girlandlarla aynı içeriğe sahiptir. Girlandın sol tarafında aşağı sarkan tenea görülmektedir. Girland üstü boşluğunda ise kalkan üzerinde işlenmiş rozet kabartması bulunmaktadır. Girlandın orta kısmında ise üzüm salkımı yer almaktadır.

Kat. No: 43

Blok İsmi: 3. Fil Ayağı ve 4. Kapı Arasında Yer Alan Girlandlı Friz Bölümü

Blok No: İn-situ

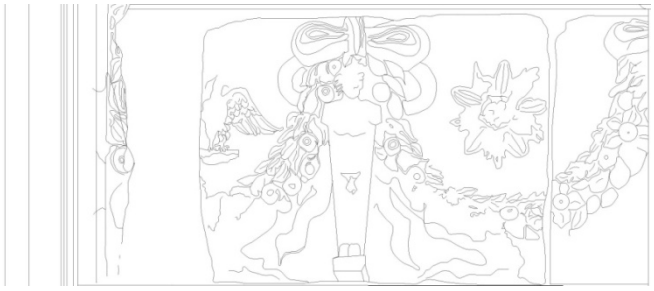
Buluntu Yılı: -

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 185 cm **Gen: Yük:** 90 cm

Tanımı: 3. fil ayağı ile 4. kapı arasında yer almaktadır. Fil ayağı ve kapı sövesi ile birleşen köşelerde yarım kurdele ile tutturulan girlandlar orta bölümde hiçbir taşıyıcı olmadan tek bir kurdele ile tutturulmuştur. Oldukça detaylı ve barok işlenen girland bezemeleri meşe palamutu, haşhaş, çam kozalağı, defne yaprağı ile zenginleştirilmiştir. Kurdelenin birleştiği köşelerde ve ortadaki kurdelede aşağı dalgalanarak sarkan tenealar bulunmaktadır. Girland üstü boşluklarda ise ağız kısmı kırık olduğu için vermiş olduğu duygu tam anlaşılamayan mask kabartması mevcuttur. Diğer boşlukta ki figür ise kırılmıştır. Kapı tarafındaki girlandın ortasında üzüm salkımı bulunmaktadır.

Kat. No: 44

Blok İsmi: 4. Kapı ve 4. Fil Ayağı Arasında Yer Alan Girlandlı Friz Bölümü

Blok No: İn-situ

Buluntu Yılı: -

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 175 cm **Gen: - Yük:** 90 cm

Tanımı: 4. kapı ile 4. fil ayağı arasında kalan girlandlı friz bölümü 4 parça bloktan oluşmaktadır. Kapı tarafındaki blok eksiktir. Diğer kapı ve fil ayakları arasındaki bölümlerde olduğu gibi burada da iki adet girlandtan oluşan friz bölümü yer almaktadır. Fil ayağı ile kapı köşesinde yarım kurdele ile tutturulan girlandlar ortada taşıyıcılığını hermenin yaptığı tüm kurdele ile tutturulmuştur. Kurdelelerde derin ve

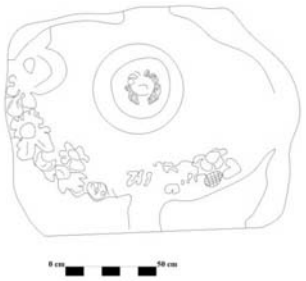
detaylı işçilik görülmektedir. Oldukça gösterişli işlenen girland bezemeleri genel olarak diğerleri ile aynı biçimde işlenmiştir. Girlandların arka kısmında hermenin sağ ve solundan görülecek şekilde kurdele ucu teneaları sarkmaktadır. Girland üstü boşluklarda kapı tarafında kanadı açık vaziyette betimlenmiş fakat yarısı olmayan kartal kabartması bulunmaktadır. Diğer boşlukta ise keskin ve derin işlemesi olan roze motifi yer alır. Fil ayağı tarafındaki yarım kurdelenin altından girland köşesine kadar akantus yaprağı bezemesi bulunur.

Kat. No: 45

Blok İsmi: 4. Fil Ayağı Güney Cephe Girlandlı Friz Bloğu

Blok No: 11/16/11

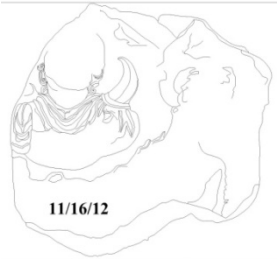
Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 112 cm **Gen:** 60 cm **Yük:** 90 cm

Tanımı: 4. fil ayağı güney cephede kalan friz bloğu üzerinde kaba işlenmiş girland bezemesi ve üzüm salkımı bulunmaktadır**.** Kenarları tahrip olmuş bloğun, girland taşıyıcıları hakkında tam bir bilgi almamaktayız. Girland üstü boşlukta, üzerine aslan kafası işlenmiş kalkan/omphalos bezemesi vardır.

Kat. No: 46

Blok İsmi: 4. Fil Ayağı Doğu Cephe Girlandlı Friz Bölümü

Blok No: 11/17/2

11/16/12

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 80 cm**Gen:** 79 cm **Yük:** 90 cm

Tanımı: 4. fil ayağının ön cephesi iki adet friz bloğundan oluşmaktadır. Güney köşede kalan friz bloğunun üzerinde yoğun tahribattan dolayı hiçbir şey görülmemektedir. Diğer blokta ise girland üstü boşlukta yer alan figür dışında diğer bezemeler tamamen kırılmıştır. Orta boşlukta yer alan figür ise suratının tahrip olmasına rağmen lüle şekilde omuza doğru inen saçları ve omuz üzerinden çıkan ay betimlemesi ile tanrı Men olduğu anlaşılmaktadır. Giysi kıvrım yapısı derin ve kalın biçimde işlenmiştir.

Kat. No: 47

Blok İsmi: 4. Fil Ayağı Kuzey Cephe Girlandlı Friz Bloğu

Blok No: 11/17/4

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 80 cm **Gen:** 79 cm **Yük:** 90 cm

Tanımı: 4. fil ayağı kuzey cephede bulunan friz bloğu üzerinde sadece girland üstü boşlukta yer alan rozet bezemesi bulunmaktadır. Tahribattan dolayı diğer girland ve girland taşıyıcılarına ait herhangi bir veri kalmamıştır.

Kat. No: 48

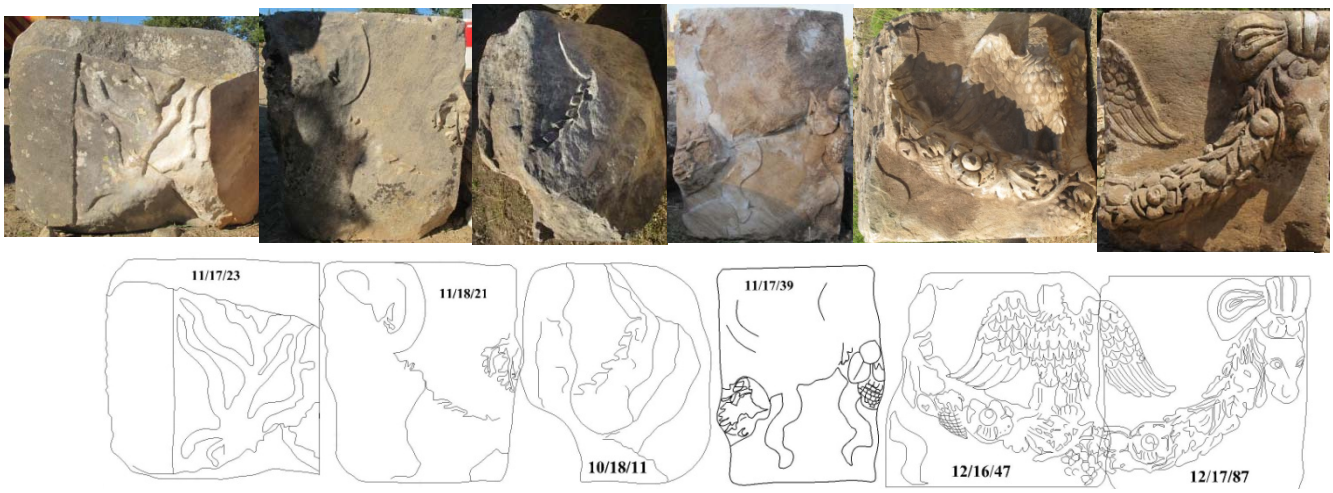
Blok İsmi: Kuzey Ante Girlandlı Friz Bölümü

Blok No: 11/17/23 - 11/18/21 - 10/18/11 - 11/17/39 - 12/16/47 - 12/17/87

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 495 cm **Gen:** 80 cm **Yük:** 90 cm

Tanımı: Güney ante bölümünde olduğu gibi sahne binası tarafındaki son blok üzerinde hayat/defne ağacı betimlemesi vardır. Diğerine göre daha sade işlenmiş olup sadece ağaç dalları mevcuttur. Antenin başlangıcına doğru gittiğimizde 2. ,3. ve 4. bloklar üzerindeki bezemeler yoğun tahribattan dolayı yok olmuşlardır. Bu bölümde en göze çarpan yer ise uç tarafta kalan iki bloktur. Bu bloklar üzerinde tek bir girland bezemesi bulunmaktadır. Oldukça detaylı ve barok işlenen girland bezemesinde meşe palamutu, haşhaş, çam kozalağı, yemiş ve defneyaprağı ile zenginleştirilmiştir. Ante ucunda girland taşıyıcılığını dolgun yüz yapısına sahip boğa başıyla yapılmıştır. Boğa başı üzerinde girlandın bağlandığı kurdele bezemesi vardır. Girland üstü orta boşlukta ise kanatlarını açmış, başını sola çevirerek sağ profilden işlenen, kanat ve tüyleri oldukça detaylı betimlenen kartal kabartması bulunmaktadır.

Kat. No: 49

Blok İsmi: İmparator Hadrian Heykeli

Blok No: Tlos 2011-3

Buluntu Yılı: 2011

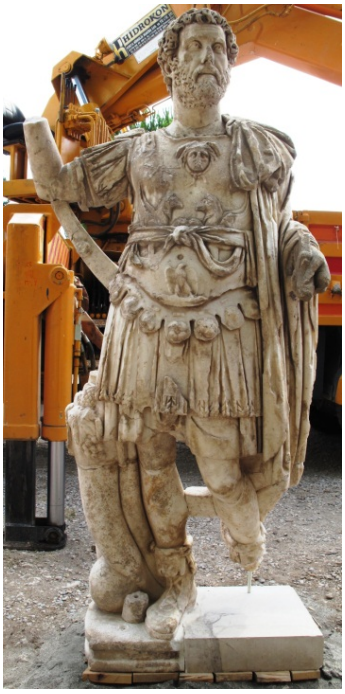
Malzemenin Cinsi: Beyaz Mermer

Ölçüler: Gen: 72 cm **Yük:** 1.96 cm

Tanımı: Kısa kollu tunika üzerine zırh giymiş imparator heykeli. Sağ el bilek hizasında, sol el ise dirseğin hemen altında kırılmıştır. Heykelin sağ ayağı sabit, sol ayağı hafif geride verilmiştir. Sağ bacak globus ile birlikte betimlenen bereket boynuzuna yaslanmıştır. Geride betimlenen sol bacağın ayak tabanı arkadan yükseltilerek parmak ucuna basmaktadır. Sağ kol yana açılarak bereket boynuzunun üzerinde sonlanırken, sol kol omuzda yuvarlak bitimli fibula ile tutturulan chylamisin kıvrım tomarını taşır. Üzerinde imparatorlara özgü bir askeri zırh bulunmaktadır.

Kat. No: 50

Blok İsmi: İmparator Antonius Pius Heykeli

Blok No: Tlos 2011-4

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Beyaz Mermer

Ölçüler: Gen: 74 cm **Yük:** 2.10 m

Tanımı: Kısa kollu tunika üzerine zırh giymiş imparator heykeli. Sol bacak bilekten itibaren kırık olduğu için bu kısımda mermer altlıkla tamamlama yapılmıştır. Heykelde sağ bacak sabit sol bacak dizden kırılarak hafif geride verilmiştir. Duruş pozisyonundan anlaşıldığı üzere mızrak tutan sağ kol yukarı kalkık betimlenirken, öne doğru uzanan sol elde ucu omuza kadar uzanan ancak yalnızca kabzası korunmuş olan kılıç tutmaktadır. Sol omuzda fibula ile tutturulan chylamis kılıç tutan sol elden kıvrım kütleleri yaparak sol bacağın arkasına düşer. Sağ bacak globusa dayalı bereket boynuzunun işlendiği desteğe yaslanır.

Kat. No: 51

Blok İsmi: İmparator Marcus Aurelius Heykeli

Blok No: Tlos 2011-2

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Beyaz Mermer

Ölçüler: Gen: 65 cm **Yük:** 2.05 cm

Tanımı: Kısa kollu tunika üzerine zırh giymiş imparator heykeli. Duruş pozisyonu sağ ayak sabit, sol ayak hafif yana açılmış şekildedir. Sağ bacak, ön kısmında globus üzerinde yükselen bereket boynuzunun (cornucopia) bulunduğu destekle sınırlandırılır. Üçlü defne yaprağından oluşan çelenk taşıyan baş çok hafif sağa dönüktür. Tepede yuvarlak süslemeyle birleşen çelenk altında devam eden dalgalı saç ise kulakların üst kısmını kapatarak ensede sonlanır. Başın

arkasında sağdan sola doğru kendi içinde helezon yapan saç yapısı dikkat çekicidir. Yüzde mermerdeki aşınma nedeniyle göz, burun ve ağız detayları net değildir. Kabarık saç yapısının da etkisiyle alın dar tutulmuştur. Sağdakine kıyasla daha iyi korunan sol gözde göz pınarı detayını görmek mümkündür. Yalnızca sol dış kanadı izlenebilen burundan kenar çukurları belirgin verilen ancak, dudak yapısının izlenemediği ağıza geçilir. Favorilerle birleşen yüzeysel işlenmiş kısa sakal yapısı görülür.

Kat. No: 52

Blok İsmi: Faustina Minor Heykeli

Blok No: Tlos 2011-1

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Beyaz Mermer

Ölçüler: Gen: 50 cm **Yük: :**1.82 cm

Tanımı: Chiton üzerinde himation taşıyan heykel, baş kısmından kısmen örtülüdür. Sol bacak sabit, sağ bacak geride verilen heykelin sağ kolu sol omuzdaki kıvrım tomarını, sol kol ise sol bacak üzerine dökülen himationun uç kısmını tutmaktadır. Cepheden betimlenen başta ortadan ayrılan dalgalı saç alnı çevreleyerek, yalnızca kulak uçlarını açıkta bırakacak şekilde örtünün altında sonlanır. Alın, sağ göz, burun, dudak üstü ve çenenin sağ tarafında küçük kırıkların izlendiği yüzde göz kapakları ve göz pınarları detaylı işlenmiştir. Dönem özelliği olarak sol gözde göz bebeğinin yukarıda verildiği görülür. Ayrıca kenar çukurları belirgin işlenen ince dudak yapısı da portresel bir özellik olarak dikkat çeker.

Kat. No: 53

Blok İsmi: Faustina Major Heykeli

Blok No: Tlos 2011-5

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Beyaz Mermer

Ölçüler: Gen: 51 cm **Yük:** 1.85 cm

Tanımı: Heykellerden sonuncusu 6. niş içerisinde yer alan ve aynı niş içerine denk gelen yazıtlı altlıktan dolayı İmparator Antoninus Pius'un eşi Faustina Major'a adanmış kadın heykeli yer almaktadır. Sol göğsünün açık verilmesi ve iki gögüs arasındaki düğümnden dolayı Tanrıça İsis ya da İsis Rahibesi ile benzeştirilmiştir.

Chiton üzerine himation giymiş kadın heykeli. Sol kol dirsekten, sağ kol ise omuzun hemen altından kırıktır. Sol kol heykelin yapımı esnasında oluşturulan eklenti yerinden kopmuştur. Heykelde sol ayak sabit, sağ ayak geride verilmiştir. Kırık olan sol kolun duruş pozisyonuna göre sağ elin göğsü kapatan, sol elin ise kalçanın kenarından sarkan himatonun kıvrım tomarını tutmaktadır. Cepheden verilen başın büyük bir kısmı kırık olduğu için yalnızca yanlarda saç düzenlemesi izlenebilmektedir. Kulağı kapatan içe dönük saç şeridi arkada topuzla sonlanmıştır. Yanlarda sığ işlenen saç tepede daha da yüzeysel işçilik gösterir. Sağ kulak üzerinde küpe takılması için delik açılmıştır. Enseyi açıkta bırakarak her iki omuzu saran himation sol göğsü açıkta bırakacak şekilde göğüs altında toplanmıştır. Himationun sağ göğüs üzerinden aşağıya sarkan kıvrım tomarı sol koldan aşağıya sarkan kıvrım tomarının altında sonlanır. Sağ bacakta dizin altına kadar inen himationun bitiminde chimation kıvrımları her iki ayağın yalnızca uç kısmı açıkta kalacak şekilde devam eder. Chitonun etek ucu kıvrımları düz bırakılmış olup derin kanallarla bölümlenen giysi ince, çizgisel kıvrımlarla işlenmiştir.

Kat.No : 54

Blok İsmi: Yazıtlı Heykel Altlıkları

Blok No: 9/10 - 9/11- 9/12 - 9/13/48 - 10/14/146

Buluntu Yılı: İlk 4 tanesi 2010, 5 numara 2012

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

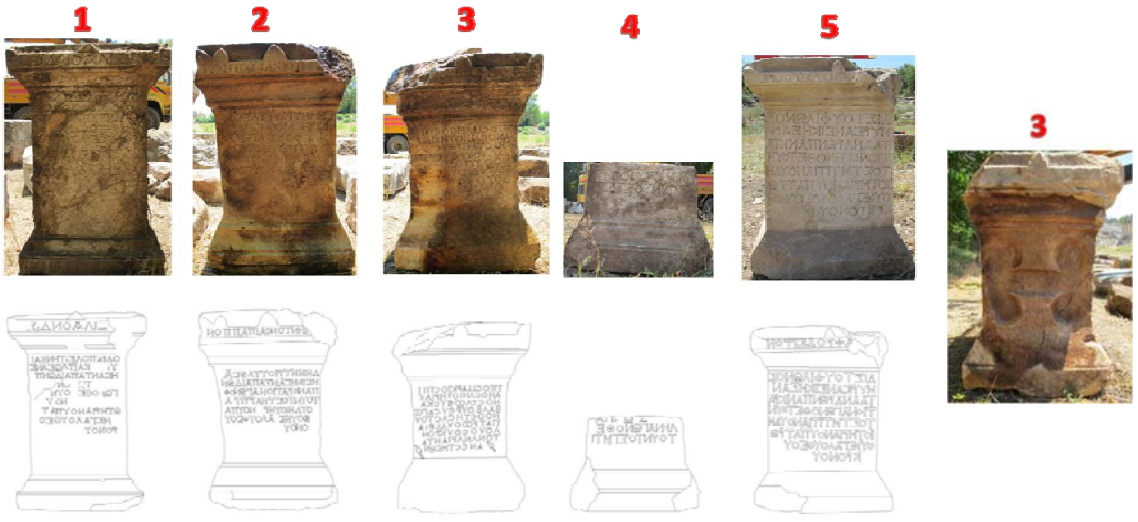
Ölçüler: **1 - Uz:** 100 cm **Gen:** 76 cm **Yük:** 170 cm

2 - Uz: 100 cm **Gen:** 80 cm **Yük:** 170 cm

3 - Uz: 100 cm **Gen:** 74 cm **Yük:** 152 cm

4 - Uz: 86 cm **Gen:** 80 cm **Yük:** 60 cm

5- Uz: 86 cm **Gen:** 85 cm **Yük:** 150 cm

Tanımı: Postskenede yer alan aedikulalar içerisine denk gelecek biçimde bir tanesi yarım 5 adet yunanca yazıtlı heykel altlığı ele geçmiştir. Bu heykel altlıkları kuzeyden itibaren ilk 5 aedikula altına yer almaktadır. Yaklaşık 118 x 60 cm. ölçülerindeki sağlam 4 altlık üzerinde Yunanca yazıtlar rahatlıkla okunabilmektedir. Yazıtlı altlıkların üst kısmı orta ve köşelerde akroterlerle hareketlendirilmiştir. Söz konusu altlıkların üzerinde heykel aplike alanları olmasına rağmen, çalışmalar esnasında herhangi bir heykel buluntusuna rastlanmamıştır.

1, 2 ve 3 numaralı altlıkların kaide düz profille yükseldikten sonra altlık gövdesine dönem eğimli profilin alt ve üst bölümlerinde 2 sıra halinde ince dışbükey profiller mevcuttur. 3 ve 5 numaralı altlıkların kaide profilleri ise sade bir profille yükselip gövdeye yönelen birleşen eğimli profil kısmı hiç bir profil yapmadan sade biçimde gövdeyle birleşir. 1 ve 5 numaralı altlıkların akroter kısmına yönelen profilli bölümleri birer adet ince dışbükey profil

yaparak akroter bölümüyle birleşmektedir. 2 ve 3 numaralı altlıklarda gövdenin akroterle birleştiği profilli bölümler ise ‘s’ formu çizerek akroter silmesiyle birleşmektedir. Akroter bölümü farklı olan tek altlık ise 2 numaralı altlıktır. Sebebi ise köşelerde 2 adet üçgen akroter yapmasıdır. Diğer altlıkların köşelerinde ve ortada birer adet üç gen akroter oluşturmuştur. Ayrıca 3 numaralı altlığın yan ana gövdelerinin üzerinde ‘H’ formunda çift ağızlı balta ola bilme ihtimali olan içe doğru işlenmiş bölümler bulunmaktadır.

Kat.No : 55

Blok İsmi: Orta Pano Yazıtlı Bloklar

Blok No: -

Buluntu Yılı: 2011

Malzemenin Cinsi: Kireçtaşı

Ölçüler: Uz: 285 cm **Yük:** 140 cm

Tanımı: Orta kapıların üst bölümleri kemerlerle desteklendiği için yarım daire formunda boşluklar oluşmuştur. Bu boşlukların dairesel kenarları ion kymationu ile süslenmiştir. Yumurta bezemeleri yumurta çanağından derin bir şekilde ayrılmıştır. Yumurta çanaklarının arasında kalan ok uçları ise sivri ve uç kısımları kenarlara bitişik biçimde işlenmiştir.

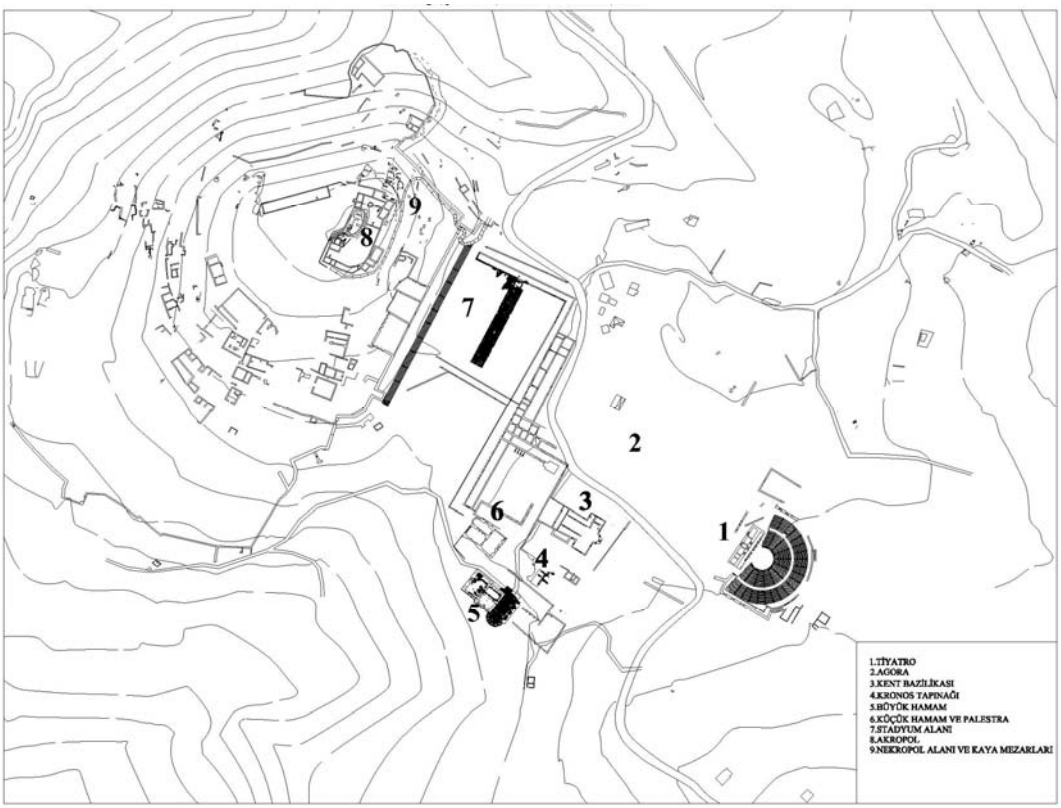
Orta kapının üzerine gelen yumurta bezemesiyle süslenen yarım daire üzerinde 11 satırdan oluşan yunanca yazıt yer almaktadır. Antoninus Pius (M. S. 138-161) dönemine tarihlenen bu yazıta; Titus Marcius Titianus Deioterianus adındaki Ktitesin tiyatronun onarımında yardımda bulunduğu ve kendini onure ettiğinden bahsediliyor.

L E V H A L A R

Lev. 1

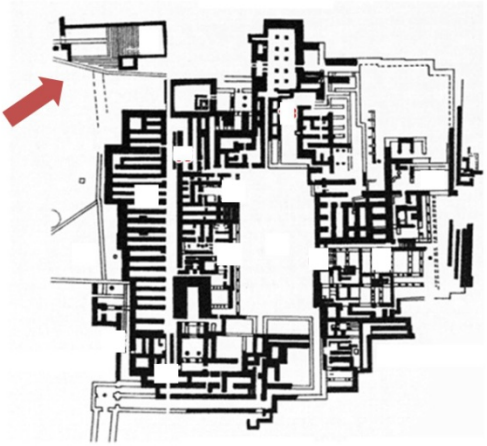

Resim 1- Tlos Antik Kenti Coğrafi Konumu

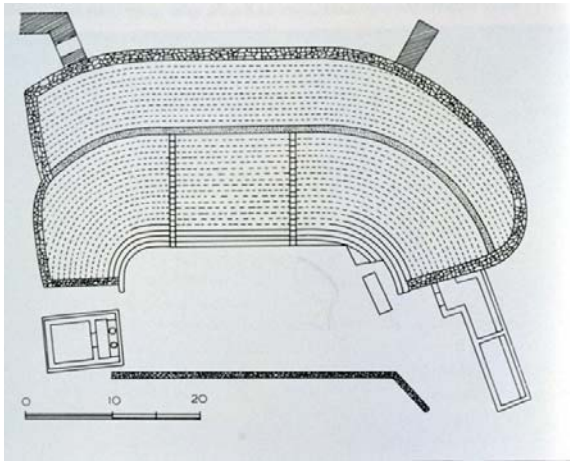

Resim 2- Tlos Antik Kenti Kent Haritası

Lev. 2

Resim 3- Knossos Sarayı Batı Bölümü Planı

Resim 4- Thoriskos Tiyatrosu

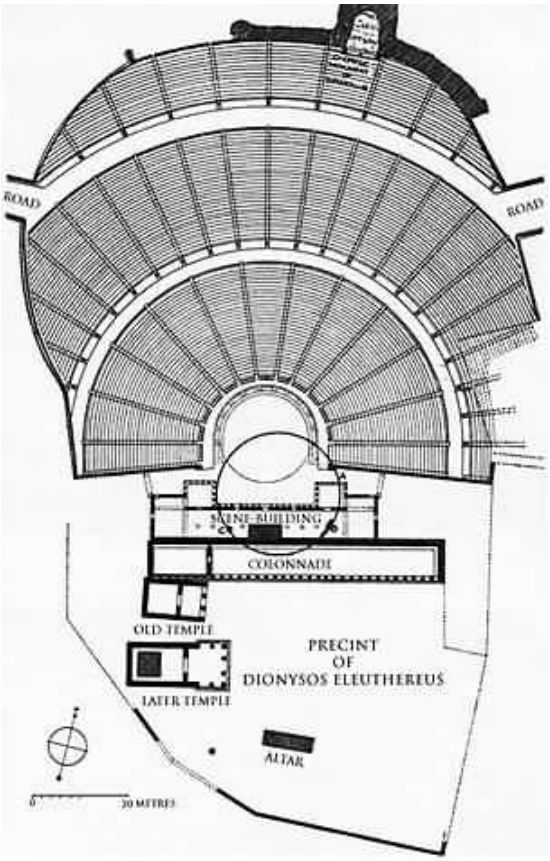

Resim 5- Thespis'in Gezici Tiyatrosu

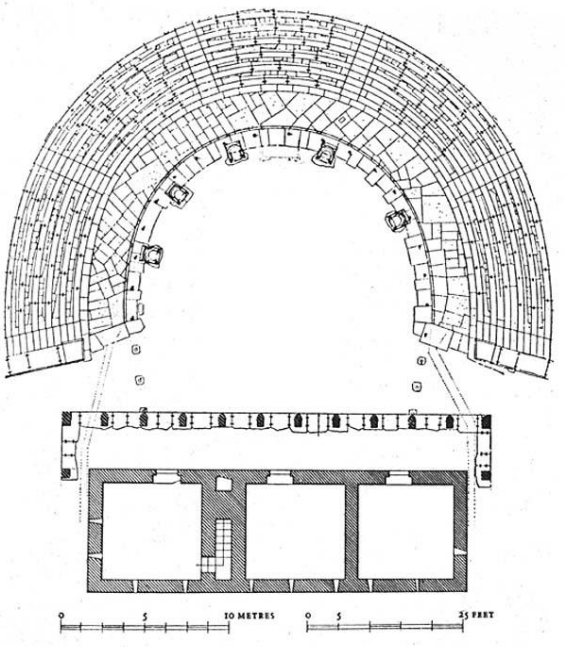
Lev. 3

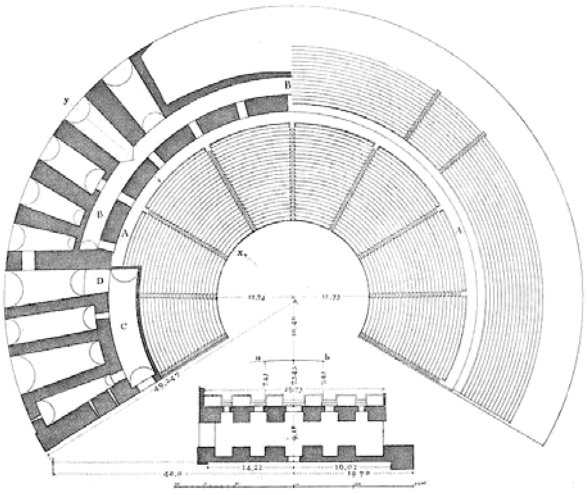
Resim 6- Sophilos vazosu "ikria"

Resim 7- Atina Dionysos Tiyatrosu

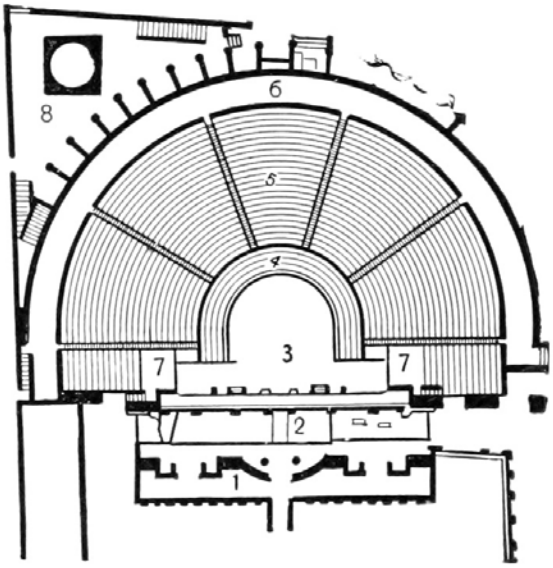

Resim 8- Priene Tiyatrosu

Resim 9- Sagalossos Tiyatrosu

Lev. 4

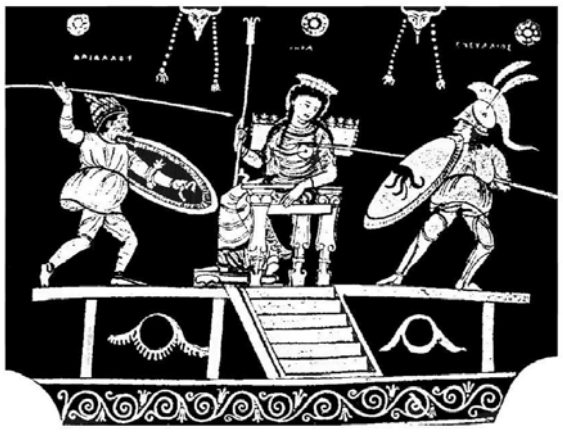

Resim 10- Roma Pompeii Tiyatrosu

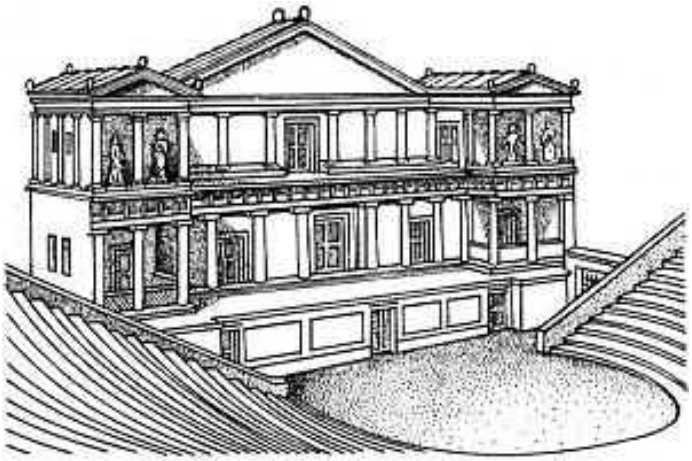
Resim 11- Tunus, El Djem Tiyatrosu

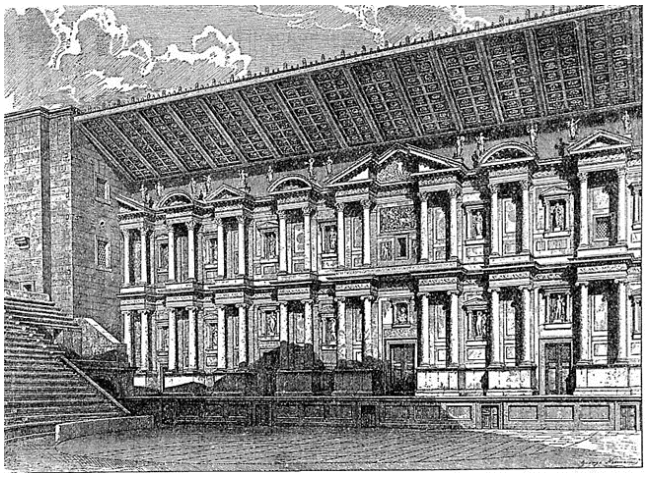

Resim 12/13- Phlyakes Vazosu Üzerindeki Yükseltilmiş Sahne Binası Betimi

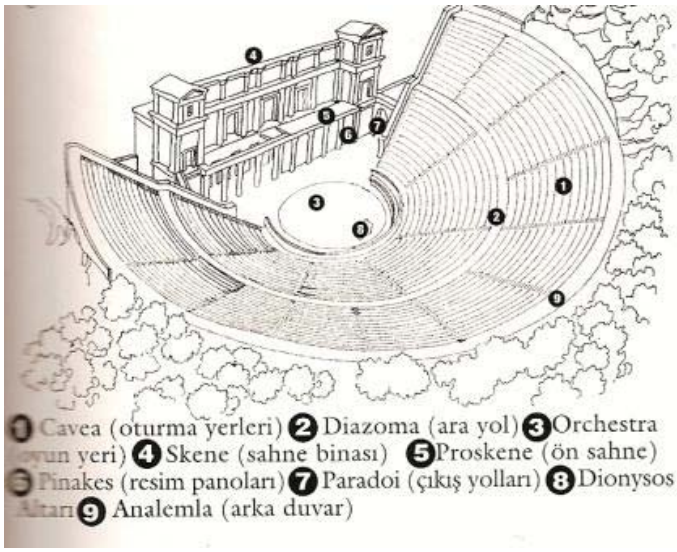
Lev. 5

Resim 14- Hellenistik Dönem Sahne Binası Rekonstrüksiyonu (Segesta)

Resim 15- Roma Dönemi Sahne Binası Rekonstrüksiyonu (Aspendos)

Resim 16- Antik Dönem Tiyatro Bölümleri

Lev. 6

Resim 17- Tlos Antik Kent Merkezi Tiyatronun Konumu

Resim 18- Tlos Tiyatrosu Kazı Öncesi

Lev. 7

Resim 19- Tlos Tiyatrosu Kazı Sonrası

Resim 20- Tlos Tiyatrosu

Lev. 8

Resim 21- Tlos Tiyatrosu Caveası

Resim 22- Farklı Tiplerde İşlenmiş Aslan Ayaklarından Örnekler

Lev. 9

Resim 23- Prohedria Koltuğu

Resim 24- Loca (tribunalia, pulvinar)

Lev. 10

Resim 25- Diazomadan Summa Caveaya Çıkışı Sağlayan Merdivenler

Resim 26- Diozamaya Ulaşımı Sağlayan Kuzey Koridor

Resim 27- Diozama Ve Galerilere Ulaşımı Sağlayan Güney Koridor

Lev.11

Resim 28- Caveanın Arkasından Summa Caveaya Çıkışı Sağlayan Merdiven Rampaları

Resim 29- Caveanın Arkasından İki Kemerle Giriş Sağlanan Koridorlu Alan

Lev.12

Resim 30- Caveanın Arkasında Oluşturlan Üst Diazoma

Resim 31-Arka Analemna Duvarı Güney Taraf Duvarı Kuzey Taraf

Resim 32- Arka Analemna

Lev.13

Resim 33- Arka Analemna Kemer Bloğu Üzerindeki Phallos Betimlemesi

Resim 34- Güney Parados Prohedria Koltuk

Resim 35- Kuzey Parados Çift Dilli Anıt Parçası

Lev.14

Resim 36- Kuzey Paradostaki Çift Dilli Anıt Parçası -Yunanca Ve Likçe-

Resim 37- Tlos Tiyatrosu Orchestrası

Lev.15

Resim 38- Tlos Tiyatrosu Parapet Duvarı

Resim 39- Güney Koridor 1. Galeri

Resim 40- Güney Koridor 2. Galeri

Lev.16

Resim 41- Güney Koridor 3. Galeri

Resim 42- Kuzey Koridor

Lev.17

Resim 43- Güney Parados Girişi Mekan

Resim 44- Summa Caveanın En Üst Ortasında Yer Alan Tapınak Kalıntıları

Lev.18

Resim 45- Tapınağa Ait Yivli Blok Parçaları

Resim 46- Tapınak Ante Ucu Plaster Bloklar

Resim 47- Tapınak Friz Blokalrı

Resim 48- Tapınak Triglif-Metop Blokları

Lev.19

Resim 49- Tapınak Alınlık Blokları

Resim 50- Hyposceneden Zemin Kat Odalarına Ve Dışa Açılan 7 Adet Kemerli Kapı

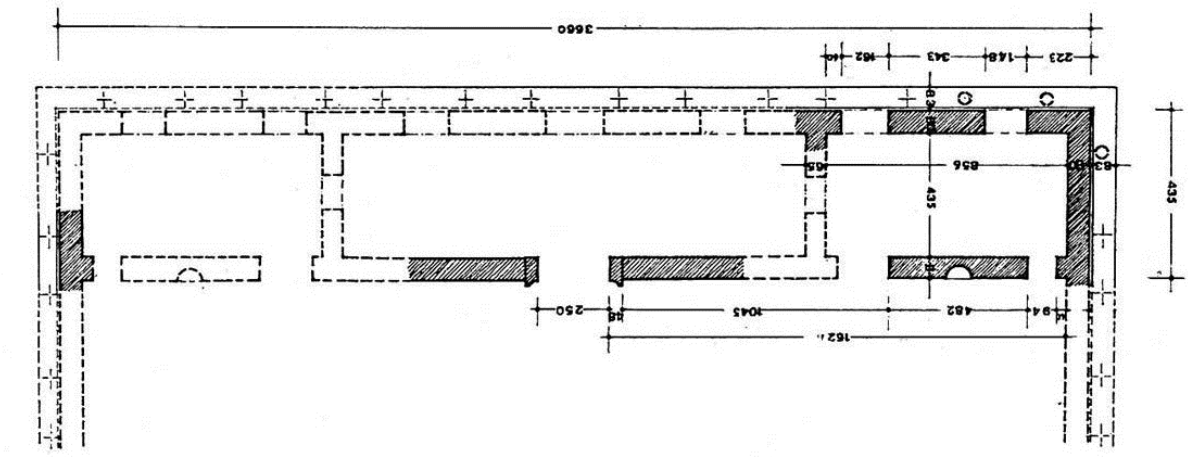
Lev.20

Resim 51- Odalara Geçişi Sağlayan Kapı Önü Kemerli Alanlar

Resim 52- Odalara Geçişi Sağlayan Kapı Önü Kemerli Alanlar

Resim 53- Ferraro Tarafından Çizilen Sahne Binası Planı

Lev.21

Resim 54- Oda Ve Koridorlarda Ele Geçen Yoğun Tuğla Dolgusu

Resim 55- Birinci Kat Zemini Desteklemek Amaçlı Oda Köşelerindeki Çıkıntı Bloklar

Resim 56- Proscene İn-Situ Hali

Lev.22

Resim 57- M.S 150-160 Arasına Tarihlenen Tamirat Yazıtı Ve İmparator Cladius Döneminde Onurlandırma Yazıtının Bulunduğu Üçgen Alınlıklı Sitel

Resim 58- Proscene Kapılarının Geç Dönemde Farklı Bloklarla Kapatılmış Durumu

Lev.23

Resim 59- Kaba İşlenmiş Blokların, Kapı Kenarları Ve Zemindeki Kaplama Kanalları

Resim 60- Proscene Kaset Blokları

Lev.24

Resim 61- Proscene Entablatür Blokları

Resim 62- Kuzey Paradosun Geç Dönem Kapatıldığına Dair Bloklar

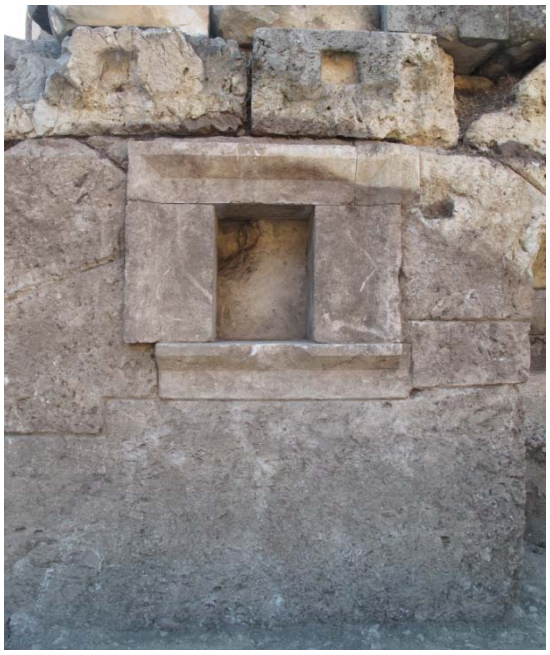

Resim 63- Hyposkene Bölümü

Lev.25

Resim 64- Tuğla Döşemler

Resim 65- Zemin Kat Duvarında Bulunan Niş

Resim 66- Zemin Kat 2. Oda Kapı Girişinde Ele Geçen İnsan İskeleti

Lev.26

Resim 67- Pulpitumu Destekleme Amaçlı Yapılan Hatıl Delikleri

Resim 68- Pulpitum Kenarını Çevreleyen Düz Blok Kuşağı Üzerindeki "NT" Harfleri

Resim 69- Skene Frons Mevcut Hali

Lev.27

Resim 70- Lentosu Diş Sırasıyla Hareketlendirilmiş, Skene Fronsa Ait Kuzey Kapı

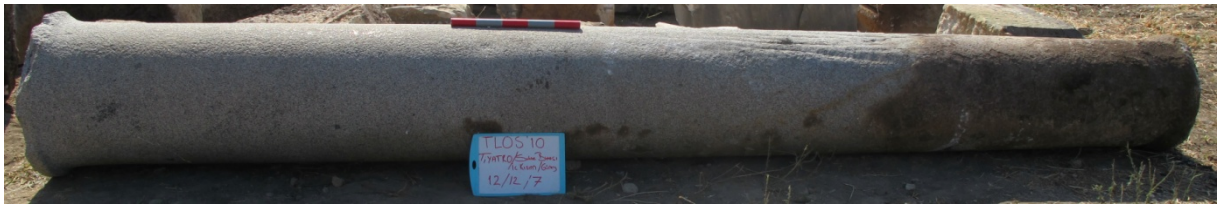

Resim 71- Skene Fronsta Yer Alan Girlantlı Firiz Kuşağı Blokları

Lev.28

Resim 72- Skene Fronsta Yer Alan Fil Ayağı Kalıntıları

Resim 73- Skene Fronstaki Kemer Aedikulaları Taşıyan 6 Granit Sütundan Bir Tanesi

Resim 74- Granit Sütunlara Ait Korinth Sütun Başlıkları Ve İon Sütun Altlıkları

Lev.29

Resim 75- Merkez Kapının Üzerine Gelen Kemerli Bölüme Ait Kasetli Arşitrav Blokları

Resim 76- Yanlardaki Kemerli Aedikulalara Ait Yivli Arşitrav Blokları

Lev.30

Resim 77- Merkez Kapı Üzerindeki Kemerli Bölüme Ait, Ön Cephesi Sade Bırakılmış Kasetli Arşitrav Bloğu

Resim 78- Kemerli Aediklulaların Altında Kalan Yumurta Bezemeli Ve Yazıtlı Paneller

Resim 79- Sahne Binası Kazılarında Ele Geçen Roma İmparator Ve Eşlerinin Heykelleri

Lev.31

Resim 80- Sahne Binası Ön Cephesine Ait Mermer Kaplama Parçaları

Resim 81- Sahne Binası Güney Dış Cephe

Lev.32

Resim 82- Sahne Binası Kuzey Dış Cephe

Resim 83- Sahne Binası Kuzey Dış Cephe Aedikula İçerisinde Kalan İşlenmemiş Sade Firiz Blokları

Lev.33

Resim 84- Sahne Binası Batı Cephe (Postskene)

Resim 85- Sahne Binası Batı Cephe Zemin Kat

Resim 86- Sahne Binası Batı Cephede Zemin Katta Bulunan Kilitli Kapı Lento Blokları

Lev.34

Resim 87- Zemin Katta Bulunan Odalara Ait Havalandırma Bacaları

Resim 88- Sahne Binası Batı Cephe Ara Kat Kuşağı (Porticus Postskene)

Resim 89- Batı Cephe 1. Kat Kuzey Köşe Pencere

Lev.35

Resim 90- Aedikulaları Destekleyen Konsol Arşitravlar

Resim 91- Batı Cephe Entablatür Kuşağı

Resim 92- Batı Cephe Aedikulalar İçine Yerleştirilen Heykel Altlıkları

Lev.36

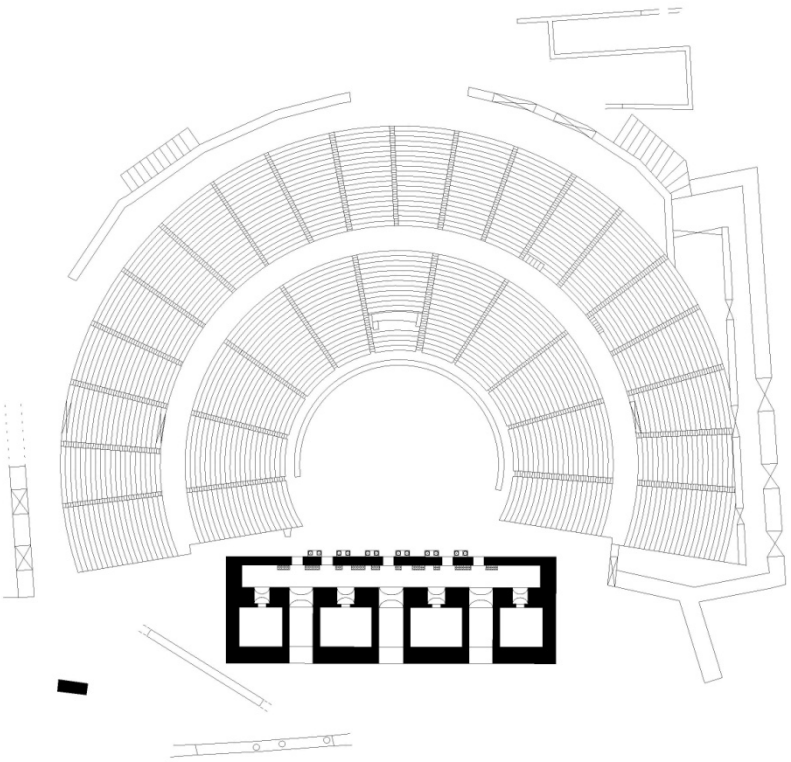

Resim 93- Hellenistik Dönem Anıt Kaidesi

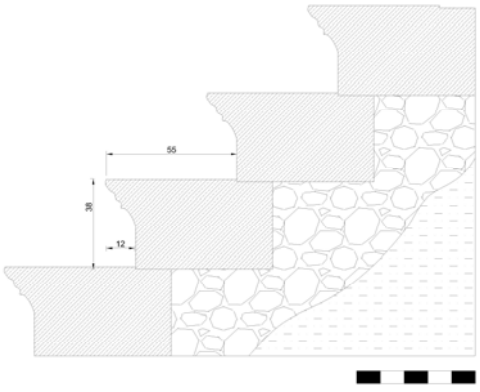

Resim 94- Kuzeybatı Köşede Oluşturulan Podyumlu Ve Podyumlu Alan

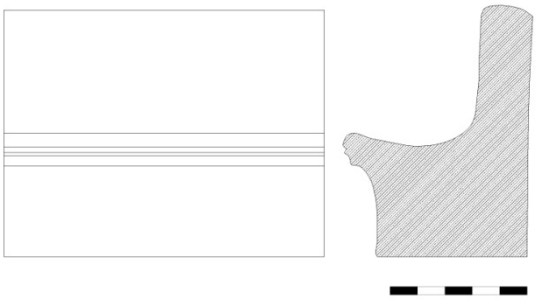
ÇİZİMLER

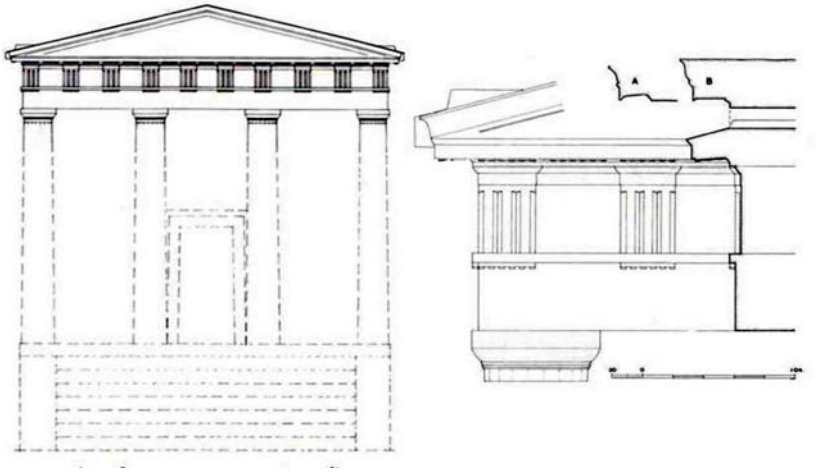
Çizim 1- Tlos Tiyatrosu Planı

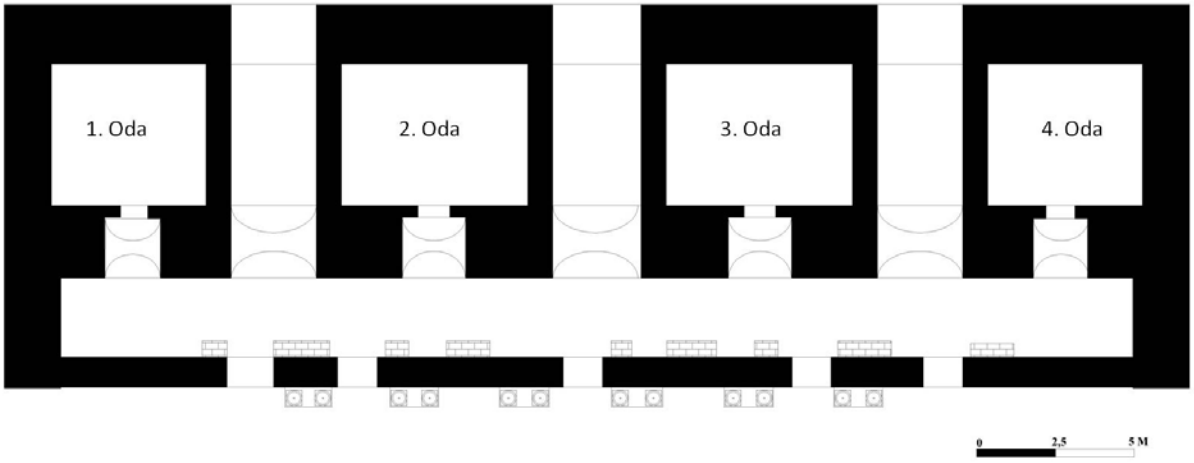
Çizim 2- Cavea Oturma Sıraları Kesiti

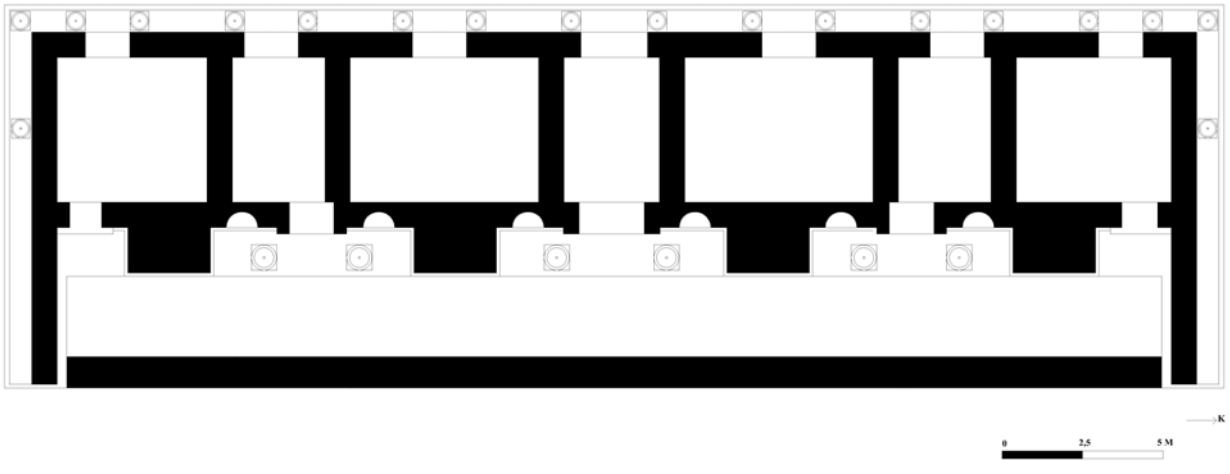
Çizim 3- Proherdi Koltuğu

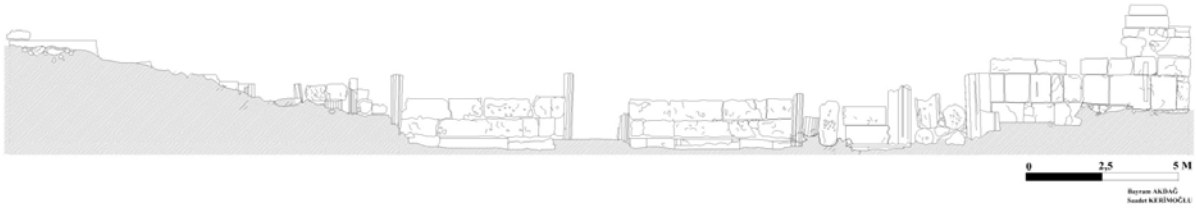
Çizim 4- Oinoanda Antik Kentindeki Dor Tapınağı ve Tlos Tiyatrosu Tapınağı Entablatür Bölümü

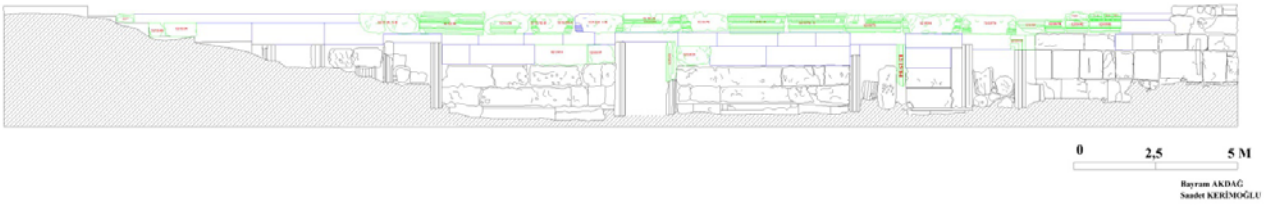
Çizim 5- Sahne Binası Zemin Kat Planı

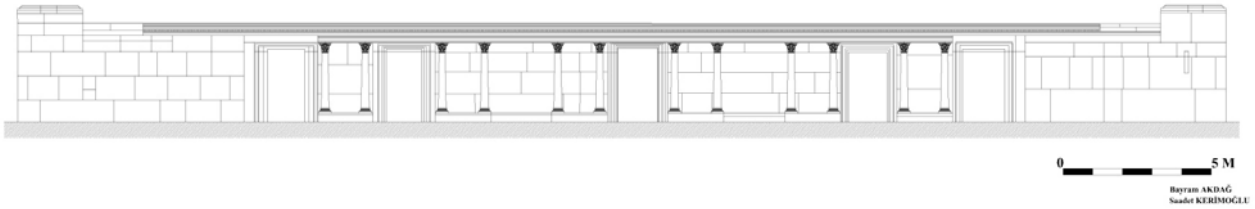
Çizim 6- Sahne Binası 1. Kat Planı

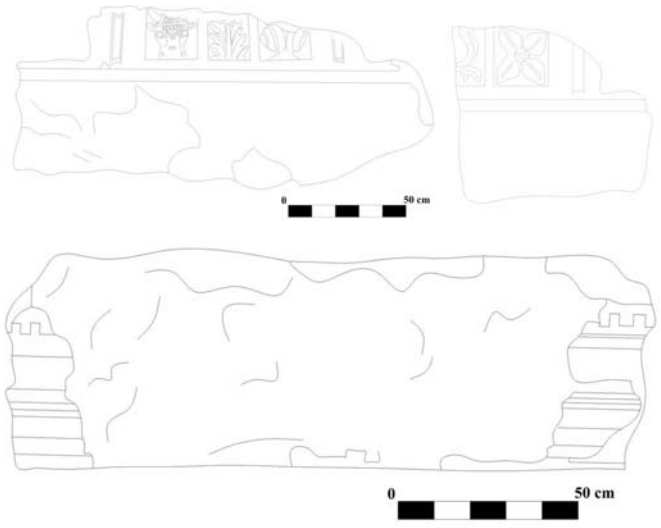
Çizim 7- Proskene Röleve Çizimi

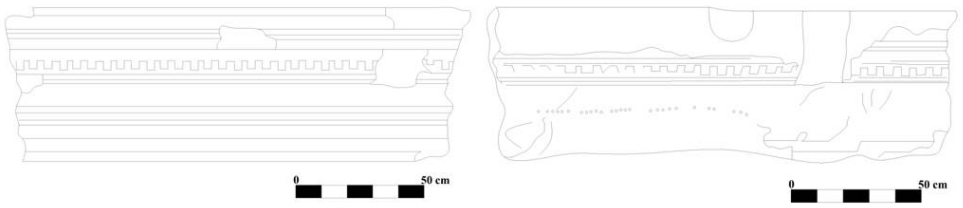
Çizim 8- Proskene Restitüsyon Çizimi

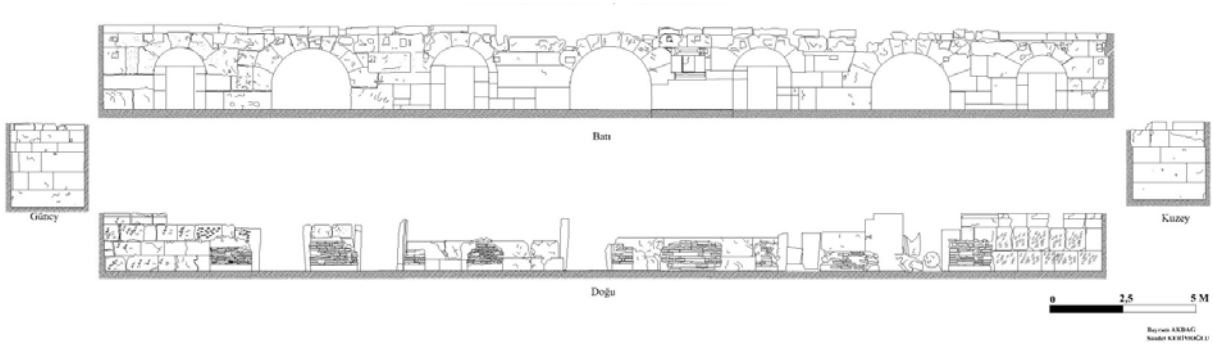
Çizim 9- Proskene Rekonstrüksiyon Çizimi

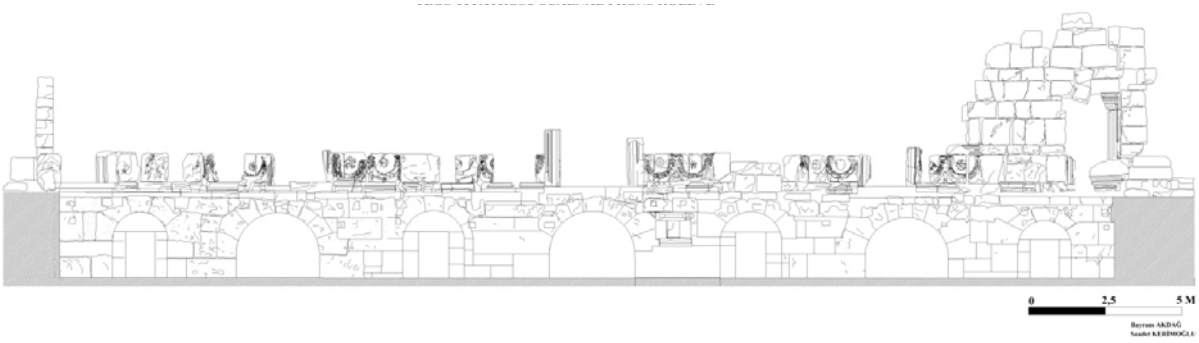
Çizim 10- Proskene Aedikula Kasetli Entablatür Bloğu

Çizim 11- Proskene Entablatür Bloğu

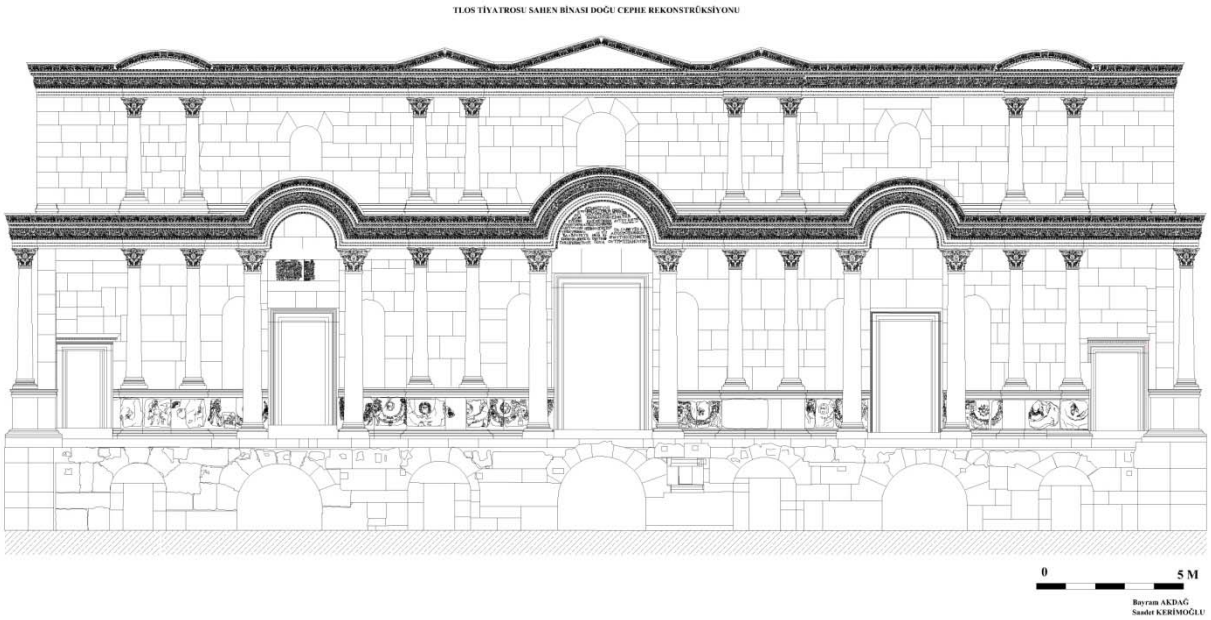
Çizim 12- Hyposkene Duvarları Röleve Çizimi

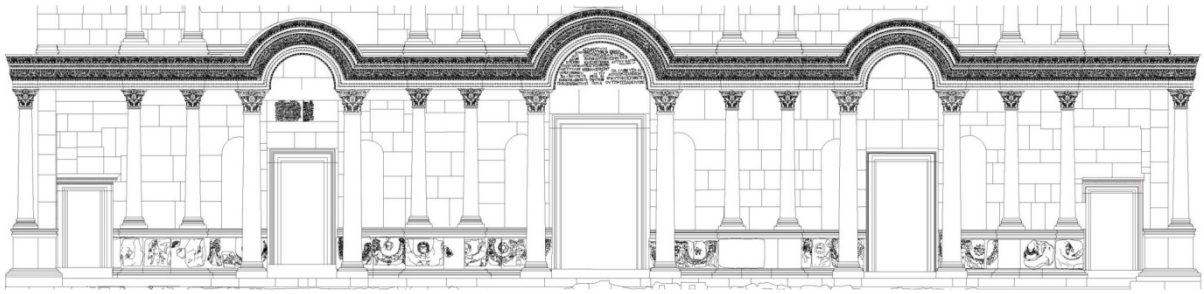
Çizim 13- Skene Frons Röleve Çizimi

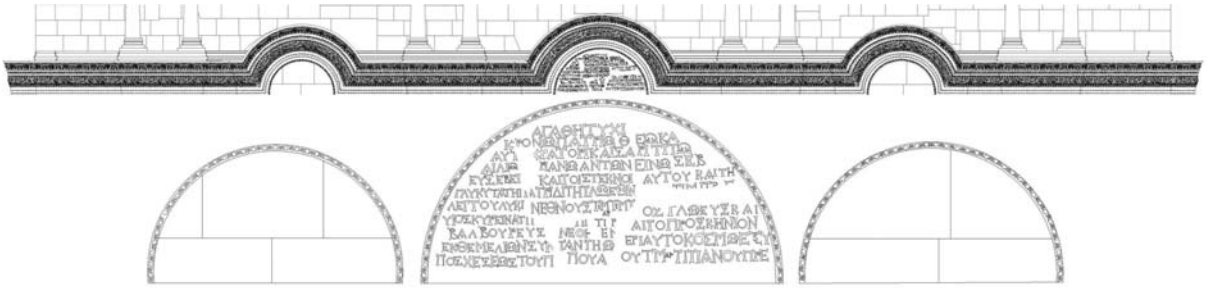
Çizim 14- Skene Frons Restitüsyon Çizimi

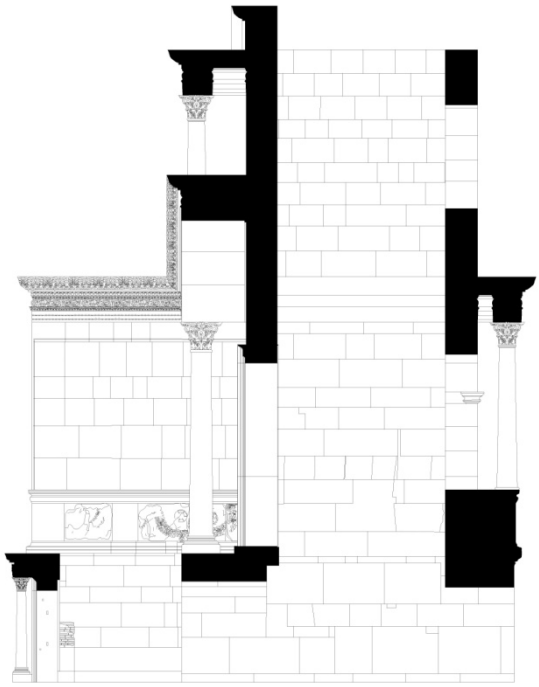
Çizim 15- Skene Frons Rekonstrüksiyon Çizimi

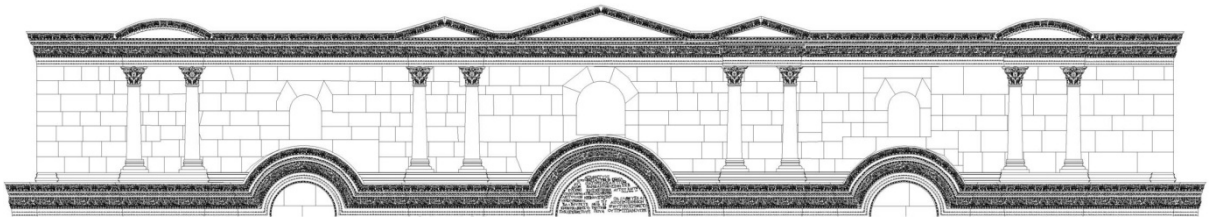
Çizim 16- Skene Frons 1. Kat Çizimi

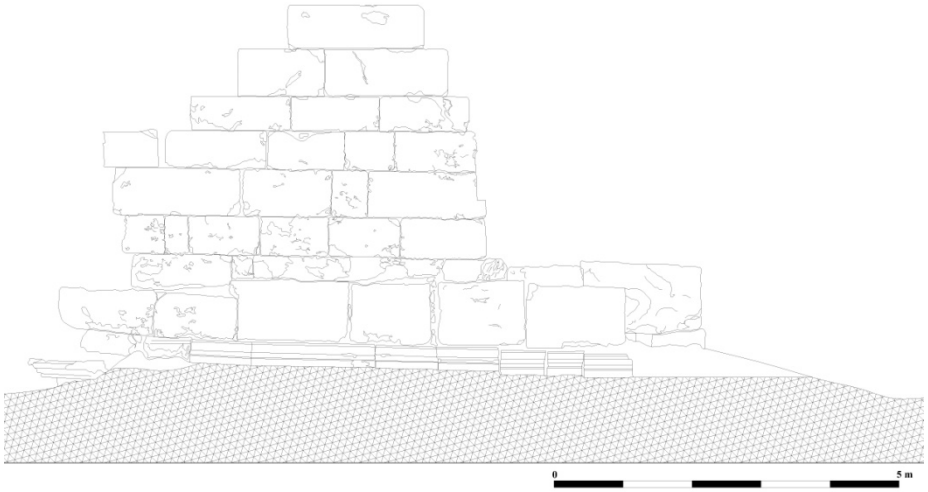
Çizim 17- Skene Frons Kemerli Alınlıklar ve Yazıtlı Pano Bölümü

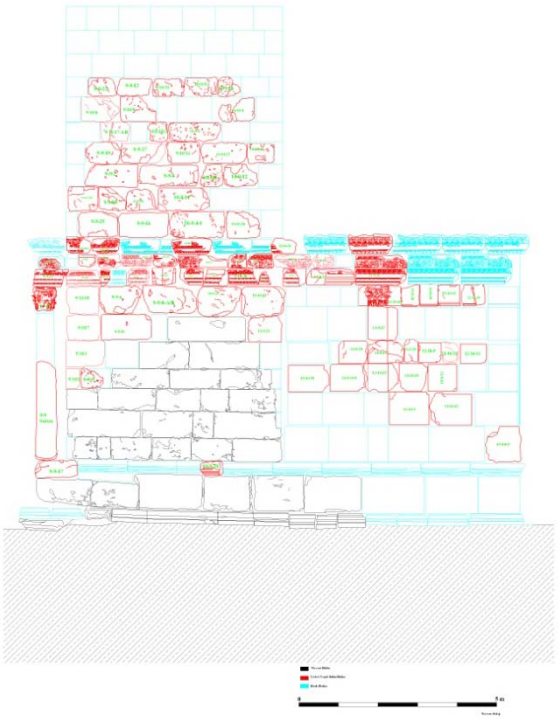
Çizim 18- Sahne Binası Kesit Çizimi

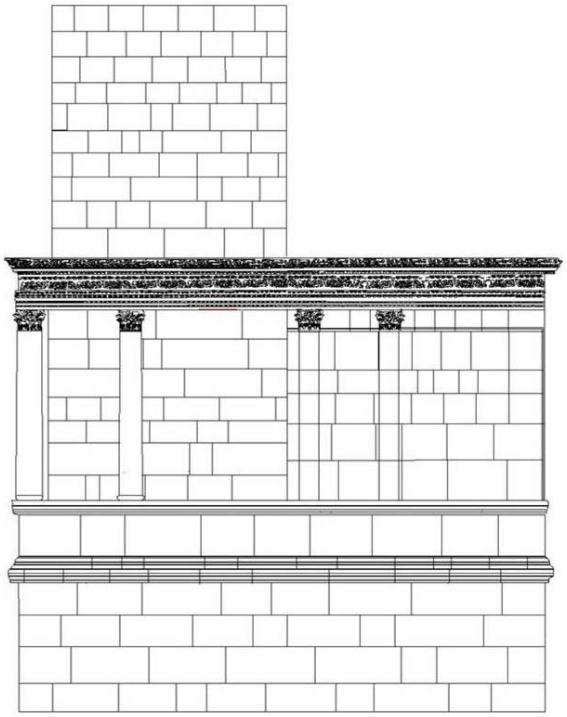
Çizim 19- Skene Frons 2. Kat (Episkene) Çizimi

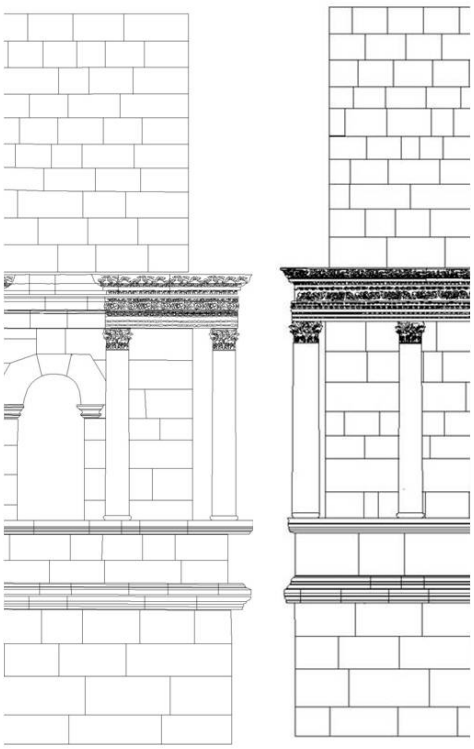
Çizim 20- Sahne Binası Güney Dış Cephe Röleve Çizimi

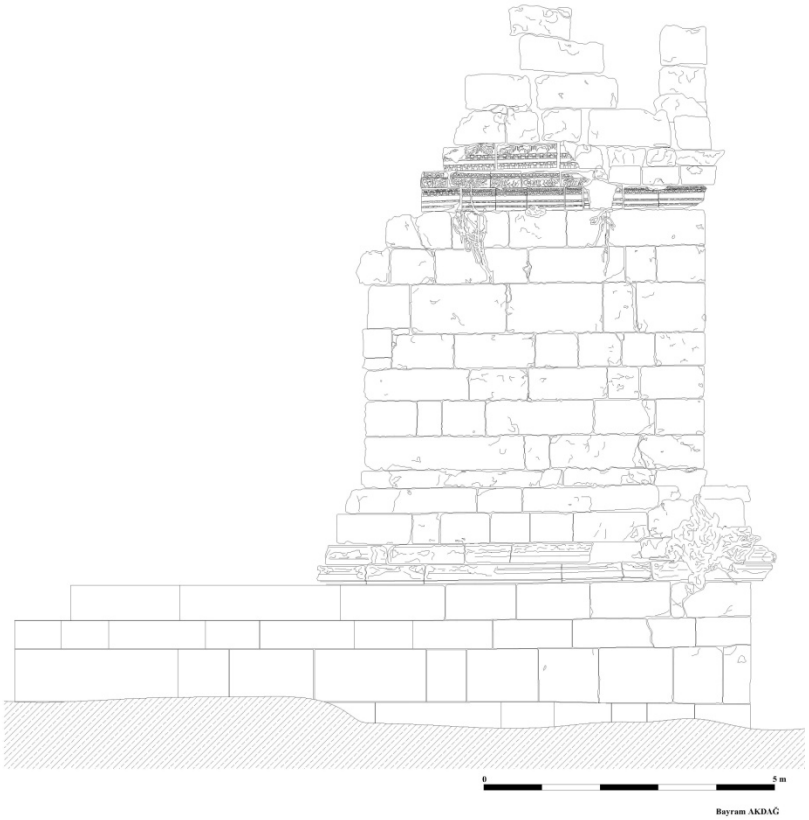
Çizim 21- Sahne Binası Güney Dış Cephe Restitüsyon Çizimi

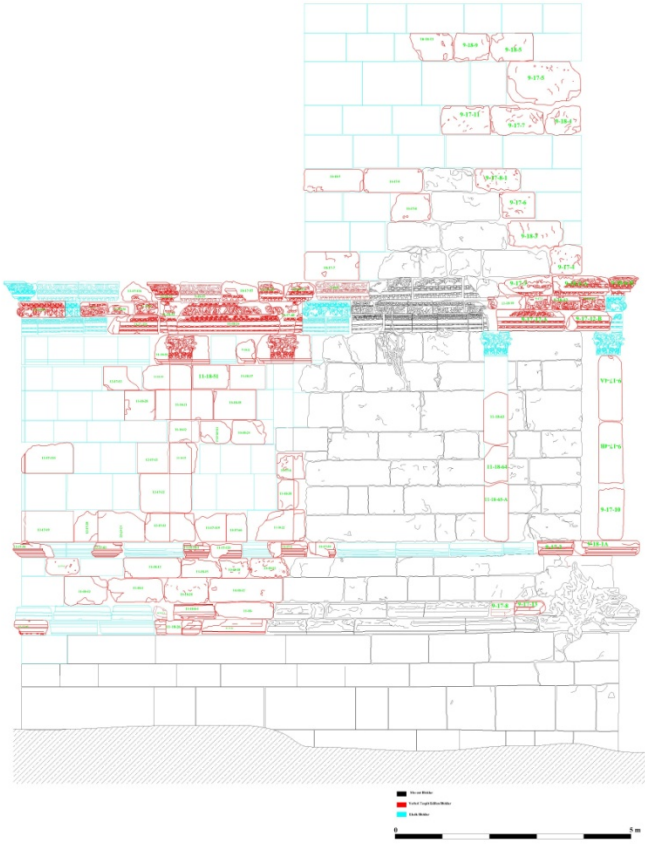
Çizim 22- Sahne Binası Güney Dış Cephe Rekonstrüksiyon Çizimi

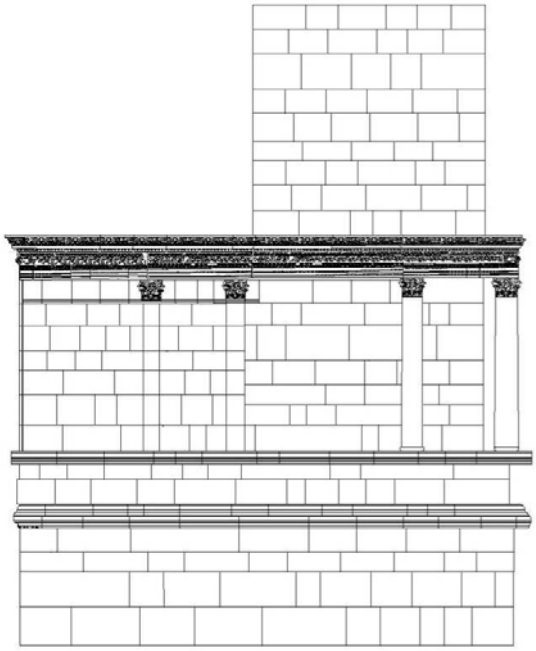
Çizim 23- Porticus Postskene Dönüşü

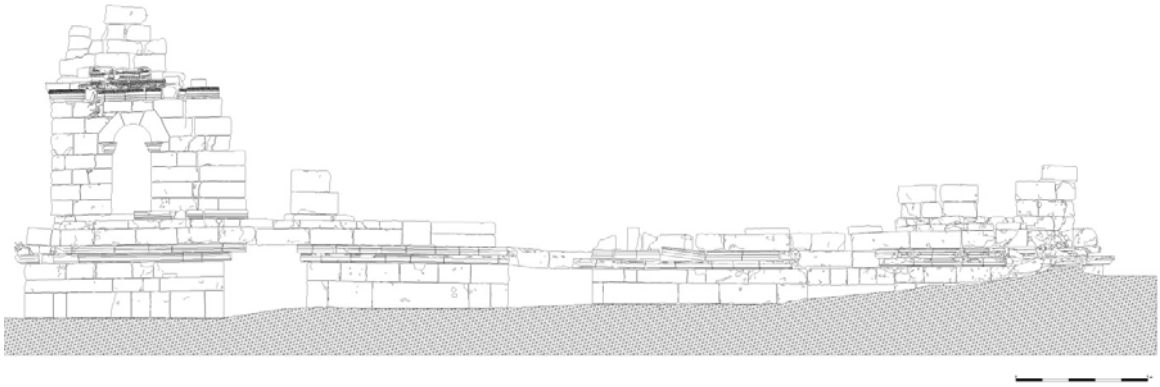
Çizim 24- Sahne Binası Kuzey Dış Cephe Röleve Çizimi

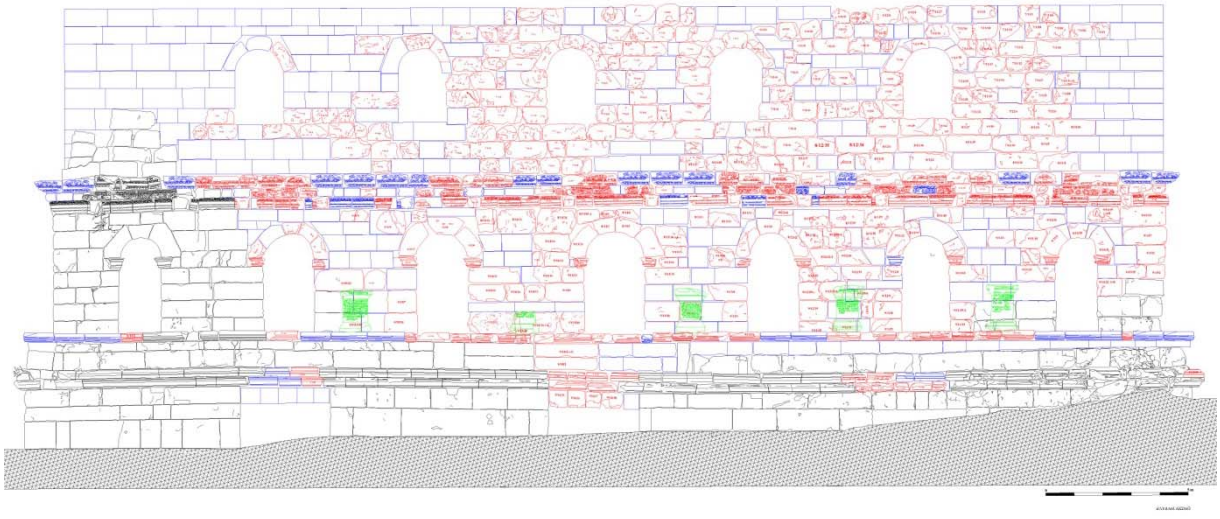
Çizim 25- Sahne Binası Kuzey Dış Cephe Restitüsyon Çizimi

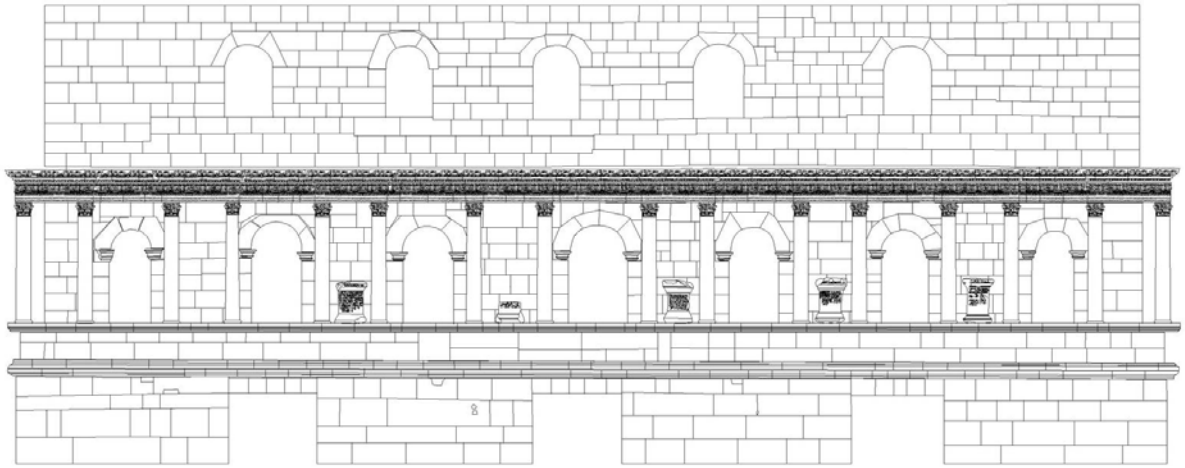
Çizim 26- Sahne Binası Kuzey Dış Cephe Rekonstrüksiyon Çizimi

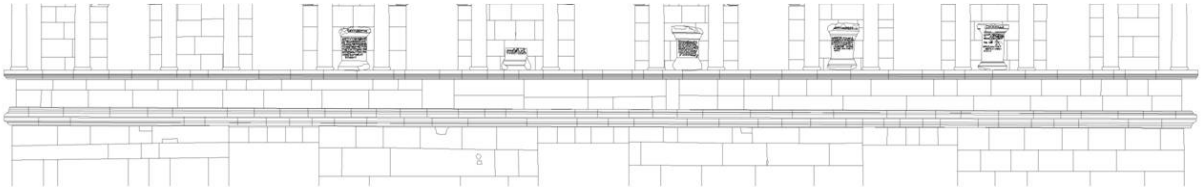
Çizim 27- Sahne Binası Batı Dış Cephe (Postskene) Röleve Çizimi

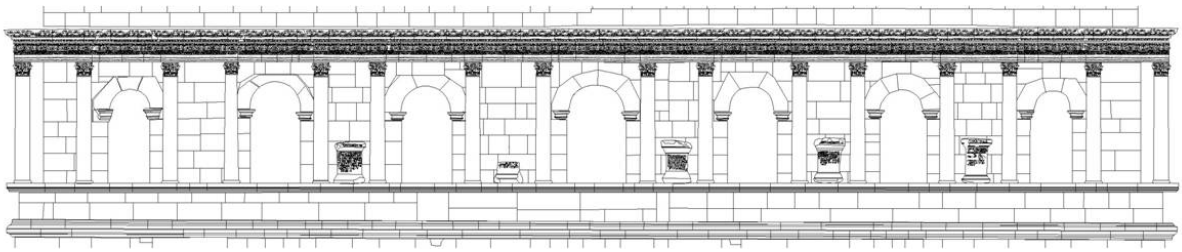
Çizim 28- Sahne Binası Batı Dış Cephe (Postskene) Restitüsyon Çizimi

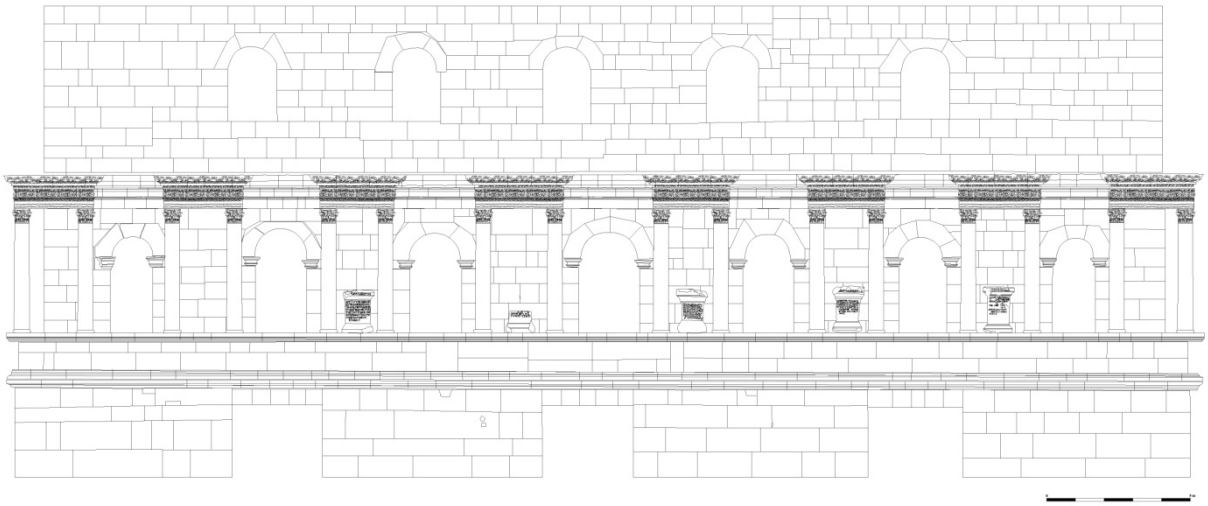
Çizim 29- Sahne Binası Batı Dış Cephe (Postskene) Rekonstrüksiyon Çizimi

Çizim 30- Zemin Kattan 1. Kata Geçişi Sağlayan Ara Kat Kuşağı

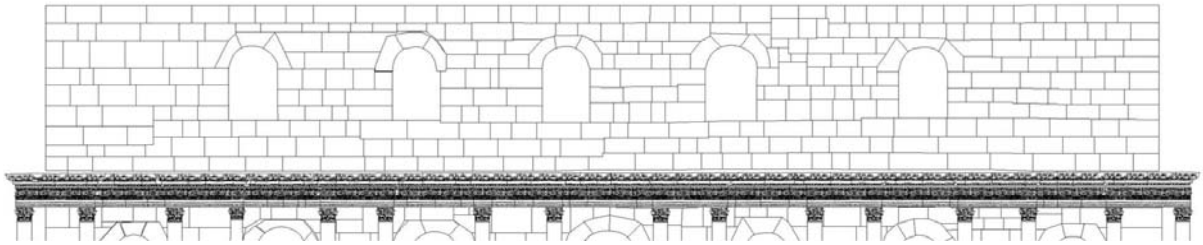
Çizim 31- Sahne Binası Batı Dış Cephe (Postskene) 1. Kat

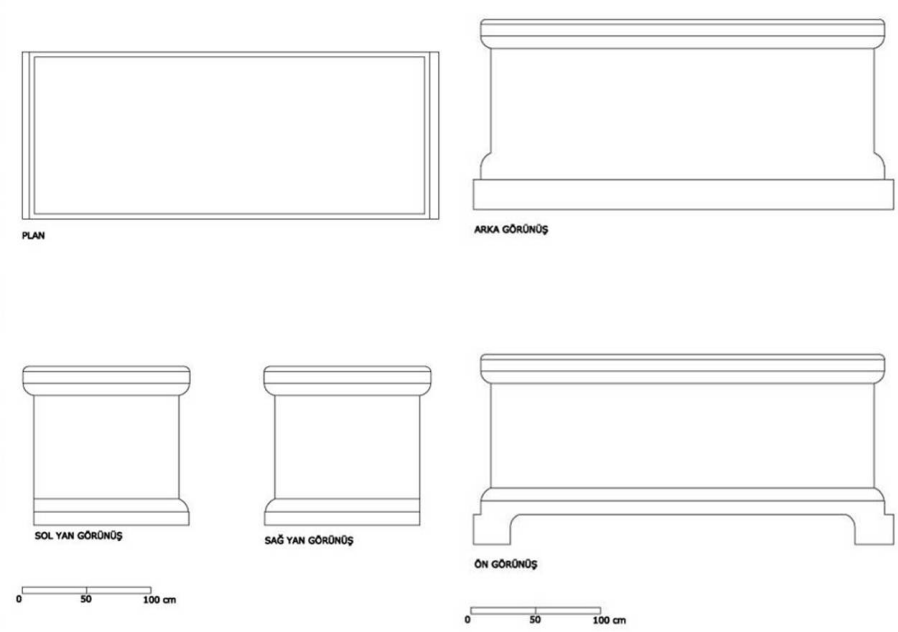
Çizim 32- Postskene Aedikula Detayı

Çizim 33- Postskene Aedikula İçerisinde Yer Alan Heykel Altlıkları

Çizim 34- Sahne Binası Batı Dış Cephe (Postskene) 2. Kat

Çizim 35- Kuzey Parados Önünde Yer Alan Anıt Kaidesi

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI **:** Bayram AKDAĞ

Doğum Tarihi ve Yeri **:** 01 – 08- 1985 / Bor

Medeni Durumu **:** Bekar

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise **:** Açık Öğretim Lisesi, 2003.

Lisans Diploması **:** Akdeniz Üniv. Edebiyat Fak. Arkeoloji Bölümü, Antalya, 2008.

Yüksek Lisans Diploması: Akdeniz Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Antalya, 2014.

Tez Konusu **:** Tlos Tiyatrosu Sahne Binası Mimarisi ve Bezemeleri

Yabancı Dil / Diller **:** İngilizce

Bilimsel Faaliyetler

T. Korkut - B. Akdağ, "Karaveliler Lahti", bk: T. KORKUT, Tlos 2009 Kazı Etkinlikleri, KST. 32.

T. Korkut- T. Scheffler – B. Özdemir - B. Akdağ, "Tiyatro", bk: Taner KORKUT, Tlos 2010 Kazı Etkinlikleri, KST. 33.

Z. Kaynakçı Elinç, T. Korkut, N. Erkan, A. C. Aydın, L. G. Kaya, B. Akdağ, "Tlos Antik Kenti Türbe Kalıntıları Ve Anıt Ağaçların Kültürel Peyzaj Açısından Değerlendirilmesi" ZfWT. Vol. 5, No. 2 (2013)

İş Deneyimi

Stajlar **:** T.C. Kültür Bakanlığı Akdeniz Üniversitesi, "Tlos Kazısı", 2007-2008

T.C. Kültür Bakanlığı Akdeniz Üniversitesi, "Patara Kazısı", 2008

T.C. Kültür Bakanlığı Antalya Müzesi, "Doğu Garajı Nekropol Kazısı", 2008

Projeler **:** Patara Antik Kenti Likya Birliği Meclis Binası Restitüs Projesi (Arkeolog),2009

Tübitak Projesi/SOBAG Proje No: 111K227 "Tlos Antik Kenti ve Teritoryumu İçerisinde Kalan Alanlardaki Arkeolojik Kalıntıların Tespiti, Şehircilik Anlayışının Araştırılması ve Likya Bölgesi Sosyo-Kültürel Yapısı İçerisindeki Yerinin Belirlenmesi" 2011-2014.

Çalıştığı Kurumlar **:**T.C. Kültür Bakanlığı Akdeniz Üniversitesi, "Tlos Kazısı", 2009-2014

E-Posta **:** bayramakdag@windowslive.com